

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CRIMINOLOGIE

**PROGRAME DE JUSTIȚIE RESTAURATIVĂ ÎN LUMEA
CONTEMPORANĂ
(ANALIZĂ DOCUMENTARĂ)**

2005

CUPRINS

Introducere

Cap. I. Considerații generale privind modelul justiției restaurative (Anca Cușmir, Ecaterina Balica)

Cap. II. Justiția restaurativă în Statele Unite (Anca Cușmir)

2.1. Caracteristici ale justiției restaurative în Statele Unite

2.2. Programe și organisme specifice de justiție restaurativă

2.2.1. Reparația

2.2.2. Medierea

2.2.3. Cercurile de verdict (Sentencing circles)

2.2.4. Conferința familială (Family group conferencing)

2.2.5. Panelurile de discuții privind impactul infracțiunii asupra victimelor (Victim Impact Panels)

2.2.6. Consiliul de reparație a efectelor infracțiunii asupra comunității (Community Reparative Board)

2.2.7. Alte forme de justiție restaurativă dezvoltate în SUA

2.3. Evaluări ale avantajelor programelor de justiție restaurativă în Statele Unite

Cap. III. Programe de justiție restaurativă derulate în Canada (Ecaterina Balica)

3.1. Principiile și liniile directoare ale programelor de justiție restaurativă din Canada

3.1.1. Valorile și principiile justiției restaurative în materie penală

3.1.2. Liniile directoare ale programelor de justiție restaurativă

3.2. Instituții implicate în derularea de programe de justiție restaurativă

3.3. Tipuri de programe de justiție restaurativă derulate în Canada

3.3.1. Medierea sau reconcilierea victimă – delincvent

3.3.2. Conferințele familiale

3.3.3. Consiliile

Cap. IV. Justiția restaurativă în Noua Zeelandă și Australia (Anca Cușmir)

4.1. Noua Zeelandă

4.2. Australia

4.3. Concluzii

Cap. V. Procedee și programe de justiție restaurativă utilizate într-o serie de țări europene (Raluca Simion)

5.1. Introducere

5.2. Bosnia și Herțegovina

5.3. Slovacia

5.4. Cehia

5.5. Slovenia

5.6. Polonia

5.7. Luxemburg

5.8. Austria

5.9. Germania

5.10. Norvegia

5.11. Finlanda

5.12. Danemarca

5.13. Olanda

5.14. Spania (Catalonia)

5.15. Franța

5.16. Italia

5.17 Concluzii

Cap. VI. Practici și programe ale justiției restaurative în Marea Britanie (Cristina Dâmboeanu)

6.1. Măsuri reparatorii stabilite de instanțele pentru minori

6.2. Justiția restaurativă ca practică a poliției

6.3. Raportul de evaluare a programelor de justiție restaurativă din Marea Britanie

6.4. Raportul de evaluare asupra modului de implementare a unor noi programe de justiție restaurativă în Anglia

Cap. VII. Servicii acordate victimelor din perspectiva Justiției Restaurative (Mihai Micle)

7.1. Servicii acordate victimelor din perspectiva Justiției Restaurative

7.2. Tratamente specializate în diferite țări

Concluzii

INTRODUCERE

Lucrarea de față își propune să prezinte cele mai importante aspecte ale conceptului de justiție restaurativă, principiile și obiectivele acesteia, precum și formele de justiție restaurativă implementate în diverse state. Pe de altă parte, analiza documentară realizată de autori cuprinde și descrierea principalelor programe de justiție restaurativă dezvoltate până în prezent în țările cu tradiție în acest domeniu.

Accentul este pus pe prezentarea particularităților legate de modul de organizare a programelor, instituțiile implicate în derularea acestora, categoriile de infracțiuni pentru care se pot aplica procedee restaurative, momentul în care un caz poate fi trimis către un program de justiție restaurativă, condițiile necesare includerii acestuia într-un program restaurativ, criteriile de selecție a personalului, rezultatele obținute ca urmare a utilizării practicilor restaurative.

Acolo unde sursele bibliografice ne-au permis, am făcut referiri și la modificările legislative adoptate de unele state pentru a permite o mai bună funcționare și extindere a programelor de justiție restaurativă.

Analiza noastră se vrea a fi un argument pentru promovarea acestor practici de justiție restaurativă și în România, cu atât mai mult cu cât în prezent organismele internaționale recomandă utilizarea modelului de justiție restaurativ, atunci când situația permite acest lucru. Amintim în acest sens, *Recomandarea R(99)19* a Consiliului Europei *privind medierea în materie penală* și *Principiile fundamentale privind utilizarea programelor de justiție restaurativă în materie penală* adoptate de Organizația Națiunilor Unite în 2002.

Cap. I. Considerații generale privind modelul justiției restaurative

Termenul de justiție restaurativă a fost utilizat pentru prima dată de către psihologul american Albert Eglash în 1977, pentru a descrie orientările din domeniul justiției penale. Cu această ocazie, Eglash a identificat trei paradigme diferite de justiție: paradigma retributivă, distributivă și restaurativă. Spre deosebire de paradigma retributivă care pune accentul pe sancționarea infractorului și paradigma distributivă care se concentrează pe reabilitarea infractorului, justiția restaurativă are la bază ideea reparării prejudiciului produs victimei.¹

Deși inițial Eglash a limitat justiția restaurativă identificând-o cu reparația, în prezent acest concept a fost redefinit și dezvoltat, sfera conceptului extinzându-se prin includerea unor noi forme. Justiția restaurativă este astăzi unul dintre conceptele care se bucură de un interes deosebit din partea specialiștilor, mai ales în condițiile în care tot mai mulți dintre aceștia au atras atenția asupra deficiențelor sistemului penal clasic.

Majoritatea autorilor interesați de problematica justiției restaurative au legat evoluția ideilor justiției restaurative de următoarele evenimente:

- „Nemulțumirile manifestate față de sistemul penal tradițional de către victime sau personalul de specialitate
- Eșecul sancțiunilor cu caracter represiv și al sancțiunilor privative de libertate
- Creșterea influenței mișcării de sprijinire a victimelor
- Costul gestionării judiciare a delincvenței
- Aglomerarea cu dosare a tribunalelor ”²

---

¹Apud James Dignan, *Understanding victims and restorative justice*, Open University Press, 2005, p. 94

² Isabelle Bartkowiak, *Justice réparatrice: étude de son élaboration et son application selon les contextes politico-historiques et les représentations sociales des Etats-Unis, de la France, de la Grande-Bretagne et du Canada* în: Jean-Paul Jean, Gaëlle Deharo, *La justice en perspectives. Justice „réparatrice”, justice „restaurative”*, Ecole Nationale de la Magistrature, Mission de recherche Droit et Justice, p. 19

Pe de altă parte, în ultimii 20 de ani, la nivelul practicilor judiciare din lume au fost identificate două trenduri contradictorii³:

- creșterea numărului de procese penale, concomitent cu multiplicarea numărului persoanelor sancționate și încarcerate
- folosirea unor practici alternative, ce presupun participarea victimei și infractorului în luarea deciziei – practicile restaurative.

Analiza realizată de către Jeff Latimer și colaboratorii săi asupra modelului justiției restaurative a evidențiat faptul că, unele concepte din justiția restaurativă își află originea în practicile tradiționale de soluționare a conflictelor specifice culturilor indigene, în timp ce altele preiau precepte religioase (iertarea și repararea) împărtășite de către unele grupuri religioase și confesionale care au și dezvoltat printre primele programe de justiție restaurativă⁴.

Aceiași autori apreciază că, spre deosebire de sistemul clasic de justiție în perspectiva căruia orice infracțiune produce atingere statului, modelul justiției restaurative propune o definiție diferită a comportamentului criminal: „o infracțiune este, înainte de toate, un conflict între persoane, care produce prejudicii victimei, colectivității și delincventului”⁵.

În opinia autorilor studiului mai sus amintit, această definiție are drept consecințe imediate : „situarea victimei pe o poziție activă în procesul de reglare a conflictelor, în obținerea reparației și în prevenirea recidivei comportamentelor criminale”⁶. Pentru agresor, justiția restaurativă propune un rol nou, acela de „asumare a responsabilității faptei lui și reparare a pagubelor produse”⁷. În același timp, „justiția restaurativă permite

---

³ Allison Morris și Warren Young, *Reforming Criminal Justice: The Potential of Restorative Justice*, p. 11, în: Heather Strang și John Braithwaite (coord.), *Restorative Justice Philosophy to Practice*, Ashgate, 2004 [2000]

⁴ Jeff Latimer, Steven Kleinknecht, *Les effets des programmes de justice réparatrice: analyse documentaire sur la recherche empirique*, 2000, p.6, <http://canada.justice.gc.ca/fr/ps/rs/rep/2000/tr00-16a.pdf>

⁵ *Ibidem*

⁶ *Idem*, p.7

⁷ *Ibidem*

colectivității să se exprime în cadrul sistemului penal, și să manifeste un sentiment de teamă față de criminalitate mult diminuat în intensitate”⁸.

Alți autori apreciază că: “justiția restaurativă are la bază o idee simplă: modul eficient de a răspunde unui conflict prin repararea prejudiciului cauzat de actul reprobabil. Măsurile de reparație, materiale și simbolice, reprezintă punctul de plecare, dar reparația în sens larg nu se limitează la despăgubirea victimei”⁹. De asemenea, modelul restaurativ reușește “să dea răspuns la un conflict imediat și favorizează dezvoltarea relațiilor bazate pe respect între delincvent, persoanele care au suferit prejudiciul și membrii comunității”¹⁰.

La rândul său, Tony Marshall definea justiția restaurativă ca „procesul în cadrul căruia părțile implicate într-o infracțiune stabilesc împreună cum să trateze consecințele infracțiunii și implicațiile sale pentru viitor”¹¹.

În opinia autorului mai sus menționat, justiția restaurativă are ca obiective principale:

- „să răspundă nevoilor victimelor - materiale, financiare, emoționale și sociale (inclusiv nevoile celor apropiați victimei, care pot fi și ei afectați);
- prevenirea recidivei prin reintegrarea infractorilor în comunitate;
- să le permită infractorilor să-și asume în mod activ responsabilitatea pentru actele sale;
- să recreeze o comunitate care să sprijine reabilitarea infractorilor și victimelor și care să fie activă în prevenirea criminalității;
- furnizarea unor mijloace de evitare a încărcării sistemului penal și a costurilor și întârzierilor”¹².

---

⁸ *Ibidem*

⁹ Denis Cooley, *La justice réparatrice au Canada: quelques enseignements*, comunicare prezentată în cadrul colocviului: *Practical Approaches to Appropriate Dispute Resolution*, Vancouver, 2002, p. 2, disponibilă la: www.lccc.gc.ca

¹⁰ *Ibidem*

¹¹ Tony Marshall, *Restorative Justice: An Overview*, Home Office Research Development and Statistics Directorate, 1999, p.5

¹² *Idem*, p. 6

Din perspectiva lui Howard Zehr și Harry Mika, „*justiția restaurativă încearcă să vindece și să îndrepte răul produs*”¹³. Infracțiunea este văzută ca „*un prejudiciu produs persoanelor și relațiilor personale,[...] prejudiciu care creează obligații și responsabilități*”¹⁴. Infractorul are obligația de a îndrepta prejudiciul provocat victimelor (directe și indirecte), iar comunitatea are obligația de a sprijini victimele infracțiunii și infractorii în vederea reintegrării sociale a acestora.

Procesul de justiție este orientat spre satisfacerea nevoilor victimei fără a neglija însă nevoile infractorilor care sunt sprijiniți pe parcursul întregului proces. Dialogul între victimă, infractor și membrii comunității este încurajat și face posibilă asumarea responsabilităților ce decurg din săvârșirea faptei și implicarea membrilor comunității în procesul de justiție.

Așa cum sublinia Vivien Stern¹⁵, în cadrul procesului penal se minimalizează responsabilitatea infractorilor. Aceștia sunt concentrați asupra propriei persoane, încearcă să-și demonstreze nevinovăția, să convingă instanța să aplice o sancțiune ușoară, participanții ignorând total victima. Dimpotrivă, justiția restaurativă acordă un loc important victimei și reușește să-l responsabilizeze pe infractor.

Analiza comparativă a sistemului de justiție tradițională și a justiției restaurative pune în evidență o serie de particularități specifice fiecărui sistem luat în considerație:¹⁶

---

¹³ Howard Zehr, Harry Mika, *Fundamental Concepts of Restorative Justice*, pp.41-42, în: Eugene McLaughlin, Ross Fergusson, Gordon Hughes, Louise Westmarland coord, *Restorative Justice. Critical Issues*, Sage Publications, London, 2004 [2003]

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Vivien Stern, *Preface*, p. 10 în Jim Consedine și Helen Bowen (coord.), *Restorative Justice. Contemporary Themes and Practice*, Ploughshare Publications, Lyttelton, 1999.

¹⁶ Kathleen Daly, *Revisiting the Relationship between Retributive and Restorative Justice*, p. 36 în Heather Strang și John Braithwaite, *Op. Cit.*

Justiția tradițională (retributivă și reabilitativă)	Justiția restaurativă
Victimele au un rol periferic în cadrul procesului	Victimele au un rol central în cadrul procesului
Accentul este pus pe pedepsirea sau tratarea infractorului	Accentul este pus pe repararea răului produs între infractor și victimă, și poate între infractor și comunitatea largă
Comunitatea este reprezentată de Stat	Membrii și organizațiile comunității au un rol activ
Părțile se situează pe poziții adverse	Procesul este caracterizat de dialog și negociere între părți

Deosebirile dintre modelul restaurativ și paradigma clasică de justiție retributivă sunt vizibile. În primul rând, în cazul justiției restaurative infracțiunea nu mai este văzută ca o violare a legilor, a Statului, ci ca un prejudiciu produs persoanelor și comunității. Dacă în cadrul sistemului penal victimele sunt cel mai adesea ignorate, unii autori vorbesc chiar de o re-victimizare a acestora, în cadrul justiției restaurative victimele au un rol central. Primul obiectiv al procesului de justiție restaurativă este, după cum am amintit deja, acela de a repara prejudiciul produs victimei, de a răspunde nevoilor acesteia. În același timp, victima are posibilitatea de a-și exprima opinia cu privire la modul de sancționare a infractorului.

La rândul lor, infractorii sunt tratați într-o manieră mult mai adecvată nevoilor lor. Justiția restaurativă pune accentul pe responsabilizarea infractorilor și pe compensarea/ reparația pe care aceștia o pot oferi victimelor. În același timp, se pune accentul pe reintegrarea socială a acestora atât ca modalitate mult mai umană de a trata infractorii, cât și ca modalitate concretă de a se evita recidiva.

Prin urmare, justiția restaurativă funcționează pe baza unor principii în virtutea cărora activitățile derulate în cazul producerii unor infracțiuni sunt orientate spre:

- „crearea condițiilor necesare participării personale a celor afectați în cea mai mare măsură (în special infractorul și victima, dar și familiile acestora și comunitatea);
- luarea în considerare a contextului social în care s-a produs infracțiunea;
- orientarea către soluționarea problemelor în sens preventiv;
- flexibilitatea practicilor (creativitate)”¹⁷.

Justiția restaurativă din perspectiva documentelor internaționale

Interesul specialiștilor pentru implementarea ideilor justiției restaurative în practica judiciară din tot mai multe state din lume, precum și introducerea unor practici restaurative care să corespundă unor exigențe metodologice ridicate, dar care să țină cont și de particularitățile fiecărui stat, s-a concretizat în elaborarea unor documente internaționale referitoare la principiile de bază ale justiției restaurative în materie penală.

Rezoluția 2002/12 a Organizației Națiunilor Unite privind Principiile fundamentale privind utilizarea programelor restaurative în materie penală conține unele precizări conceptuale referitoare la termenii utilizați mai des atunci când se face referire la justiția restaurativă, condițiile de utilizare a programelor de justiție restaurativă, principii și standarde de implementare a practicilor de justiție restaurativă și recomandări privind dezvoltarea programelor de justiție restaurativă.

În Capitolul I din Anexa Rezoluției sunt definiți termeni precum: *programul de justiție restaurativă, procesul restaurativ, rezultatul restaurativ, părțile, mediatorul.*

Programul de justiție restaurativă este definit ca fiind "orice program care folosește procese restaurative și caută să obțină rezultate restaurative" (art. 1 din Anexa la *Rezoluția 2002/12 a Organizației Națiunilor Unite*).

---

¹⁷ Tony Marshall, Op. Cit., p.5

Prin *proces restaurativ* se înțelege "orice proces în care victima și infractorul, și, când este cazul, orice alte persoane sau membri ai comunității afectați de infracțiune, participă împreună în mod activ la rezolvarea problemelor create de infracțiune, în general cu ajutorul unui mediator. Procesele restaurative includ: medierea, reconcilierea, conferința și cercurile de verdict "(art. 2 din documentul citat).

Același document menționează că "*rezultatul restaurativ* reprezintă un acord la care s-a ajuns ca urmare a unui proces restaurativ. Rezultatele restaurative includ răspunsuri și programe ca reparația, restituirea și munca în folosul comunității, în scopul întâlnirii nevoilor individuale și colective, al responsabilităților părților și al reintegrării victimei și infractorului"(art. 3).

Programul de justiție restaurativă se poate desfășura în orice moment al procesului judiciar, în baza acordului victimei și infractorului și în condițiile asigurării securității acestora. Organizatorii programelor de justiție restaurativă trebuie să țină cont și de diferențele culturale dintre cele două părți (Capitolul II).

Principiile și standardele care trebuie să guverneze programele de justiție restaurativă constituie obiectul celui de-al treilea capitol al Anexei la Rezoluție. Statele membre trebuie să garanteze accesul la consiliere juridică, la informare, interpretare sau traducere, libertatea exprimării consimțământului de participare la program.

Ultimul capitol al Rezoluției conține recomandarea ca la nivelul fiecărui stat să se dezvolte strategii de implementare a programelor de justiție restaurativă, dar și activități de evaluare periodică a programelor de justiție restaurativă astfel încât acestea să răspundă mai bine nevoilor părților implicate în procesul restaurativ. De asemenea, documentul recomandă reprezentanților sistemului de justiție să se întâlnească periodic cu reprezentanții organizațiilor și instituțiilor care dezvoltă programe de justiție restaurativă în vederea identificării unor posibilități de extindere a acestora și de includere în cadrul practicilor de justiție penală (Capitolul IV).

În cadrul **Congresului al XI-lea al Organizației Națiunilor Unite** cu tema *Prevenirea crimei și justiția penală*, desfășurat la Bangkok, în perioada 18- 22 aprilie

2005 au fost discutate și unele aspecte referitoare la modelul justiției restaurative, fiecare dintre participanți subliniind importanța reformării sistemului penal și prin implementarea ideilor justiției restaurative. Promovarea justiției restaurative ca alternativă la sistemul penal tradițional, adoptarea principiilor ONU privind justiția restaurativă la nivelul programelor naționale, integrarea în cadrul practicilor de justiție restaurativă a metodelor tradiționale de rezolvare a conflictelor utilizate de către grupurile de indigeni au fost alte idei care au fost dezbătute în cadrul secțiunii referitoare la justiția restaurativă. Participanții au subliniat, de asemenea, necesitatea eficientizării intervențiilor elaborate pe baza principiilor restaurative, insistându-se însă, asupra *respectării particularităților și cutumelor locale*.¹⁸

Declarația participanților la lucrările Congresului face referire directă la justiția restaurativă : "*În vederea promovării intereselor victimelor și reinsertia delincvenților, recunoaștem importanța dezvoltării procedurilor și programelor de justiție restaurativă pentru a evita efectele nefaste ale sancțiunilor privative de libertate, reducerea volumului de muncă din cadrul tribunalelor și încurajăm recurgerea la metodele justiției restaurative în practica penală în funcție de particularitățile fiecărui stat.*"¹⁹

---

¹⁸ <http://www.un.org/french/events/11thcongress/>

¹⁹ *Declaration de Bangkok Synergies et reponses: Alliances strategiques pour la prevention du crime et la justice penale*, p. 7, disponibilă la : <http://www.unodc.org/art/docs/BangkokDeclaration%20French.pdf>

Cap. II . Programe de justiție restaurativă în Statele Unite

2.1. Caracteristici ale justiției restaurative în Statele Unite

Justiția restaurativă reprezintă o nouă paradigmă de justiție care a început să câștige suport în Statele Unite începând din anii '80, atât la nivelul comunității largi, cât și la nivelul reprezentanților sistemului de justiție. Drept urmare, până în prezent s-au dezvoltat și au fost puse în practică pe teritoriul Statelor Unite un număr sporit de programe ce au la bază principiile justiției restaurative.

După cum se știe, o particularitate a sistemului de justiție din Statele Unite constă în existența posibilității ca fiecare stat să adopte propria legislație, cu respectarea legii federale. În aceste condiții există diferențe notabile între state, atât în ceea ce privește prevederile legislative asupra programelor de justiție restaurativă, cât și modalitățile concrete de punere în practică a acestora. În timp ce anumite forme de justiție restaurativă sunt aplicate pe scară largă pe tot teritoriul Statelor Unite, alte forme sunt aplicate mai frecvent în anumite state.

În ciuda acestor diferențe cu privire la modalitățile de punere în practică a programelor de justiție, la nivelul Statelor Unite există anumite principii cheie care orientează acest lucru.

Astfel, în cadrul *Teleconferinței naționale din 12 decembrie 1996* asupra justiției restaurative au fost stabilite șapte **principii călăuzitoare** privind valorile justiției restaurative²⁰:

1. *„Crima este o ofensă la adresa relațiilor umane;*
2. *Victima și comunitatea au o poziție centrală în cadrul procesului de justiție;*
3. *Primul obiectiv al procesului de justiție este de a acorda asistență victimelor;*
4. *Al doilea obiectiv este de a restaura comunitatea, în măsura (gradul) în care acest lucru este posibil;*

---

²⁰ <http://www.ojp.usdoj.gov/ovc/assist/nvaa/supp/t-ch21-5.htm>.

5. *Infractorul este direct responsabil în fața victimelor și a comunității pentru infracțiunea comisă;*
6. *Toate persoanele implicate își împart responsabilitatea pentru programul de justiție restaurativă prin parteneriate pentru acțiune;*
7. *Drept urmare a programului de justiție restaurativă, infractorul își va îmbunătăți puterea de înțelegere și abilitățile legale.”*

Aceste principii constituie baza pe care au fost construite programele de justiție restaurativă în Statele Unite atât până în 1996, cât și după acest moment, până în prezent.

O dată cu multiplicarea programelor de justiție restaurativă au fost adoptate o serie de acte normative ce reglementează modul de organizare a acestora. Nu deținem date privind legislația pentru adulți, însă informațiile cu privire la prevederile legislative din domeniul justiției pentru minori ne permit o primă apreciere a interesului de care se bucură justiția restaurativă în SUA.

Concluziile anchetei *National Restorative Juvenile Justice Policy Development and Implementation Assessment* - prima anchetă asupra legilor, politicilor și programelor de justiție restaurativă efectuată la nivel național în ianuarie – martie 1999 arată că :

- „19 state au adoptat legi privind justiția restaurativă;
- 20 state au articulat principiile justiției restaurative în politicile Agenției de Delincvență Juvenilă;
- 32 de state au articulat principiile justiției restaurative în misiunile agenției;
- 36 de state au inclus justiția restaurativă în planuri-program;
- 13 state au dezvoltat măsuri de evaluare a programelor și activităților de justiție restaurativă;

- 33 state au articulat principiile de justiție restaurativă în diverse documente²¹.

De asemenea, în cadrul anchetei au fost identificate cele mai frecvente practici de justiție restaurativă pe teritoriul Statelor Unite. Acestea sunt: „reparația (practicată în 41 de state, 82% din state), munca în folosul comunității (39 de state, 78%), medierea (36 de state, 72%), servicii oferite victimelor (16 state, 32%), conferințele familiale (12 state, 24%), consiliile de reparație (11 state, 22%)”²².

Este important de precizat că absența prevederilor legislative cu privire la justiția restaurativă (sau la unele dintre practicile sale) nu înseamnă totodată și inexistența acestor forme de justiție. Punerea în practică a programelor de justiție restaurativă se poate face și în absența unor prevederi legislative care să reglementeze acest lucru, la nivelul unor instituții (instituții ale comunității, departamente de probațiune, poliție, etc.).

2.2. Programe și organisme specifice de justiție restaurativă

2.2.1. Reparația

Una dintre caracteristicile cheie ale justiției restaurative constă în repararea prejudiciului suferit de victimă. La nivelul sistemului de justiție american acest principiu se traduce în trei forme specifice de reparație²³:

- *reparația financiară*, care presupune plata unei sume de bani de către infractor victimei astfel încât să fie acoperite pagubele pe care aceasta le-a suferit. În cazul în care victima a necesitat servicii de recuperare fizică sau mentală, infractorul va suporta inclusiv aceste costuri.

²¹ Cf. Anne Seymour - *Restorative Justice/ Community Justice* în Coleman, G., Gaboury, M., Murray, M., Seymour, A., *National Victim Assistance Academy*, June 2002, Office for Victims of Crime.

²² cf. Sandra Pavelka O'Brien, *National Survey Looks at States' Development and Implementation of Restorative Justice Policy – Part 3* în *Kaleidoscope of Justice* Volume 1, No. 3 - Spring 2000.

²³ cf. A. Schneider și M. Finkelstein, 1998, <http://www.dsgonline.com/mpg2.5/restorative.htm>.

- *servicii oferite în mod direct victimelor.* Aceasta formă este mai rar întâlnită și presupune ca victima și infractorul să ajungă la un acord astfel încât infractorul să presteze anumite servicii pentru victimă pentru a repara prejudiciul suferit de aceasta, cum ar fi, de exemplu, repararea obiectelor deteriorate, îngrijirea peluzei, înlăturarea zăpezii etc.
- *munca în folosul comunității.*

Munca în folosul comunității reprezintă forma de reparație cel mai des întâlnită în SUA. Ea presupune ca infractorul să efectueze un număr variabil de ore de muncă neremunerată într-o instituție publică sau non-profit ca modalitate de a repara prejudiciul pe care l-a cauzat comunității. Munca în folosul comunității este de altfel considerată ca făcând parte dintre programele de justiție restaurativă tocmai pornind de la ideea conform căreia întreaga comunitate este afectată de infracțiunea comisă și astfel este o victimă indirectă.

Munca în folosul comunității are o istorie îndelungată în Statele Unite. Prima inițiativă de acest fel a avut loc în Alameda, California în 1966 și s-a adresat femeilor care au săvârșit infracțiuni rutiere²⁴. Ulterior inițiativele de acest gen s-au răspândit pe întreg teritoriul Statelor Unite, iar una dintre aceste inițiative s-a concretizat prin introducerea muncii în folosul comunității ca o sancțiune alternativă la pedeapsa cu închisoarea în legislația din Indiana²⁵.

Munca în folosul comunității a ajuns să fie aplicată la scară largă în SUA astfel că de-a lungul anului fiscal 2003 au fost prestate 1.117.206 de ore de muncă calificată și necalificată ceea ce la un preț minim de 5,15\$ pe oră înseamnă peste 5.750.000 \$²⁶.

Munca în folosul comunității poate fi folosită atât în cadrul sistemului penal de justiție, cât și în afara acestuia. În cadrul sistemului penal de justiție, munca în folosul

---

²⁴ cf. Martin Wright apud Christopher Bright, *Tutorial: Introduction to Restorative Justice*, <http://www.restorativejustice.org/intro/tutorial/outcomes/communityserv>.

²⁵ cf. Dan Van Ness apud Christopher Bright, *Op.cit.*

²⁶ <http://www.dcor.state.ga.us/CORR/ProbationSupervision/FieldOperations.CommServ.html>.

comunității este folosită în următoarele situații:

- ca sancțiune alternativă la pedeapsa cu închisoarea;
- condiție pentru plasarea în probațiune sau acordarea liberării condiționate;
- transformarea pedepsei cu închisoare sau amendă în obligația de a presta o activitate neremunerată. De exemplu, în statul Washington instanțele de judecată pot transforma un număr maxim de 30 de zile de închisoare într-un număr maxim de 240 de ore de muncă în folosul comunității²⁷.

Trebuie subliniat că în cazul instanțelor federale, munca în folosul comunității nu poate fi folosită ca alternativă la închisoare, ci doar ca o condiție pentru plasarea infractorului în probațiune.

În același timp, munca în folosul comunității poate fi efectuată ca urmare a unei înțelegeri între victimă și infractor sau infractor și reprezentanții comunității, înțelegere ce a avut loc în cadrul unei practici alternative procesului penal (mediere, cerc de verdict, etc.). Aceste practici dau victimei posibilitatea de a alege (cu acordul infractorului) tipul de activitate neremunerată ce urmează a fi prestată și locul de desfășurare a acesteia.

În cazul sancțiunilor cu munca în folosul comunității pronunțate de o instanță de judecată, responsabilitatea de a supraveghea desfășurarea acestei sancțiuni le revine consilierilor de probațiune (*probation officers*). Sarcinile acestora constau în:

- identificarea organizațiilor care doresc să beneficieze de serviciile infractorilor și în cadrul cărora infractorii pot desfășura activități lucrative în conformitate cu abilitățile și pregătirea lor;
- stabilirea programului de executare a sancțiunii (de comun acord cu infractorul și cu instituția în cadrul căreia acesta va lucra, astfel încât activitatea neremunerată să nu se suprapună peste activitățile obișnuite ale acestuia: slujbă, școală);
- verificarea modului în care condamnatul își respectă programul;
- participarea la rezolvarea problemelor apărute pe parcurs;

---

²⁷ <http://www.doc.wa.gov/PPP/cpp1.htm>.

- informarea instanței despre modul de desfășurare a programului.

În State Unite există două forme de punere în practică a muncii în folosul comunității:

- o formă obișnuită (*regular community service*), în cadrul căreia persoana care a săvârșit un delict urmează un program individual de activitate neremunerată;
- sub forma unor echipe de lucru (*work crew*). În general, infractorii considerați periculoși sunt plasați în echipe și vor executa activitatea neremunerată sub supravegherea unui responsabil de echipă (reprezentant al comunității sau al sistemului de justiție).

Tipul de muncă neremunerată ce va fi executată de infractor variază în funcție de necesitățile comunității și de aptitudinile și personalitatea infractorului. Astfel, un dentist poate fi condamnat să presteze un anumit număr de ore de consultații stomatologice gratuite pentru membrii unei comunități, etc. Alte activități includ: îngrijirea spațiilor verzi, strângerea gunoaielor, înlăturarea graffitti etc.

În unele districte există posibilitatea ca minorii ce au săvârșit o infracțiune să fie plătiți pentru ca la rândul lor să poată să despăgubească victima. Este cazul, de exemplu, al Ținutului Hennepin, Minnesota²⁸. De asemenea, este posibil ca munca în folosul comunității să nu fie cuantificată într-un număr de ore, ci mai degrabă să prevadă obligația de a îndeplini o anumită sarcină (mai ales în cazul corporațiilor)²⁹.

În Statele Unite munca în folosul comunității este folosită pe scară din ce în ce mai largă și pentru infracțiuni din ce în ce mai grave. Pentru a exemplifica, redăm numărul de persoane sancționate cu munca în folosul comunității de către instanțele de judecată din Ținutul Hennepin.

---

²⁸ *Sentencing to Service 2004 Annual Report*,
http://www.co.hennepin.mn.us/vgn/portal/internet/hcdetailmaster/0,2300,1273_1716_126865341,00.html.

²⁹ <http://www.uscourts.gov/fedprob/supervise/community.html>.

Persoane sancționate cu munca în folosul comunității³⁰

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Adulți	2.697	2.709	3.068	4.406	4.922	5.414	6.613	7.119
Minori	2.013	2.862	3.269	3.894	4.584	4.335	5.110	4.908
Total	4.710	5.571	6.337	8.300	9.506	9.749	11.723	12.027

(Sursa: *Sentencing to Service 2004 Annual Report*, Hennepin County)

2.2.2. Medierea

Medierea este un program de justiție restaurativă care presupune întâlnirea față în față între persoana care a comis o infracțiune și victima acelei infracțiuni, în prezența unui mediator (o persoană special pregătită să conducă aceste ședințe). Medierea victimă-infractor numită inițial în SUA *reconciliere victimă-infractor*, mai poartă denumirea de *dialog victimă-infractor*, *conferință victimă-infractor*, *dialog de justiție restaurativă* sau *întâlnire victimă-infractor*³¹.

În cadrul ședinței de mediere are loc o discuție privind infracțiunea comisă, despre impactul acesteia asupra victimelor, precum și despre modalitățile concrete de reparare a prejudiciului produs. De asemenea, se stabilește un plan de reparație, prin care infractorul despăgubește victima pentru prejudiciul pe care i l-a provocat. În cazul în care prejudiciul este în special de natură materială, iar paguba produsă poate fi cuantificată, victima poate cere plata acestei „datorii” sau poate cere ca infractorul să presteze un număr de ore de muncă în folosul său. Este important de subliniat că în unele jurisdicții este permisă doar o restituire financiară, în timp ce în altele este permisă și o reparație sub forma unor servicii prestate victimei.

În unele jurisdicții victimele și infractorii pot fi însoțiți de familie, membri ai comunității și alte persoane (grupuri de suport). De asemenea, este posibil ca atât victima, cât și infractorul să fie asistați de reprezentanți legali atât în pregătirea, cât și pe

³⁰ *Sentencing to Service 2004 Annual Report*,

http://www.co.hennepin.mn.us/vgn/portal/internet/hcdetailmaster/0,2300,1273_1716_126865341,00.html.

³¹ <http://voma.org/abtvom.shtml>.

parcursul desfășurării ședinței de mediere, responsabilitatea plății acestora revenind celor care îi angajează (victimă sau infractor). Totuși, spre deosebire de procesul penal, în care aceștia dețin rolul central, în cadrul procesului de mediere ei au doar un rol de suport, discuția purtându-se între victimă și infractor, avocații neputând să intervină, să întrerupă procesul.

Prima ședință de mediere din Statele Unite a avut loc în 1978 în Elkhart, Indiana, la 4 ani după ce a fost organizată prima întâlnire de acest tip din lume în Kitchener, Ontario, Canada³². Programele s-au dezvoltat rapid pe tot teritoriul Statelor Unite, astfel că în 1994 existau peste 100 de programe de mediere în State³³, iar în 2000 existau programe de mediere în mai mult de 300 de comunități din SUA, mii de ședințe fiind organizate în fiecare an³⁴.

În urma unei anchete cu privire la programele de mediere din Statele Unite desfășurată în 1996 de *Center for Restorative Justice & Peacemaking*³⁵ pentru *Office for Victims of Crime, U.S. Department of Justice* au fost identificate 289 de programe de mediere în SUA, iar cu reprezentanți a 116 dintre acestea s-au realizat interviuri telefonice. În urma studiului au reieșit următoarele concluzii:

- marea parte a programelor de mediere sunt realizate de instituții private, în principal instituții ale comunității (43%) și instituții religioase (22%). Programele de mediere s-au dezvoltat de asemenea în cadrul departamentelor de probațiune (16%), a instituțiilor corecționale (8%), în cadrul Parchetului (4%) sau a agențiilor de servicii pentru victime (3%);
- 45% dintre programele analizate lucrau doar cu infractori minori și victimele acestora, 9% lucrau doar cu infractori majori și victimele acestora, iar 46% lucrau atât cu minori, cât și cu majori;

---

³² Umbreit, Mark S., *The Restorative Justice and Mediation Collection: Executive Summary* în *OVC Bulletin*, July 2000

³³ cf. Patrick Cunningham and Lawrence C. Trostle, *Victim - Offender Mediation in Alaska* în *Alaska Justice Forum* 11(2); Summer 1994.

³⁴ Umbreit, Mark S., *Op. Cit.*

³⁵ *ibidem.*

- cele mai importante surse de finanțare a programelor de mediere sunt statul (24%) și guvernele locale (27%);
- principalele surse de trimitere către programele de mediere sunt, în ordine, ofițerii de probațiune, judecătorii și procurorii;
- cele mai frecvente infracțiuni pentru care s-au organizat ședințe de mediere sunt: distrugere, atacuri minore, furt și spargere. Ocazional, se organizează ședințe de mediere și în cazul infracțiunilor de mare violență.
- în 65% dintre programe, infractorii trebuie să recunoască că sunt vinovați pentru a se putea organiza o ședință de mediere;
- în cele mai multe cazuri medierea reprezintă o alternativă la sistemul formal de justiție, în 28% dintre cazuri medierea se organizează după ce făptuitorul a fost găsit vinovat, în 10% dintre programe medierea se organizează în diverse stadii ale procesului penal de justiție, iar într-un număr mic de cazuri medierea se desfășoară înainte de începerea procesului;
- locațiile cele mai frecvente pentru desfășurarea ședințelor de mediere sunt: birourile programului, centrele comunității, cartierului, sălile de conferință din biblioteci și instituțiile religioase (biserici, sinagogi și temple);
- în 93% dintre programe se folosește în mod obișnuit sau ocazional co-mediarea;
- în 53% dintre cazuri victima a fost prima care a relatat impactul crimei asupra sa, iar în 33% dintre cazuri infractorul a fost primul care a luat cuvântul;
- dintre cazurile cu minori în 53% părinții au fost întotdeauna prezenți, iar în 8% nu au fost niciodată prezenți.

Deși medierea se desfășoară frecvent, așa cum am arătat, pentru infracțiuni cu un grad scăzut de pericolozitate, în unele state ea este aplicată inclusiv pentru infracțiunile de mare violență. Astfel, în 1993 statul Texas a devenit primul stat american care a oferit servicii de mediere victimelor infracțiunilor de mare violență care doreau să întâlnească infractorul, pentru ca din 1996 astfel de servicii să fie disponibile și în statul

Ohio, iar în 2002 cel puțin 10 state organizau ședințe de mediere pentru victimelor unor infracțiuni de mare gravitate³⁶.

Inițiativa pentru punerea în practică a unei ședințe de mediere victimă-infractor în cazul infracțiunilor de mare violență trebuie să aparțină victimei. În cazul în care infractorul este cel care dorește o astfel de întrunire, la dosar se atașează o foaie cu consimțământul acestuia care va putea fi folosită pentru a se organiza ședința de mediere mai târziu, în momentul în care victima dorește acest lucru³⁷.

Prevederile legislative asupra medierii variază de la stat la stat. Astfel, în raportul *Legislative Statutes on Victim Offender Mediation : A National Review* din 2001 se arată că³⁸:

- 23 de state au prevederi legislative cu privire la mediere;
- 6 state au prevederi legislative care permit întâlnirea dintre victimă și infractor;
- prevederile legislative variază de la simpla enunțare a medierii ca alternativă la pedeapsă până la prevederi comprehensive, care prevăd cerințele minime de pregătire a mediatorilor, costuri, evaluarea programului, etc. (cum e cazul statelor Delaware, Indiana, Kansas, Montana, Nebraska, Oregon, Tennessee);
- există state în care legislația le permite judecătorilor să-i oblige pe infractori să participe la ședințele de mediere, așa cum este cazul statului Kansas;
- 12 state prevăd posibilitatea ca numai minorii să beneficieze de acest serviciu, 4 state oferă acest serviciu atât infractorilor minori, cât și majorilor, în timp ce 7 state permit organizarea medierii doar pentru infractori majori;
- infracțiunile pentru care se pot organiza ședințe de mediere diferă de la stat la stat. Există state a căror legislație nu prevede infracțiunile (de exemplu, Indiana, Louisiana, Maine, Missouri, Vermont, Virginia, Washington), state care permit

---

³⁶ Mark S. Umbreit; Robert B. Coates; Betty Vos; Kathy Brown; *Executive Summary: Victim Offender Dialogue in Crimes of Severe Violence. A Multi-Site Study of Programs in Texas and Ohio*, Center for Restorative Justice & Peacemaking, 2002.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Mark S. Umbreit, Elizabeth Lightfoot și Johnathan Fier, *Legislative Statutes on Victim Offender Mediation : A National Review*, Center for Restorative Justice and Peacemaking, School of Social Work, University of Minnesota, 2001.

medierea doar pentru infracțiunile fără violență (Nebraska, New York), pentru infractori cu un risc scăzut de violență (Montana) până la state care permit medierea pentru infracțiuni de mare gravitate, statul Texas fiind în 2001 singurul care permitea organizarea unei ședințe de mediere inclusiv pentru infracțiunile de omor.

După cum am menționat, în unele state medierea a fost dezvoltată pentru infractorii *minori*. De exemplu, în Alaska programul de mediere a fost folosit inițial în 1991 pentru tinerii delincvenți, la inițiativa lui Janice Lienhart, una dintre fondatoarele organizației private non-profit Victims for Justice (organizație ce oferă servicii victimelor infracțiunilor). Aceasta s-a adresat Centrului de Tineri McLaughlin în numele unei familii al cărei fiu fusese ucis de un minor internat în Centru, iar drept urmare a acestei cereri a fost organizată o ședință de mediere între familia respectivă și minor. În urma desfășurării mai multor ședințe de mediere s-a creat ideea unui program de mediere în Anchorage, inițiativă împărtășită de patru organizații: Victime pentru Justiție, Centrul de Tineret McLaughlin, Departamentul de Asistență Socială și Centrul de Justiție Socială de la Universitatea Alaska, Anchorage. Inițial erau trimiși către mediere infractorii minori aflați la prima sau a doua infracțiune, în general infracțiuni împotriva proprietății. Deși fiecare proces are particularitățile sale, în general există următoarea procedură: după arestarea minorului, ofițerul desemnat să se ocupe de caz discută cu minorul, iar dacă în opinia acestuia cazul se pretează la mediere, atunci este oferită ca o alternativă și este contactat coordonatorul de proiect, care analizează informațiile primite și desemnează doi mediatori care să se ocupe de acest caz. Aceștia îl contactează pe infractor și verifică dacă acesta este dispus să participe la ședința de mediere. Dacă infractorul este de acord să participe, atunci este stabilită o întâlnire cu victima. Dacă ambele părți sunt de acord, atunci se programează o ședință cu o echipă de doi mediatori, scopul principal fiind acela de a se realiza o reconciliere între victimă și infractor. Contractele de restituire rezultate în urma medierii sunt monitorizate de coordonatorul de proiect, iar în cazul în care acesta nu este respectat atunci este informat

ofițerul. În cazul în care totul decurge conform planului, acesta este informat la sfârșitul programului³⁹.

O formă particulară de mediere se desfășoară în cadrul școlii și poate denumirea de *peer-mediation* (mediere în cadrul grupului de vârstă). Ca răspuns la actele deviate petrecute în spațiul școlar au fost organizate ședințe de mediere în cadrul cărora mediatorii sunt colegii persoanelor implicate în conflict, în contradicție cu forma clasică de rezolvare a conflictelor care consta în suspendare sau exmatriculare. Avantajul acestor ședințe provine din valorificarea influenței pe care persoanele de aceeași vârstă o au asupra adolescenților și tinerilor. Totodată aceste întâlniri au rolul de a le dezvolta tinerilor capacitățile de rezolvare a conflictelor.

2.2.3. *Cercurile de verdict (Sentencing circles)*

Un alt program de justiție restaurativă folosit în SUA este cercul de verdict.

Cercurile de verdict, numite și cercuri pacificatoare (*peacemaking circles*), au apărut pentru prima dată în Canada, ele încorporând principiile vechii forme de justiție tribală din America de Nord. Denumirea provine de la vechiul obicei al indienilor din America de Nord de a organiza cercuri de discuții (*talking circles*) pentru rezolvarea problemelor comunității.

Primul proiect pilot de „cercuri de verdict” a fost implementat în Statele Unite 1996 în Minnesota, în Rezervația Mille Lacs Reservation⁴⁰.

Cercurile de verdict sunt construite pe **trei principii**:

- infracțiunea constituie o ruptură a relațiilor între infractor și victimă, pe de o parte, și infractor și comunitate, pe de altă parte ;
- stabilitatea comunității depinde de vindecarea acestor rupturi;

---

³⁹ cf. Patrick Cunningham and Lawrence C. Trostle, *Art. cit.*

⁴⁰ cf. Kay Pranis, *Restoring Community: The Process of Circle Sentencing*, lucrare prezentată la Justice Without Violence: Views from Peacemaking Criminology and Restorative Justice, 1997.
<http://www.doc.state.mn.us/rj/publications/circle.htm>.

- comunitatea este mai îndreptățită decât instanța să judece cauzele infracțiunii care sunt de multe ori dependente de organizarea economică și socială a comunității⁴¹.

În cadrul acestor cercuri participă victima, suporterii victimei, infractorul, grupurile de susținători ai acestora, reprezentanți ai sistemului formal de justiție (poliție, judecători, procurori, ofițeri de probațiune), precum și orice membru interesat al comunității. Persoanele se așează în cerc și fiecare are dreptul de a-și exprima părerea, scopul final fiind acela de a se ajunge la un consens cu privire la sancțiunea care trebuie adoptată împotriva infractorului. În cadrul grupului se analizează ceea ce s-a întâmplat, ce impact a avut infracțiunea comisă asupra victimelor și a comunității în general, precum și modalitatea concretă prin care poate fi îndreptat răul produs, sancțiunea ce va fi aplicată infractorului.

Cercurile de verdict presupun un parteneriat între privat și public, un program inițiat de comunitate și al cărui scop constă în căutarea unor soluții care să remedieze răul făcut.

Cercurile de verdict presupun *mai multe etape* :

- cererea infractorului de a participa într-un asemenea program ;
- organizarea unui cerc de vindecare („healing circle”) pentru victimă ;
- organizarea unui cerc de vindecare („healing circle”) pentru infractor ;
- organizarea unui cerc de verdict în cadrul căruia se stabilește sancțiunea ;
- organizarea unor cercuri ulterioare pentru a monitoriza progresele înregistrate de infractor⁴².

Cercurile de verdict sunt aplicate pe teritoriul Statelor Unite atât *pentru infractori minori*, cât și pentru *majori*, în mediul rural și în mediul urban, pentru o paletă largă de infracțiuni.

---

⁴¹ <http://www.nhtsa.gov/people/injury/enforce/PromisingSentence/pages/PSP3.htm>.

⁴² http://www.ojp.usdoj.gov/nij/rest-just/CH5/3_sntcir.htm.

O condiție importantă pentru realizarea unui cerc de verdict constă în legătura puternică pe care o are infractorul cu comunitatea, dat fiind faptul că succesul programului depinde de sprijinul pe care grupurile de suport i-l acordă infractorului.

În cadrul programului fiecare persoană vorbește pe rând, păstrându-se inclusiv vechiul obicei ca persoana să vorbească doar când are în posesie un anumit obiect ce-i dă dreptul de a vorbi - „*talking piece*”, care în trecut era reprezentat de o pană de vultur și care în prezent ia forma unui anumit simbol al comunității respective.

Dacă persoana nu este mulțumită cu hotărârea luată în cadrul cercului de verdict, ea este retrimisă în cadrul sistemului de justiție. Hotărârile care se pot lua în cadrul cercurilor de verdict sunt mai variate decât cele care se pot adopta în cadrul sistemului penal.

Sistemul de justiție și comunitatea sunt parteneri, iar comunitatea este implicată profund nu doar în pronunțarea unei sancțiuni, dar și în sprijinirea infractorului pe tot parcursul procesului de reabilitare. După adoptarea sancțiunii, în unele cazuri este desemnat un voluntar din cadrul comunității care va verifica dacă persoana respectă condițiile impuse și va informa comunitatea.

O dată adoptată o “sentință” în cadrul cercului de verdict, infractorul revine în cadrul sistemului de justiție unde se adoptă de această dată sancțiunea formală.

În cazul în care nu există un consens în cadrul cercului, hotărârea este dată de judecător.

2.2.4. Conferința familială (*Family group conferencing*)

Conferința familială s-a dezvoltat în Noua Zeelandă ca sancțiune penală pentru minori. Forma de conferință familială dezvoltată în Statele Unite este însă cea originară din Wagga Wagga, Australia, unde conferințele sunt organizate de polițiști și reprezentanți ai școlii⁴³.

⁴³ Cf. Mark Umbreit și Howard Zehr, *Restorative Family Group Conferences: Differing Models and Guidelines for Practice*, p. 70 în Eugene McLaughlin, Ross Fergusson, Gordon Hughes, Louise Westmarland (coord.), *Restorative Justice*

Conferințele familiale sunt discuții desfășurate sub coordonarea unei persoane specializate care le permit persoanelor cel mai grav afectate de crimă (victimă, infractor, familiile și prietenii ambilor) să discute asupra impactului crimei și despre modalitățile în care va fi sancționat infractorul⁴⁴.

Coordonatorul contactează victima și infractorul, le explică caracteristicile programului, le cere acordul de a participa la conferință (una dintre condițiile acestui program constă în participarea voluntară a victimei și infractorilor) și identifică persoanele care le vor sprijini pe parcursul acesteia.

Persoanele care mediază procesul sunt în general oficiali publici (ofițeri de poliție, ofițeri de probațiune, reprezentanți ai școlii), spre deosebire de mediere în cadrul căreia mediatorii pot fi voluntari specializați⁴⁵.

Procesul începe cu descrierea incidentului de către infractor și a impactului pe care actul infracțional l-a avut asupra participanților. Ca și în cadrul procesului de mediere, victima are posibilitatea să-și exprime sentimentele, să pună întrebări cu privire la infracțiune și să propună soluții pentru îndreptarea răului care i-a fost produs. Toți participanții trebuie să ajungă la un acord privind modalitatea prin care infractorul poate repara prejudiciul produs victimei și să semneze un plan de reparație. În mod obișnuit, acordul include scuzele infractorului și cerința ca un anumit tip de reparație să fie acordat victimei. În unele acorduri este stipulat ca tânărul să presteze munca în folosul comunității, să-și îmbunătățească frecvența școlară și să efectueze o serie de munci casnice/menajere la școală și acasă⁴⁶.

Comparativ cu medierea, cu care are foarte multe puncte în comun, conferința familială prezintă anumite avantaje⁴⁷ :

Critical Issues, Sage Publications, London, 2004 [2003].

⁴⁴ cf. Umbreit, Mark S., <http://www.dsgonline.com/mpg2.5/restorative.htm>.

⁴⁵ Mark Umbreit și Howard Zehr, cap. cit., p. 71.

⁴⁶ cf. Ed. McGarrel, <http://www.dsgonline.com/mpg2.5/restorative.htm>.

⁴⁷ cf. Mark S. Umbreit și S. Stacey apud Mark Umbreit și Howard Zehr, cap. cit., p. 71.

- contribuie la consolidarea și vindecarea comunității ca întreg deoarece implică mai mulți membri ai comunității în întâlnirile sale. Prin implicarea unui număr mai mare de persoane afectate de crimă, mai mulți cetățeni joacă un rol activ în procesul de justiție ;
- recunoaște existența unui număr mai mare de persoane afectate de infracțiune și explorează efectele asupra acestor persoane : victima primară, persoanele apropiate acesteia, membrii familiei infractorului și alte persoane apropiate acestuia ;
- voluntarii din comunitate sunt mai dispuși să ofere în continuare suport pentru victimă și infractor, deoarece un număr mai mare de participanți sunt implicați în asistarea procesului de reintegrare socială a infractorului și ajutorarea victimei ;
- este recunoscut și subliniat rolul familiei în viața infractorului minor.

2.2.5. Panelurile de discuții privind impactul infracțiunii asupra victimelor (Victim Impact Panels)

Panelurile de discuții privind impactul infracțiunii asupra victimelor sunt forumuri în cadrul cărora victimele unui anumit tip de infracțiune povestesc unor grupuri de infractori despre impactul pe care infracțiunea l-a avut asupra lor. Infractorii nu sunt însă persoanele care le-au victimizat, ci doar persoane care au săvârșit același tip de infracțiune pe care a suferit-o victima. Spre deosebire de alte forme de justiție restaurativă (mediere, cercurile de sentințe, conferințele de grup familial) în cadrul panelurilor nu este vorba de judecarea infractorului, de stabilirea unei sancțiuni, ci doar de o încercare de responsabilizare a infractorului și în acest fel de diminuare a recidivei.

În mod obișnuit, panelurile sunt formate din 3-4 victime care relatează fiecare despre impactul pe care infracțiunea l-a avut asupra sa timp de 10-15 minute fără a-i judeca sau învinovăți pe cei prezenți.

Panelurile de impact asupra victimelor au fost inițiate în 1982 de asociația *Mame împotriva conducerii sub influența alcoolului* (Mothers Against Drunk Driving - MADD) care au dorit să schimbe ideea aproape general acceptată conform căreia infracțiunile rutiere sunt mai degrabă accidente decât infracțiuni, iar modalitatea principală prin care au realizat acest lucru a constat tocmai în organizarea acestor paneluri. În urma obținerii unor rezultate pozitive, au fost organizate paneluri cu victimele infracțiunilor contra proprietății, ale violenței domestice, cu copii sau vârstnici victime ale abuzului⁴⁸.

Participarea infractorilor la paneluri este stabilită de instanța de judecată, fie ca scoatere din cadrul sistemului penal, fie ca o condiție a plasării în probațiune.

Obiectivele panelurilor sunt⁴⁹:

- să-i ajute pe infractori să înțeleagă consecințele infracțiunii asupra victimelor și comunității;
- să acorde victimei posibilitatea de a relata impactul pe care l-a avut infracțiunea asupra sa;
- să conștientizeze indivizii și comunitatea asupra efectelor infracțiunii.

2.2.6. *Consiliul de reparație a efectelor infracțiunii asupra comunității (Community Reparative Board)*

După cum apreciau Gordon Bayemore și Mark Umbreit⁵⁰, consiliul de reparație a efectelor infracțiunii asupra comunității este o variantă mai nouă a unei vechi modalități de răspuns la problema delincvenței juvenile cunoscută sub termenii de “*youth panels*”, “*neighborhood boards*” sau “*community diversion boards*” care a fost folosită în Statele Unite încă din 1920. În prezent, consiliile de reparație a comunității

---

⁴⁸ http://www.ojp.usdoj.gov/nij/rest-just/CH5/7_impnls.htm.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Bazemore, G.; Umbreit, M. S., *A comparison of Four Restorative Conferencing Models* în *Juvenile Justice Bulletin*, February 2001, p.2.

sunt folosite din 1990, în principal în Vermont, unde la începutul anilor '90 a fost realizată o anchetă cu privire la criminalitate și justiție. Rezultatele au arătat că oamenii doreau o mai mare implicare a comunității în procesul de justiție. Chestionați cu privire la o modalitate specifică de justiție - consiliul de reparație a efectelor infracțiunii asupra comunității – 92% s-au declarat de acord⁵¹.

Consiliul este alcătuit dintr-un mic număr de membri ai comunității, pregătiți special pentru acest lucru, care conduc ședințe publice cu infractorii pe care instanța de judecată i-a trimis să participe la acest proces. Consiliile sunt folosite în principal pentru adulții condamnați pentru infracțiuni minore și fără violență, iar mai recent, pentru infractori minori.

În cadrul întâlnirilor consiliului are loc o discuție cu privire la fapta infracțională și la consecințele acesteia. Consiliul elaborează apoi o serie de propuneri de sancționare a infractorului, iar în urma unor discuții cu acesta se ajunge la un acord asupra activităților pe care infractorul trebuie să le îndeplinească pentru a repara prejudiciul produs. Tot acum se stabilește și perioada în care infractorul trebuie să realizeze aceste reparații. După trecerea acestei perioade, consiliul înaintează un raport instanței de judecată cu privire la îndeplinirea obligațiilor de către infractor, iar în acel moment încetează orice legătură a consiliului cu infractorul.

Scopurile acestor consilii sunt următoarele⁵²:

- să promoveze „proprietatea” cetățenilor asupra sistemului de justiție prin implicarea acestora în procesul de justiție;
- să acorde oportunitatea victimelor și membrilor comunității de a confrunta infractorul într-o manieră constructivă;
- să acorde infractorului posibilitatea de a-și asuma responsabilitatea și de a fi direct responsabil pentru prejudiciul produs victimei și comunității;

---

⁵¹ Cf. Brian Williams, *Victims of Crime and Community Justice*, Jessica Kingsley Publishers, London, 2005, p. 34.

⁵² Bazemore, G.; Umbreit, M. S., articolul citat, p.2.

- să genereze soluții în cadrul comunității pentru actele infracționale, reducând astfel costurile asociate sistemului formal de justiție.

Consiliul de reparație a comunității s-a dezvoltat puternic în Vermont, astfel că până în 1999, fiecare instanță de judecată din Vermont folosea consiliile de reparație ca alternativă la pronunțarea unei sentințe, iar peste 3000 de infractori acuzați de infracțiuni minore au beneficiat de activitatea acestor consilii⁵³.

2.2.7. Alte forme de justiție restaurativă dezvoltate în SUA

Echipele de reparare a efectelor infracțiunii (Crime repair crews) sunt alcătuite din infractori minori sau majori sancționați cu munca în folosul comunității și care lucrează sub supravegherea unor reprezentanți ai sistemului de justiție sau ai comunității pentru a repara prejudiciul provocat de infracțiune. În Dane County, Southern Wisconsin se folosesc echipe de infractori minori sancționați cu munca în folosul comunității sau obligați să plătească despăgubiri, iar activitățile desfășurate de acestea constau în⁵⁴:

- înlăturarea de graffiti de pe pereții clădirilor din Dane County;
- distribuirea de păături și prosoape pentru persoanele fără adăpost;
- coordonarea distribuirii de mâncare pentru persoanele nevoiașe;
- participarea în programele Adopt-A-Highway și Habitat for Humanity.

Un program de același tip funcționează în Tama County, Iowa. Programul RESTORE le oferă victimelor posibilitatea de a beneficia de o echipă pentru a remedia prejudiciul produs de infracțiune, chiar dacă infractorul care le-a victimizat nu a fost niciodată condamnat⁵⁵.

Un alt program de justiție restaurativă dezvoltat în Statele Unite include organizarea unor grupuri de suport pentru victime și infractori. Grupurile de suport pentru victime s-au dezvoltat extrem de mult în Statele Unite, astfel că în prezent există grupuri de

---

⁵³ cf. David Osborne și Peter Plastrik apud Brian Williams, Op. Cit., p. 35.

⁵⁴ <http://youthsos.org/pdfs/CRC.pdf>.

⁵⁵ <http://www.iowacbc.org/ccia/Restore/>.

suport atât pentru victimele directe ale infracțiunilor, dar și grupuri de suport pentru victimele indirecte: familiile persoanelor ucise sau familiile celor aflați în închisoare. Scopul acestor grupuri este de a sprijini persoanele afectate de infracțiune prin oferirea de informații cu privire la aspectele juridice (procesuale), la drepturile și obligațiile pe care le au, la resursele disponibile, precum și prin suportul psihologic care li se oferă în cadrul grupului de către persoane care au trecut prin aceeași experiență.

2.3. Evaluări ale avantajelor programelor de justiție restaurativă în Statele Unite

Programele de justiție restaurativă s-au dezvoltat foarte mult în ultimii 15 ani în Statele Unite. Această evoluție se explică prin beneficiile pe care le prezintă această abordare comparativ cu paradigma clasică de justiție retributivă la nivelul victimei, infractorului și a comunității largi.

Dacă în cadrul sistemului penal victima are o poziție periferică, drepturile și nevoile sale fiind de cele mai multe ori ignorate (mai mult, ajungându-se la o revictimizare a victimei în cadrul procesului penal), în cadrul procesului de justiție restaurativă victima are rolul central, prima direcție prioritară a procesului de justiție restaurativă fiind de a acorda asistență psihologică și materială victimelor. Studiile de evaluare a programelor de justiție restaurativă au reliefat avantajele pe care acestea le aduc la nivelul victimelor: un grad înalt de satisfacție cu programul și cu rezultatele programului, o scădere a fricii de victimizare, o posibilitate mai mare de a obține despăgubiri.

Studiile efectuate au relevat un **grad înalt de satisfacție cu programul** propriu-zis de justiție restaurativă, cât și cu rezultatele acestuia. De exemplu, referindu-ne la procesul de *mediere*, s-a constatat că în general 8 sau 9 din 10 participanți sunt mulțumiți/ satisfăcuți cu procesul de mediere și cu rezultatele acestuia⁵⁶. Un studiu efectuat în 2001 în Oregon de către Umbreit, Coates și Vos a relevat o rată de satisfacție

---

⁵⁶ cf. Umbreit, Mark S., Coates, Robert B., Vos, Betty, *The Impact of Restorative Justice Conferencing: A Review of 63 Empirical Studies in 5 Countries*. St. Paul, MN: Center for Restorative Justice & Peacemaking, University of Minnesota, 2002, p. 3.

de 76% în cazul infractorilor și de 89% în cazul victimelor care au participat la programele de mediere⁵⁷.

Procente asemănătoare au fost găsite și în cazul celorlalte programe de justiție restaurativă. Astfel, în cazul **conferinței familiale**, un procent de 90% sau peste dintre victime s-au declarat mulțumite de program⁵⁸. Rezultatele unui studiu în care s-a folosit grup de control realizat în Indianapolis de către McGarret, E. și colaboratorii⁵⁹ au arătat că peste 90% dintre victimele care au participat într-o conferință familială au fost mulțumite de modul în care a fost tratat cazul lor, comparativ cu 68% dintre victimele grupului de control.

Un alt aspect pozitiv al programelor de justiție restaurativă constă în **posibilitatea ca victimele să obțină despăgubiri** din partea infractorilor. Deși posibilitatea de a oferi despăgubire victimei există și în cadrul sistemului tradițional, în cadrul programelor de justiție restaurativă șansa de îndeplinire a acestor prestații crește. Astfel, un studiu efectuat în 1992 a reliefat faptul că tinerii care au participat într-o ședință de mediere au îndeplinit acordurile de reparație în procent de 81% în comparație cu doar 57% dintre tinerii care nu au fost implicați în mediere⁶⁰.

În același timp, participarea într-un program de justiție restaurativă este asociată cu un **nivel mai scăzut al fricii de revictimizare**⁶¹.

Programele de justiție restaurativă au totodată meritul de a **implica în mare măsură comunitatea** în procesul de justiție. În cadrul anumitor forme, membrii comunității participă la proces, în cadrul altor programe comunitatea se implică profund atât în judecarea și sancționarea celui vinovat, cât și în asistența acestuia în procesul de „îndreptare”.

De asemenea, unele studii efectuate au relevat un **recidivism mai scăzut** în cazul celor care au participat într-o program de justiție restaurativă comparativ cu persoanele

---

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ cf. Fercello și Umbreit apud Umbreit, Mark S., Coates, Robert B., Vos, Betty, op. cit., pag. 4.

⁵⁹ McGarret, E. et. al apud Umbreit, Mark S., Coates, Robert B., Vos, Betty, op. cit., p. 5.

⁶⁰ apud Umbreit, Mark S., Coates, Robert B., Vos, Betty, op.cit., p. 9.

⁶¹ cf. Umbreit, Mark S. apud Umbreit, Mark S.; Bradshaw, Wiliam, *Victim Experience of Mediating Adult vs. Juvenile Offenders: A Cross-National Comparison* în *Federal Probation Journal*, 1997, 61(4):33-39.

al căror caz a fost preluat de sistemul penal. Astfel, Stone K. într-un studiu efectuat în Oregon a descoperit că 80% dintre tinerii care au participat la o ședință de mediere nu au recidivat în decurs de un an în comparație cu 58% dintre cei care nu au participat la o ședință de mediere⁶².

Rezultatele studiilor de evaluare a programelor de justiție restaurativă efectuate până în prezent, deși nu pot fi generalizate, pun în evidență principalele argumente în favoarea acestei noi paradigme de justiție.

---

⁶² Stone, K. apud Umbreit, Mark S., Coates, Robert B., Vos, Betty, Op. Cit, p. 13.

Cap. III. Programe de justiție restaurativă derulate în Canada

3.1. Principiile și liniile directoare ale programelor de justiție restaurativă din Canada

Activitatea adepților justiției restaurative din Canada s-a orientat pe de o parte în direcția formulării unor principii care să fie aplicate în programele naționale și internaționale de justiție restaurativă, iar pe de altă parte în direcția dezvoltării de programe de justiție restaurativă.

Participarea unor specialiști canadieni la elaborarea documentului *Principiile fundamentale privind aplicarea programelor de justiție restaurativă în domeniul penal* adoptate în 2002 de către ONU, a avut drept consecință imediată integrarea acestor principii în două documente elaborate de către Ministerul de Justiție din Canada cunoscute sub denumirea de : *Valorile și principiile justiției restaurative în materie penală și Liniile directoare ale programelor de justiție restaurativă (2003)*⁶³.

3.1.1. Valorile și principiile justiției restaurative în materie penală

Conceput astfel încât să conțină referiri la aspectele cele mai importante ale justiției restaurative promovate în întreg spațiu canadian, documentul mai sus amintit este structurat în trei capitole : (1) filosofia, valorile și principiile justiției restaurative (2) ce este un proces de justiție restaurativă ?; (3) principiile fundamentale și garanțiile procedurale referitoare la aplicarea justiției restaurative⁶⁴.

Conform acestui document, justiția restaurativă «pune accentul pe repararea prejudiciului produs printr-un delict sau crimă, promovează respectul pentru orice

⁶³ Sara Johnson, *Programmes et services de justice réparatrice en matière pénale : sommaire des consultations*, Statistique Canada, 2003, p. 11-12, <http://www.statcan.ca/francais/freepub/85-562-XIF/85-562-XIF2003001.pdf>

⁶⁴ *Valeurs et Principes de la Justice Réparatrice en Matière Penale*, în: Sara Johnson, *Op. Cit.*, p. 73-75, <http://www.statcan.ca/francais/freepub/85-562-XIF/85-562-XIF2003001.pdf>

persoană afectată de incident, are ca scop stabilirea un climat de înțelegere, favorizează responsabilitatea și permite vindecarea»⁶⁵.

Inițiatorii documentului consideră că orice infracțiune constituie mai degrabă «o atingere a persoanelor și a relațiilor, dar și o perturbare a păcii colectivității» și mai puțin «o acțiune îndreptată împotriva statului»⁶⁶.

Răspunsul dat de autori la întrebarea: *Ce este un proces de justiție restaurativă?* vine să completeze ideile expuse în primul capitol. Astfel, procesul de justiție restaurativă reprezintă un « proces de ajutorare a persoanelor afectate de către o infracțiune (victima, delincventul și membrii colectivității), care participă, în prezența și cu ajutorul unui moderator echitabil și imparțial (în cazul unei populații indigene poate fi vorba de un bătrân), la discuții asupra circumstanțelor care au dus la săvârșirea infracțiunii»⁶⁷. Mai mult chiar, sunt precizate și modelele de justiție restaurativă cel mai des semnalate pe teritoriul Canadei, cum ar fi : conferințele familiale, cercurile de verdict, cercurile de vindecare, medierea victimă – infractor.

Ultima parte a documentului conține cele 11 principii fundamentale care guvernează modelele de justiție restaurativă:

1. «Participarea victimei și a infractorului la programe de justiție restaurativă trebuie să se facă cu acordul acestora.
2. Atât victima, cât și infractorul trebuie să accepte veridicitatea faptelor, iar infractorul să se declare responsabil.
3. Incidentele produse să constituie fapte incriminate de lege.
4. Părțile implicate au dreptul la consiliere juridică pe parcursul procesului.
5. Părțile pot beneficia de serviciile programelor de justiție restaurativă de-a lungul întregului proces penal.

---

⁶⁵ *Idem*, p. 73

⁶⁶ *Ibidem*

⁶⁷ *Idem*, p.74

6. Aplicarea ideilor justiției restaurative se va face ținând cont de particularitățile ambelor părți (vârstă, rasă, sex, capacitate intelectuală, poziția în colectivitate etc) și în condițiile respectării securității lor.
7. Discuțiile din timpul procesului de justiție restaurativă sunt confidențiale, în măsura în care persoanele implicate doresc acest lucru sau prevederile legislative o cer.
8. Asumarea responsabilității de către agresor nu poate fi folosită drept probă împotriva sa, decât atunci când este vorba de declanșarea unei urmăriri penale ulterioare.
9. Acordul încheiat trebuie să fie formulat în condiții avantajoase pentru toate părțile implicate.
10. Atunci când nu se încheie un acord faptele nu pot fi utilizate pentru aplicarea unei pedepse mai mari.
11. Programul de justiție restaurativă trebuie să fie evaluat regulat, astfel încât să existe dovada că principiile justiției restaurative sunt respectate la același nivel»⁶⁸.

3.1.2. Liniile directoare ale programelor canadiene de justiție restaurativă

Ideile prezentate în cadrul acestui document fac referire la modul în care trebuie elaborate programele de justiție restaurativă, modalitățile de derulare ale programelor și persoanele care sunt desemnate să faciliteze procesul de justiție restaurativă. De asemenea, documentul specifică faptul că toate programele de justiție restaurativă se vor derula ținând cont de dispozițiile dreptului penal și în funcție de particularitățile sociale și culturale ale fiecărei colectivități. Fiecare program de justiție restaurativă trebuie să aibă obiective specifice și să constituie rezultatul colaborării dintre reprezentanții autorităților provinciale și teritoriale de justiție restaurativă, reprezentanții locali ai

---

⁶⁸ Idem, p. 74-75.

sistemului de justiție penală, organisme care oferă servicii sociale, membri ai comunității⁶⁹.

Coordonatorii sunt persoanele desemnate la nivel local să implementeze și să coordoneze programele de justiție restaurativă. Pentru ca activitatea lor să fie eficientă, dar și în concordanță cu principiile justiției restaurative, coordonatorii trebuie să beneficieze de stagii de formare prin intermediul cărora vor asimila informații despre sistemul clasic de justiție și despre modelul justiției restaurative, tipurile de programe și formele de justiție restaurativă derulate la nivel local etc⁷⁰.

Conform documentului mai sus amintit, programele de justiție restaurativă necesită existența unor protocoale de etică profesională, structură operațională adecvată, personal bine instruit și motivat să protejeze interesele părților vătămate și să-i respecte pe delincvenți⁷¹.

3.2. Instituții implicate în derularea de programe de justiție restaurativă

Cel mai important succes raportat de către adepții modelului restaurativ canadian îl constituie integrarea principiilor și practicilor restaurative în cadrul sistemului de justiție penală⁷².

Organizațiile care derulează programe de justiție restaurativă pot accepta dosarul unui delincvent la recomandarea: Poliției, Procurorului Coroanei, Tribunalului, Serviciilor corecționale sau a Comisiei de liberare condiționată⁷³.

---

⁶⁹ *Lignes Directrices sur le Programme de Justice Réparatrice*, în: Sara Johnson, *Programmes et services de justice réparatrice en matière pénale : sommaire des consultations*, Statistique Canada, 2003, pp. 73-75, <http://www.statcan.ca/francais/freepub/85-562-XIF/85-562-XIF2003001.pdf>

⁷⁰ Idem, p.78

⁷¹ *Ibidem*

⁷² *La justice réparatrice au Canada*, Document de consultation, mai 2000, disponibil la <http://www.justice.gc.ca/fr/index.html>

⁷³ Denis Cooley, *La justice réparatrice au Canada: quelques enseignements*, comunicare prezentată în cadrul colocviului: *Practical Approaches to Appropriate Dispute Resolution*, Vancouver, 2002, p. 6, disponibilă la : <http://www.lcc.gc.ca>

Autoritățile provinciale și teritoriale responsabile de administrarea justiției dezvoltă parteneriate cu organizațiile neguvernamentale și comunitățile care adoptă modelul justiției restaurative. Astfel, sunt luate în seamă toate inițiativele organizațiilor neguvernamentale, grupurilor consultative de cetățeni, organismelor comunitare, funcționarilor sistemului de justiție, grupurilor de cetățeni care luptă pentru drepturile victimelor sau ale delincvenților⁷⁴.

Programele de justiție restaurativă din Canada pot fi derulate din inițiativa guvernului, a Ministerului de Justiție, a organizațiilor neguvernamentale, a organizațiilor indigenilor, a organizațiilor religioase sau a universităților.

Fiecare dintre aceste instituții dezvoltă propriile programe de justiție restaurativă, dar există și cazuri în care se construiesc adevărate rețele de instituții care colaborează, pe baza unor protocoale, în derularea unor programe.

3.3. Tipuri de programe de justiție restaurativă derulate în Canada

Consultați cu ocazia unei evaluări asupra programelor de justiție restaurativă, evaluare realizată de către Centrul de statistică judiciară din Canada, membrii Grupului de lucru federal-provinsial-teritorial (FPT) în domeniul justiției restaurative apreciază că, *”la nivelul acestui stat există trei tipuri de programe de justiție restaurativă, și anume : medierea sau reconcilierea victimă - delincvent, conferințele cu grupurile familiale și consiliile (consiliile de determinare a pedepsei, cercurile de vindecare, cercurile de liberare etc.)”*⁷⁵.

---

⁷⁴ *La justice réparatrice au Canada, Doc. Cit.*

⁷⁵ *Sara Johnson, Op. Cit., p. 9*

3.3.1. Medierea sau reconcilierea victimă – delincvent

Toți autorii interesați de istoria programelor de justiție restaurativă din Canada sunt de acord în privința anului 1974 ca fiind acela care marchează debutul acestui tip de programe, iar Kitchener (Ontario) localitatea în care victima și infractorul au fost aduși în fața unui mediator pentru a discuta despre faptă și pentru a ajunge la o înțelegere⁷⁶.

În mod treptat, medierea a dobândit un loc din ce în ce mai important, studiile realizate de către o serie de autori canadieni remarcând existența, în anul 1998, a 26 de programe de reconciliere între victimă și infractor (P.R.V.D.) ale căror principii pot fi aplicate de-a lungul întregului proces de justiție penală⁷⁷. În prezent, serviciile de mediere din Canada funcționează atât în cazurile în care sunt implicați delincvenți minori, cât și în cele în care delincvenți sunt adulți.

În același timp, medierea a fost preluată și aplicată și de către organismele de justiție alternativă (O.J.A.) din Canada.

Dacă la începutul activității lor, organismele de justiție alternativă nu ofereau servicii de mediere, treptat, preocuparea lor pentru victimele actelor criminale s-a concretizat în introducerea acestor servicii în programele de justiție pentru minori. Scopul principal al acestor servicii de mediere l-a constituit identificarea modalităților prin care delincventul poate repara fapta astfel încât părțile implicate să fie mulțumite de rezultat. Este de menționat faptul că atingerea acestui scop se putea realiza fie prin participarea directă a părților și a unui intermediar (*mediere*)⁷⁸ sau fără ca părțile implicate să se întâlnească față în față (*conciliere*).

În 1998, ca urmare a unor critici formulate de către organizațiile care-și propuneau să protejeze interesele victimelor, organismele de justiție alternativă au elaborat un *Ghid*

---

⁷⁶ Jeff Latimer, Steven Kleinknecht, *Op. Cit.*, p.5

⁷⁷ James Bonta, Suzanne Wallace-Capretta, Jennifer Rooney, *La justice réparatrice: Evaluation du Programme de solutions réparatrices*, Ministère du Solliciteur General du Canada, octobre 1998, disponibil la [http:// www.sgc.gc.ca](http://www.sgc.gc.ca)

⁷⁸ Serge Charbonneau, Denis Beliveau, *Un exemple de justice réparatrice au Québec: la médiation et les organismes de justice alternative*, în *"Criminologie"*, vol. 32, n. 1 (1999), p. 64

*de mediere*⁷⁹. Promotorii ghidului încercau astfel, să asigure imparțialitatea practicilor de mediere și să crească eficiența serviciilor de mediere.

Atunci când este vorba despre delincvenți adulți, serviciile de mediere sunt diferențiate în funcție de gravitatea faptelor comise. Există proiecte care se adresează delincvenților adulți care au comis infracțiuni mai puțin grave: furturi de până la 1000\$, deținere de bunuri furate. Cazurile sunt trimise de către poliție și parchet, înainte și după formularea acuzărilor (*Programul de mediere între victimă și infractor* (Edmonton) Societatea Elizabeth Fry⁸⁰ și Societatea John Howard).

Din dorința de a oferi o alternativă la închisoare delincvenților condamnați pentru delictе cu un grad redus de gravitate, începând din 1993, Societatea John Howard din Manitoba derulează un *Program de soluții restaurative*. Conform datelor prezentate de către James Bonta⁸¹ și colaboratorii săi cu ocazia evaluărilor efectuate asupra acestui tip de program, pentru a beneficia de aceste servicii, delincventul trebuie să fie pasibil de o pedeapsă de cel puțin 10 luni, să pledeze vinovat, să-și exprime dorința de a participa la acest program și să se întâlnească cu victima, să accepte programul stabilit de specialiștii organizației. În program puteau fi incluși delincvenți cu antecedente sau delincvenți care au beneficiat de condițiile unei ordonanțe de probațiune. Delincvenții care au comis delictе legate de gangsterism, droguri, acte de violență intrafamilială și agresorii sexuali nu beneficiază de serviciile programului de soluții restaurative. Fiecare delincvent acceptat beneficia de un program personalizat de justiție restaurativă, elaborat în funcție de problemele delincventului și aprobat de către judecător. Victima, cât și unele persoane din colectivitate erau și ele implicate în realizarea obiectivelor programului stabilit pentru agresor.

De asemenea, în Canada, există programe care oferă servicii de mediere pentru persoane implicate în infracțiuni mai grave: viol în serie, furturi cu mâna armată, omor din culpă, omor, neglijență în serviciu care s-a finalizat cu moartea victimei (*Serviciile*

---

⁷⁹ *Idem*, p.73

⁸⁰ *Service Correctionnel du Canada*, www.csc-scc.gc.ca/text/home_f.shtml

⁸¹ James Bonta, Suzanne Wallace-Capretta, Jennifer Rooney, *Op. Cit.*

de mediere între victimă și delincvent – infracțiuni violente și non violente : Langley-Colombie-Britannique și Moncton-Nouveau-Brunswick).

Aceste programe nu-și propun să degreveze sistemul penal de un număr de cazuri sau să ofere delincventului posibilitatea de a scăpa de pedeapsa cu închisoare, ci, mai degrabă își propun să participe la “vindecarea” victimei și la conștientizarea delincventului asupra consecințelor pe care le are fapta sa asupra victimei (Fraser Region Community Justice Initiatives Association)⁸².

3.3.2. Conferințele familiale

Conferințele familiale presupun participarea familiei extinse la reglarea conflictelor și a incidentelor în care sunt implicați membrii acesteia. De cele mai multe ori beneficiarii ai acestor conferințe sunt delincvenții tineri, dar există posibilitatea, în unele comunități, ca și adulții să beneficieze de acest tip de intervenție (conferințele de justiție comunitară). Mediatorii sau animatorii intermediază întâlnirea dintre acuzați și familiile lor cu victimele. La aceste întâlniri participă și reprezentanți ai poliției și alte persoane interesate să discute despre incident și să găsească împreună rezolvarea acestuia⁸³. În timpul conferințelor participanții atrag atenția asupra condițiilor din familie și comunitate care au favorizat producerea infracțiunii și evită etichetarea delincventului⁸⁴.

Programul de justiție restaurativă din Nishnawbe-Aski Legal Services Corp (NALSC) propune, începând din 1998, măsuri de tratament și consiliere persoanelor din comunitățile de indigeni din regiunile Timmins, Fort Hope și Sioux Lookout. Indigenii pot beneficia de serviciile oferite prin intermediul acestui program (ordonanțe pentru

---

⁸² Service Correctionnel du Canada, *site-ul cit.*

⁸³ Sara Johnson, *Op. Cit.*, p. 9 și Service Correctionnel du Canada, www.csc-scc.gc.ca/text/home_f.shtml

⁸⁴ Service Correctionnel du Canada, www.csc-scc.gc.ca/text/home_f.shtml

muncă în folosul comunității, amenzi, despăgubiri, modalități de vindecare tradiționale) atât înainte, cât și după punerea sub acuzare a infractorului⁸⁵.

Proiectul de luare a deciziei în timpul conferinței familiale (Terre-Neuve și Labrador) destinat reducerii numărului violențelor intrafamiliale, reunește în cadrul conferințelor delincventul și familia lui de origine, soția și restul familiei, precum și amici, persoane apropiate sau reprezentanți ai serviciilor de protecție. Scopul conferințelor este acela de a discuta despre evenimente altfel decât în sala tribunalului și a găsi împreună soluții de a reduce violența din cadrul familiei delincventului. Acest proiect nu-și propune să reducă numărul persoanelor condamnate la închisoare și prin urmare dosarul delincventului își continuă drumul în instanță, chiar dacă participă la conferințe⁸⁶.

3.3.3. Consiliile

În categoria consiliilor intră mai multe forme de justiție restaurativă dintre care cele mai cunoscute sunt: cercurile de verdict, cercurile de vindecare și cercurile de liberare. Specificul acestor consilii este dat pe de o parte de preluarea unor elemente din ceremoniile indigenilor, iar pe de altă parte de reunirea familiilor, Bătrânilor și părților aflate în conflict pentru a discuta despre incident și pentru a găsi soluții care să convină ambelor părți, dar mai ales victimei.

(A) Cercurile de verdict

Cercurile de verdict sau *cercurile de determinare a pedepsei* fac posibilă întâlnirea dintre victimă, delincvent, membri familiei și ai comunității, judecător, avocat, polițist și alte persoane pentru a stabili tipul de pedeapsă care va fi aplicat agresorului. Victima și comunitatea își pot exprima sentimentele, pot contesta

⁸⁵ Ministère de la Justice Canada, <http://www.canada.justice.gc.ca>

⁸⁶ Service Correctionnel du Canada, *site-ul cit.*

afirmațiile agresorului și pot să-și împartă informațiile despre conflict cu acesta. De asemenea, victima poate participa la elaborarea și punerea în practică a planului de pedepsire a delincventului⁸⁷.

În 1992 un judecător din Yukon a apelat la o metodă tradițională „determinarea pedepsei cu ajutorul Cercului” pentru rezolvarea unui caz în care era implicat un băștinaș. Mai târziu, cercurile de determinare a pedepsei au devenit organisme consultative comunitare axate pe reparație⁸⁸.

Conform datelor prezentate de către Serviciul Corecțional Canadian⁸⁹, *cercurile de verdict* pot fi organizate înainte de inculparea agresorului, și atunci cercurile formulează recomandări pe care le înaintează tribunalului, dar pot fi organizate și după proces atunci când există un verdict. Indiferent de situație, la aceste cercuri participă: acuzatul, victima și familiile acestora, alți cetățeni interesați, judecătorul, procurorul, avocatul apărării, reprezentantul poliției, alți furnizori de servicii. Toți se așează în cerc, se roagă, apoi se prezintă fiecare. Este prezentat cazul, avocații Coroanei și ai apărării intervin ori de câte ori este nevoie pentru a sublinia anumite aspecte. Discuțiile durează până la 3-4 ore și se finalizează cu luarea unor decizii în privința pedepsei și a planului de reinsertie socială a delincventului.

Pentru a beneficia de aceste servicii există câteva condiții care trebuie îndeplinite:

- “Comunitatea ia inițiativa de a apela la această soluție, chiar dacă în anumite cazuri judecătorul decide dacă recurge la cercuri sau apelează la acestea la cererea delincventului sau avocatului;
- Delincventul trebuie să accepte să participe la cerc, să recunoască că a săvârșit fapta și dorește să se schimbe;
- Comunitatea trebuie să fie pregătită să ofere sprijin delincventului înainte și după pedeapsă;

---

⁸⁷ Sara Johnson, *Op. Cit.*, p. 9

⁸⁸ Service Correctionnel du Canada, *site-ul cit.*

⁸⁹ *Ibidem.*

- Bătrânii și șefii apolitici ai comunității trebuie să participe la cerc;
- Victima trebuie să participe fără a fi constrânsă (victimele agresiunilor fizice și sexuale care primesc servicii de consiliere sunt însoțite de echipa care îi asigură susținere);
- Judecătorul nu poate face derogare de la principiile de drept fundamentale⁹⁰.

O inventariere elementară a programelor care organizează cercuri de verdict prezentate pe site-urile Serviciului Corecțional din Canada⁹¹ sau cel al Ministerului de Justiție Canada⁹² evidențiază existența mai multor forme de cercuri de verdict, dintre care amintim: *comitetele consultative de determinare a pedepsei, grupurile de Bătrâni sau de comitete comunitare de determinare a pedepsei, comitetele de mediere comunitară*. Aceeași sursă ne arată că, de cele mai multe ori, cercurile de verdict au fost utilizate în comunitățile de indigeni, îndeosebi în cazul delincvenților adulți și mai puțin pentru minori. Au fost aplicate experimental și în mediu urban în cazul populațiilor non indigene. În sfera de interes a cercurilor de verdict au intrat toate tipurile de infracțiuni, chiar și infracțiuni contra persoanei, furt cu mână armată sau omoruri din culpă.

Printre cele mai cunoscute programe de justiție restaurativă care organizează cercuri de verdict se numără *Proiectul de Justiție tribală din Teslin*⁹³. Inițiat într-o comunitate de 700 de persoane de băștinași (tinglit) din Teslin, proiectul a reușit, începând din 1991, să organizeze în jurul unui Bătrân al clanului *comitete de determinare a pedepsei*. Figura centrală a comunității și a acestor comitete este Bătrânul, care, în urma discuțiilor cu ceilalți membri ai clanului, propune judecătorului curții teritoriale măsurile pe care ei le consideră a fi valide. Serviciile acestui proiect sunt oferite pentru orice tip de infracțiune.

⁹⁰ Service Correctionnel du Canada, www.csc-scc.gc.ca/text/home_f.shtml

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² Ministère de la Justice Canada, www.justice.gc.ca/fr/ps/ajs/programs.html

⁹³ *Ibidem*.

*Comitetul de justiție din Wabasca*⁹⁴ (Alberta) ocupă un loc deosebit în cadrul programelor de justiție restaurativă, îndeosebi datorită modului de organizare. Participanții încep prin a se ruga în limba maternă. Reprezentantul poliției citește raportul oficial asupra infracțiunii, persoana delegată din partea tribunalului prezintă informații despre serviciile de probațiune, ia notițe, oferă informații juridice. Membri comitetului de determinare a pedepsei îi pun întrebări delincventului, îi cer să-și exprime opinia față de pedeapsa recomandată. În finalul audienței fiecare membru al comitetului îl strânge în brațe pe delincvent.

În cazul minorilor delincvenți⁹⁵ la discuții participă și părinții acestuia, iar tatăl trebuie să ofere informații despre modul în care a decurs educația tânărului. Reprezentanții serviciilor de probațiune și ai poliției prezintă informațiile pe care le au, pun întrebări minorului. În final, minorul agresor își cere scuze față de victimă și promite să despăgubească victima. De asemenea, promite să se ducă la școală sau să se angajeze (*Comité de détermination de la peine du lac des Esclaves - Alberta*).

*Programul de justiție restaurativă*⁹⁶ a apărut din inițiativa unor reprezentanți ai Ministerului de Justiție din Nova Scoție și reprezintă un program cu specific aparte generat, pe de o parte de aria de extindere a programului (inițial 4 regiuni ale provinciei, apoi întreaga provincie), iar pe de altă parte, de posibilitatea acceptării unui dosar în orice moment al evoluției lui (înainte de punerea sub acuzare, după acuzare, înainte de sentință, după sentință și condamnare). La început programul se adresa tinerilor indiferent de tipul de delict pe care l-au comis, după doi ani au fost acceptate și cazuri de adulți. Spre deosebire de alte programe de justiție restaurativă programul are o structură organizatorică bine conturată: *comitet director* și « *comitete comunitare de justiție restaurativă* » din care fac parte reprezentanți ai sistemului judiciar din fiecare regiune. De asemenea, au fost încheiate protocoale de colaborare cu diverse instituții ale sistemului judiciar. Întrucât au beneficiat de fonduri, au putut realiza studii de

⁹⁴ Service Correctionnel du Canada, www.csc-scc.gc.ca/text/home_f.shtml

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ Don Clairmont, *La justice réparatrice: comment intégrer un courant marginal au système judiciaire conventionnel*, ISUMA, vol1, n. 1, 2000, www.isuma.net/vol1nol1/index_f.shtml

fezabilitate a programului și au apelat la organizații profesionale prestatoare de servicii pentru a completa paleta serviciilor oferite de către program.

Printre practicile de justiție restaurativă, cel mai des oferite beneficiarilor săi, se numără: cercurile de verdict, conferințele familiale, medierea directă victimă-delincvent.

(B) Cercurile de vindecare

Primele cercuri de vindecare sunt semnalate în literatura de specialitate în anul 1980⁹⁷. Aceeași sursă precizează, însă, anul 1990 ca fiind momentul în care aceste forme de justiție restaurativă reușesc să se impună în rezolvarea situațiilor conflictuale în care sunt implicați indigenii. În cazul cercurilor de vindecare, părțile intrate în conflict au posibilitatea de a-și exprima opiniile despre evenimentele produse în cadrul unor ceremonii care își propun să ducă la „reconcilierea părților și reinsertia în cadrul comunității a delincventului”⁹⁸. De cele mai multe ori, cercurile de verdict presupun activități specifice care sunt structurate pe 13 etape:

1. „Denumțarea abuzului;
2. Protejarea victimei;
3. Constituirea echipelor de susținere a victimei/familiei ei și a agresorului/familiei lui;
4. Întâlnirea celor două echipe cu agresorul pentru a lua cunoștință de decizia lui de a participa la cercul de vindecare sau de a se continua procesul în instanță;
5. Echipele oferă sprijin victimei/familiei și agresorului/familiei;

---

⁹⁷ Mylene Jaccoud, *Les cercles de guerison et les cercles de sentence autochtones au Canada*, Criminologie, vol 32, n.1, 1999, p. 80

⁹⁸ Sara Johnson, *Op. Cit.*, p. 9

6. Echipele se întâlnesc cu reprezentanții GRC (Jandarmeria Regală Canada) pentru a stabili modalitățile de intervenție: retrimiteră în instanță sau elaborarea unui „contract de reconciliere”;
7. Prezentarea *contractului de reconciliere* în cadrul unei întâlniri organizate cu victima;
8. Prezentarea *contractului de reconciliere* în cadrul unei întâlniri organizate cu agresorul;
9. Persoanele implicate sunt îndrumate spre ședințe de terapie;
10. Infractorul își recunoaște faptele în fața familiei lui;
11. Organizarea unor cercuri de sentință cu victima pentru a-i da posibilitatea să-și exprime părerea față de recomandarea pe care organizația urmează să o trimită judecătorului;
12. Organizarea unor cercuri de sentință cu agresorul pentru a-i da posibilitatea să-și exprime părerea față de recomandarea pe care organizația urmează să o trimită judecătorului;
13. Ceremonia de purificare⁹⁹.

Cercurile de vindecare sunt utilizate îndeosebi în cazul unor infracțiuni grave precum agresiunile sexuale, violența intrafamilială, furturi cu mâna armată, dar și în cazul unor infracțiuni legate de rele tratamente sau violențe îndreptate asupra faunei.

Cercle de guerison holistique de la collectivite Hollow Water, program inițiat în 1987, a fost proiectat să ofere servicii de tratament victimelor și persoanelor care comit violențe sexuale și familiale. Delincvenții și victimele selectate beneficiază de un program structurat în 13 etape în care personalul: oferă consiliere victimelor, agresorilor și familiilor lor, organizează cercuri și grupuri de suport, întocmește evaluările ordonate de tribunal și asigură servicii de terapie tradițională până la vindecarea completă a persoanelor afectate de conflict (vindecare durează în unele cazuri până la 3-5 ani)¹⁰⁰.

⁹⁹ Mylene Jaccoud, *Op. Cit.*, pp. 88-89

¹⁰⁰ Ministère de la Justice Canada, <http://www.canada.justice.gc.ca>

Modelul de vindecare comunitară de Mnjikaning (Ontario) este un program de justiție restaurativă care se adresează adulților și tinerilor care au săvârșit agresiuni, acte de violență familială, intrare prin efracție, agresiuni sexuale, furt cu mâna armată. Procesul de vindecare presupune realizarea unei întâlniri (*Adunarea comunitară*) între consilieri, familiile victimei și agresorului, victima, agresor și membri comunității în scopul rezolvării conflictelor și restabilirii relațiilor dintre membri comunității. Agresorul trebuie să ceară public scuze victimei și să o despăgubească¹⁰¹.

Programul de măsuri alternative din Esketemc (Colombie-Britannique) oferă posibilitatea creării unor rețele de parteneriate între administrațiile federale și provinciale și organisme comunitare în scopul reducerii violențelor îndreptate către faună. De asemenea, își propun să asigure vindecarea, reconcilierea părților și prevenirea producerii acestor infracțiuni. Jandarmeria Regală, Pêches et Océans Canada, agenți de protecție a mediului la nivel provincial, procurorul general, Ministerul Justiției și membri ai comunității au încheiat protocoale care conțin elemente ale modului în care se poate acționa în cazul unor violențe. Printre practicile restaurative utilizate se numără: cercurile de vindecare tradiționale, conferințele familiale, cercurile de verdict, medierea, reconcilierea dintre victimă și delincvent, munca în folosul comunității, reparația, intervenția Bătrânilor sau liderilor¹⁰².

(C) Cercurile de liberare

Comisia națională de eliberare condiționată apelează la ajutorul *cercurilor de liberare* îndeosebi atunci când este vorba despre un membru al comunităților de indigeni. Audierile organizate de către comisia de liberare condiționată sunt de fapt forumuri comunitare la care iau parte: reprezentanții comunității, delincventul și

---

¹⁰¹ Ministerul de Justiție Canada, *Programmes de justice communautaires – Ontario*, disponibil la: www.justice.gc.ca/fr/ps/ajs/programs.html

¹⁰² Ministère de la Justice Canada, *Programmes de justice communautaires – Colombie Britannique*, disponibil la: www.justice.gc.ca/fr/ps/ajs/programs.html

victima. Aceste audieri nu duc automat la liberarea condiționată a delincentului. Cercurile pot fi organizate atât în mediul indigenilor, cât și în alte medii¹⁰³.

---

¹⁰³ Sara Johnson, *Op. Cit.*, p. 9

Cap. IV. Justiția restaurativă în Noua Zeelandă și Australia

4.1. Noua Zeelandă

Conferința familială a fost folosită pentru prima dată în lume în 1989 în Noua Zeelandă, o dată cu introducerea unui nou sistem de justiție pentru minori.

Deși organizate relativ de puțin timp, conferințele familiale au la bază tradițiile populației Maori - populația indigenă din Noua Zeelandă. În cazul în care una din regulile comunității era încălcată, aceștia organizau întâlniri în cadrul cărora participau membrii comunității, care își exprimau opinia cu privire la subiectul discutat. Accentul era pus nu pe pedepsirea infractorului, ci pe repararea prejudiciului cauzat victimei, familiei acesteia, familiei infractorului și grupului, pe reinstaurarea ordinii sociale, iar hotărârea se adopta prin consens¹⁰⁴.

În **Noua Zeelandă** conferințele familiale se organizează atât pentru infractorii minori, cât și pentru adulți. În cadrul sistemului de justiție pentru minori/ tineri (*Youth Justice System*) sunt avute în vedere cazurile cu persoane care în momentul săvârșirii infracțiunii nu împliniseră 17 ani¹⁰⁵.

Conferințele familiale pot fi organizate la diverse stadii ale procesului penal. Astfel, în cazul infractorilor minori, poliția are la îndemână trei posibilități de acțiune¹⁰⁶:

- aplicarea unui avertisment;
- trimiterea minorului către Departamentul de ajutorare a tinerilor (*Youth Aid Section*);
- arestarea minorului, posibilă numai în cazurile foarte grave, de omor sau ucidere

¹⁰⁴ New Zealand Maori Council și Donna Durie Hall, *Restorative Justice: A Maori Perspective*, p. 28 în Jim Consedine și Helen Bowen (coord.), *Op. Cit.*

¹⁰⁵ Allison Morris și Gabrielle Maxwell, *Perspectives néo-zélandaises sur la justice des mineurs au Canada* în *Criminologie*, vol. 32, nr. 2, 1999.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

din culpă.

La rândul său, Departamentul poate „să-i aplice tânărului un avertisment, să-i pretindă să ceară scuze victimei, să impună o sancțiune (de exemplu, munca în folosul comunității) sau, în cazul în care o asemenea sancțiune nu a fost utilă în trecut, să trimită tânărul către o conferință familială”¹⁰⁷.

În cazul în care dosarul este trimis către Tribunalul pentru minori, înaintea pronunțării hotărârii este în mod obligatoriu organizată o conferință familială, excepție făcând infracțiunile foarte grave - omor sau ucidere din culpă¹⁰⁸.

La conferință participă: victima, infractorul, susținătorii victimei și ai infractorului, un reprezentant al poliției și coordonatorul conferinței. Persoana care mediază conflictul este un reprezentant al Departamentului de Asistență Socială¹⁰⁹. În cadrul conferinței sunt dezbătute circumstanțele în care a fost săvârșită infracțiunea, sunt adoptate sancțiunile (care sunt mai extinse decât cele care pot fi adoptate de instanță și includ munca în folosul comunității, servicii pentru victime, reparație materială sau scuze oferite victimelor, donații către fundații, etc.) și se stabilește un plan de acțiune sau de îndeplinire a sancțiunii. Hotărârea este adoptată prin consens¹¹⁰.

În general conferința familială presupune următoarele etape¹¹¹:

- introducere, în care se rostește uneori și o rugăciune
- explicarea procedurilor de desfășurare a conferinței de către coordonator
- prezentarea cazului de către ofițerul de poliție
- infractorul are posibilitatea să intervină și să explice dacă lucrurile s-au petrecut așa cum au fost prezentate de către ofițerul de poliție
- o recunoaștere formală a faptelor din partea infractorului
- victima își expune punctul de vedere

---

¹⁰⁷ Ibidem.

¹⁰⁸ Mark Umbreit și Howard Zehr, Cap. cit., p. 70

¹⁰⁹ Allison Morris și Gabrielle Maxwell, *Restorative Justice in New Zealand: Family Group Conferences as a Case Study* în *Western Criminology Review* 1 (1) 1998.

¹¹⁰ Allison Morris și Gabrielle Maxwell, *Perspectives néo-zélandaises sur la justice des mineurs au Canada* în *Criminologie*, vol. 32, nr. 2, 1999.

¹¹¹ <http://www.justice.govt.nz/youth/fgc.html>

- o discuție generală despre modalitățile de sancționare
- o discuție în familia (grupul de suport) infractorului cu privire la sancțiuni
- negocieri și formularea unui plan de acțiune, de sancționare a infractorului
- participanții își exprimă acordul cu privire la plan
- înregistrarea rezultatelor/ a planului de acțiune și închiderea ședinței.

În urma organizării conferinței se stabilește dacă procedurile judiciare vor continua, dacă poliția va aplica un avertisment final, se stabilesc sancțiunile ce vor fi aplicate minorului¹¹². Instanța de judecată poate impune minorului și alte sancțiuni pe lângă cele stabilite în cadrul conferinței (mustrarea, amenda, etc.)¹¹³.

Începând din anul 1995 în Noua Zeelandă se organizează conferințe familiale pentru adulți, pentru toate tipurile de infracțiuni¹¹⁴. Fără a fi aplicată atât de des ca în cazul minorilor, conferința familială cu adulții este totuși folosită într-un număr mare de cazuri, astfel că în Auckland, numai în 1998 au fost organizate peste 70 de conferințe cu adulți¹¹⁵.

4.2. Australia

În **Australia** primul proiect pilot de conferință familială a fost organizat în 1991 de către Departamentul de Poliție din Wagga Wagga. Programul se adresează infractorilor minori, iar persoana care mediază conferința este ofițerul de poliție responsabil de caz. Prin acest aspect modelul de conferință din Wagga Wagga se diferențiază de modelul neo-zeelandez.

Ca și în Noua Zeelandă, în Australia conferințele familiale se organizează în special pentru infractorii minori și într-o mai mică proporție pentru infractori majori. Astfel, în timp ce conferințele cu minori se organizează pe tot teritoriul australian, conferințele cu adulți au loc în trei jurisdicții (dintre cele opt existente): Queensland,

¹¹² ibidem.

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ Helen Bowen, *Making Justice Work*, p. 18 în Jim Consedine și Helen Bowen, Op. Cit.

¹¹⁵ idem, p. 20.

Western Australia și Australian Capital Territory¹¹⁶.

În Queensland programul funcționează din 1997. Nu există prevederi legislative cu privire la organizarea conferințelor pentru adulți, iar conferințele sunt organizate în parteneriat de poliție și instituția responsabilă de protecția familiei, tinerilor și comunității - *Family, Youth and Community Care Queensland*¹¹⁷.

În Western Australia se pot organiza conferințe familiale pentru adulții care au săvârșit infracțiuni de tâlhărie, furt, vătămări corporale și care pledează vinovați, în urma consultării și acordului dintre poliție și magistrați¹¹⁸.

În Australian Capital Territory conferințele familiale sunt organizate încă din 1994, atât pentru minori, cât și pentru adulți, cu condiția ca aceștia să recunoască că sunt vinovați¹¹⁹. În această jurisdicție nu se pot organiza conferințe pentru persoanele care au săvârșit infracțiuni grave, produse cu violență, infracțiuni sexuale, infracțiuni cu privire la droguri, violență familială, conducere sub influența băuturilor alcoolice, infracțiuni privind regimul armelor și munițiilor¹²⁰.

Persoanele care participă la conferință sunt: victima, infractorul, susținătorii acestora, coordonatorul și ofițerul de poliție care se ocupă de acest caz. Este totodată posibil să se desfășoare conferințele și fără victimă sau reprezentantul acesteia¹²¹.

Există diferențieri între jurisdicții cu privire la infracțiunile pentru care se pot organiza conferințe (în general sunt excluse infracțiunile grave, precum violența domestică sau infracțiunile de natură sexuală); momentul în care se organizează conferința: înainte de judecarea cazului, în timpul judecării sau după adoptarea hotărârii; persoana care mediază conferința (ofițer de poliție, reprezentant al serviciilor sociale, etc.).

O formă particulară de conferință familială se desfășoară în cadrul școlii, ca

---

¹¹⁶ Heather Strang, *Restorative justice programs in Australia. A Report to the Criminology Research Council*, p. 28, <http://www.aic.gov.au/crc/reports/strang/report.pdf>

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Ibidem.

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ Ibidem.

¹²¹ Ibidem.

răspuns la infracțiuni ce se petrec în mediul școlar. Prima conferință familială organizată în școală a avut loc în 1994, în Maroochydore, Queensland, iar din 1997 conferințele au fost organizate și în școlile din New South Wales, coordonatorii acestora fiind consilierii școlari¹²².

4.3. Concluzii

În sistemele de justiție din Noua Zeelandă și Australia, principiile de justiție restaurativă ocupă un rol central. Conferințele familiale reprezintă modalitatea tipică în care sunt tratate cazurile cu minori, iar începând din 1995 (Noua Zeelandă) și 1997 (Australia) acestea se organizează și pentru infractorii adulți.

Conferința acordă victimei și infractorului oportunitatea de a sta față în față și de a discuta. Victima are posibilitatea de a primi răspunsuri la întrebările sale cu privire la actul infracțional (de ce i s-a întâmplat acest lucru, cum de a fost aleasă tocmai ea) și de a-și exprima opinia cu privire la sancționarea infractorului. La rândul său, infractorul are posibilitatea de a explica motivațiile sale și de a primi o sancțiune cât mai adecvată situației sale. În același timp, se evită contactul infractorilor cu sistemul penal, lucru extrem de important mai ales pentru minori și se degreveză sistemul penal de un număr mare de cazuri.

Studiile efectuate până în prezent au reliefat un grad ridicat de satisfacție a participanților (victime, infractori, familiile acestora), o rată ridicată de îndeplinire a sancțiunilor stabilite și un recidivism comparabil (sau chiar mai scăzut) decât în cazul persoanelor sancționate în cadrul sistemului penal.

---

¹²² Idem, p. 29.

Cap. V. Procedee și programe de justiție restaurativă utilizate într-o serie de țări europene

5.1. Introducere

Trăim în era globalizării, sintagmă care ne însoțește pretutindeni și care a devenit o constantă a discursului nostru, fie că este politic, sociologic, cultural, etc. Cu toate că ne declarăm cetățeni ai satului global, știm însă de fapt prea puține despre ceilalți. Cunoașterea mai multor soluții privind justiția restaurativă, prin studierea modalității în care fiecare stat s-a adaptat acesteia, ar putea constitui un început în înțelegerea plusurilor și minusurilor din acest domeniu. Este de fapt ceea ce s-a încercat și prin elaborarea lucrării aici de față.

Apărută în țările de common law, justiția restaurativă a reușit să se extindă și în cadrul țărilor care sunt adeptele sistemului de drept romano-germanic, unde este aplicată cu mai mult sau mai puțin succes. Ceea ce urmează este în fapt o prezentare succintă a sistemului continental.

Se impune o clarificare legată de utilizarea conceptului de mediere penală. Așa cum a fost deja precizat, încă din introducere, justiția restaurativă cuprinde mai multe proceduri, medierea penală fiind însă dominantă și de aceea regăsindu-se în cele mai multe cazuri consacrată legislativ în țările adeptele ale sistemului romano-germanic. Trebuie spus însă, așa cum a fost de altfel observat și de Consiliul Europei în recomandările sale, că nu există o graniță terminologică bine stabilită, de aceea, de multe ori termenul de mediere este utilizat *lato sensu*, ca un sinonim al celui de justiție restaurativă¹²³.

Un alt concept care se va regăsi de multe ori în următoarele pagini strâns legat de cel al medierii este cel de *diversion*. În principiu, acesta include la rândul său mai multe

---

¹²³ Pentru mai multe detalii, vezi Recomandarea no. R(99)19 adoptată de Consiliul de Miniștri al Consiliului Europei din 15 septembrie 1999

posibilități, fiind o măsură luată atât de procuror cât și de judecător și în urma căreia făptuitorul nu mai este inclus în sistemul de justiție penală sau se încetează orice procedură de urmărire penală sau de judecată împotriva acestuia. Deși poate interveni în orice stadiu al procesului, de cele mai multe ori este utilizată în fazele premergătoare procesului sau premergătoare condamnării. Este o metodă prin care se încearcă evitarea supraaglomerării din închisori, implicând mai multe modalități printre care și probațiunea și medierea¹²⁴.

Trebuie spus că dificultatea lingvistică a dus de cele mai multe ori la preluarea de informații mediate și destul de fluctuante cantitativ de la o țară la alta. S-a încercat ca informațiile din cele ce urmează să provină din surse cât mai avizate și s-au căutat materiale cât mai recente, deoarece medierea este un domeniu extrem de dinamic, aflat în continuă schimbare.

5.2. *Bosnia și Herțegovina*

În acest caz informațiile sunt destul de reduse. Conceptele de justiție restaurativă pentru *minori* se regăsesc în Legea privind recomandările educaționale, inclusă în Codul penal al federației Bosnia și Herțegovina în 1998 și în Republica Srpska în 2002. Judecătorii și procurorii au posibilitatea să aplice devierea (*diversion*) de la procedura de trimitere în judecată a faptelor care îndeplinesc însă una din următoarele condiții alternative: sunt pedepsite fie cu amendă, fie cu pedeapsa închisorii de până la 3 ani. În plus, pe lângă restricțiile legate de cuantumul pedepsei (ceea ce în fapt constituie o limitare a accesului la procedura medierii numai la infracțiunile mai puțin grave), există o altă cerință esențială, și anume delincventul minor trebuie să își asume responsabilitatea faptei sale, să recunoască comiterea infracțiunii și să fie dispus să repare prejudiciul cauzat victimei.

Pe lângă cele amintite anterior, judecătorul, procurorul împreună cu părinții sau serviciile sociale pot dispune și o recomandare de ordin educativ (echivalentul măsurilor educative din dreptul românesc), dintre care am putea aminti scuzele prezentate

¹²⁴ Vezi pentru mai multe explicații, Encyclopedia of Criminology, Richard A Wright, J. Michell Miller, Routledge, NewYork, London 2005, volumul I p.413 și urm.

personal părții vătămate, compensație pentru dauna cauzată, serviciu în folosul comunității, prezență regulată la școală, etc. Trebuie totuși spus că în practică aceste măsuri nu se aplică prea des, simpla existență a unor măsuri legislative ce corespund standardelor europene nefiind suficientă. De altfel, specialiștii europeni au constatat că schimbările înregistrate nu fac altceva decât să cosmetizeze justiția penală și nu să opereze schimbări de substanță. Existența unor legi în domeniu este necesară dar nu și suficientă, cât timp implementarea nu funcționează în condiții optime¹²⁵.

5.3 Slovacia

Legislația în domeniu în această țară a fost introdusă relativ recent. S-a dorit o îmbunătățire a sistemului penal și de aceea au fost introduse treptat schimbări, punându-se accentul pe adoptarea de sancțiuni alternative. Ca o consecință, serviciul de probațiune și mediere a început să funcționeze în Slovacia din 2002, fiind introdus la început cu scop pur experimental, la nivelul a doar trei tribunale și apoi dezvoltat progresiv, în cadrul unui proiect pilot care s-a dovedit extrem de eficient, consecința fiind aprobarea Legii cu privire la probațiune și ofițerii de probațiune din 28 octombrie 2003 și în vigoare de la 1 ianuarie 2004, vizând implementarea serviciilor de probațiune și mediere.

Sarcinile ofițerilor de mediere, deși definite de actul normativ amintit, sunt în același timp subordonate dispozițiilor Codului penal. La momentul redactării articolului din care au fost preluate aceste informații, Parlamentul își declarase disponibilitatea pentru adoptarea și includerea în Codul penal și de procedură penală a unor măsuri alternative care să se adapteze la această nouă tendință de politică penală a guvernului slovac.¹²⁶

---

¹²⁵ Vezi *Introducing Restorative Justice for Juveniles in Bosnia and Herzegovina: a Pilot Project on the Implementation of the Alternative Measures and Mediation* de Stefania Kregel, Project manager of the Council of Europe, Bosnia-Herzegovina, lucrare prezentată în cadrul conferinței Restorative Justice in Europe: Where are we heading?, Budapesta, Ungaria, 14 -16 oct.2004 .

¹²⁶ Vezi *Probation and Mediation in the Slovak Republic* în Newsletter of the European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, April 2005, Vol 6, Issue 1, www.euroforumrj.org

5.4. Cehia

În concordanță cu tendința din țările din centrul și estul Europei de reformare a sistemului penal și Cehia a operat modificări în Codul său penal în 1994 și 1998, introducând noi măsuri alternative. Cu toate că, teoretic, prin aceste modificări s-a ivit posibilitatea aplicării instituției medierii, în practică măsura are o aplicabilitate scăzută.¹²⁷

Probațiunea a fost introdusă în 1996 iar Legea privind medierea și probațiunea a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2001.

Premergător acestor măsuri a fost inițiat un proiect pilot în 1999 la nivelul a patru instanțe pentru a testa modul de funcționare al noului serviciu și a pregăti terenul de implementare a noii legi.

Legea privind medierea și probațiunea cuprinde mai degrabă informații referitoare la modul de organizare a serviciilor de probațiune și de mediere decât dispoziții strict legate de mediere. Este în fapt vorba despre o agenție guvernamentală din cadrul Ministerului Justiției, ce are în teritoriu centre independente de probațiune și mediere la nivelul fiecărei regiuni. Politica generală, liniile directoare și procedurile sunt emise de Ministerul Justiției prin Consiliul de Probațiune și Mediere, organ consultativ al Ministerului¹²⁸.

5.5. Slovenia

În cazul Sloveniei există dispoziții legislative referitoare atât la *adulți* cât și la *minori*, incluse în Codul penal și Codul de procedură penală.

În ceea ce îi privește pe *adulți*, se poate ajunge la o deviere de la cursul procesual normal (*diversion*):

1. Urmărirea penală poate fi suspendată de către procuror în situația îndeplinirii a *două categorii* de condiții:

---

¹²⁷ Vezi *An International Review of Restorative Justice*, David Miers, Crime Reduction Research Paper 10, Home Office, 2001, p.19

¹²⁸ Newsletter European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, nov 2000, vol.1, Issue 2, www.euroforumrj.org

-*referitoare la pedeapsă* (respectiv fapta să fie susceptibilă de o pedeapsă cu amenda sau închisoare care să nu depășească 3 ani);

-*referitoare la făptuitor*, respectiv cerințe pe care trebuie să le îndeplinească, în sensul să încerce să repare prejudiciul cauzat, să plătească o contribuție către o instituție publică, să desfășoare o acțiune de caritate. Desigur, trebuie să existe numai posibilitatea teoretică de a duce la îndeplinire aceste măsuri și nu trebuie îndeplinite efectiv, aceste detalii urmând a fi stabilite ulterior. De asemenea, tot printre aceste măsuri se înscriu și serviciile în folosul comunității și plata unei întrețineri față de victimă. Îndeplinirea acestor obligații pe o perioadă de 6 luni (1 an în cazul obligației de a plăti întreținerea) duce la retragerea plângerii penale.

2. O dispoziție introdusă în 1999 prevede că procurorul poate cere medierea pentru infracțiunile pedepsibile cu amenda sau închisoarea care să nu depășească 3 ani. Cererea trebuie să ia în calcul natura, calitatea și circumstanțele infracțiunii, personalitatea infractorului și cazierul acestuia, însă numai dacă infractorul își asumă răspunderea pentru fapta respectivă. Fiecare caz este intermediat de un mediator; în cazul medierii care are succes, procurorul pune capăt plângerii penale.

3. Intervine când este vorba despre o acuzare privată, înainte de a se ajunge ca fapta să fie de competența unui judecător unic. Judecătorul poate, înainte de a programa medierea principală, să dispună ca acuzatorul privat și făptuitorul să se prezinte la o dată ulterioară în instanță, fără reprezentare, pentru a ajunge la o înțelegere și la terminarea procedurilor premergătoare.

Referitor la minori, Codul penal face prevede medierea pentru minorii între 14 și 18 ani (în fapt cei care aveau între 14 și 18 ani la momentul comiterii faptei) care au săvârșit o infracțiune. Delincventul minor poate ajunge la un acord cu victima, fie plătit prin muncă, fie prin repararea prejudiciului¹²⁹.

5.6. Polonia

---

¹²⁹ Vezi An International Review of Restorative Justice, David Miers, Crime Reduction Research Paper 10, Home Office, 2001, p.19 și urm

În Polonia se aplică medierea atât pentru *adulți* cât și pentru *minori*. Baza legală a medierii în Polonia o constituie dispoziții din Codul penal și Codul de procedură penală care practic permit medierea în cazul *adulților* atât în fază premergătoare procesului cât și înainte de pronunțarea sentinței.

În ceea ce-i privește pe *minori*, în Legea privind Justiția pentru Minori se permite indirect medierea, deoarece nu există o dispoziție specială în materie¹³⁰. Astfel, art. 65 din sus-menționatul act prevede că obiectivul măsurilor educative și corecționale (care sunt considerate în politica penală a statului polonez prioritare pentru minori) este de a-i încuraja pe delincvenții minori să își accepte responsabilitățile sociale și civice, una din măsurile corecționale impuse minorilor fiind scuzele prezentate victimei și repararea prejudiciului.¹³¹

Medierea a fost introdusă formal printr-o lege care a intrat în vigoare la 1 septembrie 1998. Inițial se putea aplica doar în fazele premergătoare ale procesului penal și în primele faze ale judecății. În cadrul măsurilor premergătoare, măsura trebuia luată de către procuror, iar în cazul procedurilor în fața instanței de către judecător, dar mai înainte de începerea propriu-zisă a judecății¹³². Odată cu 2003, au fost aduse modificări în favoarea medierii în Codul de procedură penală, conform cărora medierea poate fi admisă în orice fază procesuală. În 2003, Ministerul Justiției a emis reglementări referitoare la conducerea procesului de mediere. Conform acestora, mediatorul trebuie să desfășoare următoarele activități:

- să contacteze victima și făptuitorul (având fie calitatea de învinuit, fie pe cea de inculpat) pentru a stabili condițiile de timp și de loc pentru desfășurarea întâlnirilor de premediere;
- să organizeze cu fiecare dintre părți separat întâlniri premediere;
- să conducă întâlniri față în față cu victima;

---

¹³⁰Idem, p.49 și urm.

¹³¹ Ibidem

¹³² Elizbieta Czwartosz, *Qualifications of mediators between victims and offenders in Poland*, lucrare prezentată la a treia conferință a European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice Restorative Justice in Europe: where are we heading, Budapesta, Ungaria, 14-16 octombrie 2004

- să ajute părțile în oficializarea acordului lor și să monitorizeze îndeplinirea acestuia¹³³.

Așa cum spuneam anterior, această procedură poate fi dispusă în prezent în orice stadiu al procesului penal, pornind de la fazele premergătoare ale urmăririi penale (caz în care este dispusă de procurori sau de poliție), în timpul judecății (de către judecător), în timpul executării pedepsei (de către directorii instituțiilor penitenciare).

Mediatorii pot fi independenți sau angajați ai unor agenții autorizate. Majoritatea mediatorilor sunt femei ce provin din sectorul educațional.

Medierea este utilizată pentru infracțiuni care sunt pasibile de o pedeapsă ce nu depășește 5 ani¹³⁴ și în general pentru anumite categorii de infracțiuni cum ar fi cele împotriva familiei, vieții și sănătății, onoarei, în timp ce infracțiunile împotriva proprietății sunt tratate în cadrul procedurii judiciare tradiționale.

5.7. Luxemburg

Ideea introducerii formale a justiției restaurative în sistemul penal luxemburghez a venit începând cu mijlocul anilor 1990, în primul rând pentru a se evita supraaglomerarea parchetelor cu cazuri de multe ori ne semnificative. Primii pași în această direcție au fost făcuți începând cu 1997. A fost înființat Centrul de Mediere (Centre de Mediation) sub forma unei organizații non-profit. Succesul înregistrat de justiția restaurativă pentru *minori* a dus la aplicarea acesteia și în cazul *majorilor*¹³⁵.

Cadrul legal în Luxemburg constă în Legea din 6.05.1999 referitoare la mediere care completează Codul de procedură penală. Conform acestor dispoziții, procurorul poate decide, înainte de a lua decizia punerii în mișcare a acțiunii penale, să recurgă la o mediere dacă i se pare că o asemenea măsură poate asigura repararea prejudiciului

---

¹³³ Elzbieta Czwartosz, Victim-Offender Mediation. Short Notes from Poland, Budapesta, Ungaria 14-16 oct

¹³⁴ Chiar dacă există o consacrare legislativă a acestei limite (art.66 din Codul penal), unii specialiști consideră că nu există limite formale

¹³⁵ Vezi Newsletter European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, Vol5, Issue1, www.euroforumrj.org

cauzat victimei, pune capăt problemei ce a rezultat din comiterea faptei sau contribui la reinsertia în societate a autorului faptei¹³⁶.

Recurgerea la mediere este exclusă în cazul în care victima este o persoană cu care autorul conviețuiește. Așadar legislatorul luxemburghez a înțeles să excludă din cazurile de mediere victimă-autor infracțiunile legate de violența domestică. Aceste dispoziții au intrat în vigoare începând cu noiembrie 2003 (Loi du 8 septembre 2003 sur la violence domestique, Mémorial A.Nr. 148, 13 oct 2003, p.2985). Parlamentul a considerat că medierea presupune prezența a două persoane de forță egală, situație care nu se aplică în cazul violenței domestice când infractorul ocupă o poziție dominantă relativ la trecutul său și la frica pe care o imprimă victimei. Autoritățile judiciare nu au împărtășit acest punct de vedere, măsura fiind luată totuși în final¹³⁷. Desigur această măsură este extrem de criticabilă; de asemenea și justificarea că părțile nu sunt într-o poziție de egalitate. Ne putem întreba atunci când poate exista egalitate între victimă și autor (de fiecare dată vor fi prezente consecințele procesului de victimizare, iar infractorul va avea o poziție de dominanță). Există însă într-adevăr un curent de opinie care respinge aplicarea practicilor de mediere în cazul violenței intrafamiliale, curent ce îl regăsim de altfel înscris și în Recomandarea (99)19 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind medierea penală. Explicația rezidă în faptul că în anii 1970 s-au făcut eforturi pentru incriminarea violenței împotriva copiilor și femeilor (care de cele mai multe ori se produce în interiorul familiei). Rezolvarea conflictelor domestice în cadrul justiției restaurative și nu în instanță ar putea duce la tratarea superficială a acestui tip de violență¹³⁸, cu consecințele amintite anterior. Există însă și justificări plasate la polul opus ce susțin că atunci sistemul punitiv clasic descurajează raportarea

---

¹³⁶ A se vedea Paul Schroeder, Centru de Mediere a.s.b.l.din Luxemburg, *Qual e' il ruolo della giustizia restaurative nella legislazione riguardante la mediazione penale?Uno studio comparato in 4 paesi europei.*, seminarul La giustizia reparatoria e la mediazione penale adulti: a che punto siamo in Italia, Modena, 19 martie 2005

¹³⁷ Vezi Newsletter European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, Vol5, Issue1, www.euroforumrj.org

¹³⁸ Vezi John Braithwaite, *Restorative Justice and Social Justice* în Restorative Justice.Critical Issues, edited by E.Mclaughlin, R.Fergusson, Sage Publications, 2003, p.157 și urm

cazurilor de violență domestică pentru că persoanele care raportează știu că o eventuală detenție a partenerilor va deteriora iremediabil relația dintre ei¹³⁹.

Legea luxemburgheză este inspirată din textul articolului 41 al Codului de procedură penală francez, înainte de modificarea sa din 1999. Regulamentul Marelui Ducat din 31 martie 1999 prevede atât medierea directă cât și medierea indirectă. Soluțiile ce se pot adopta sunt scuzele acceptate de către victimă, promisiunea de a depune o sumă de bani în contul victimei, de a nu repeta conduita criminală, de a îndeplini anumite prestații, de a repara în natură prejudiciul cauzat. Ca urmare a medierii, parchetul este cel care decide asupra acțiunii penale, în funcție de rezultatele medierii. Mediatorii sunt aprobați de Ministerul Justiției și pot fi persoane fie din interiorul, fie din exteriorul sistemului. De menționat că pot avea rolul de mediatori inclusiv magistrații¹⁴⁰. Mediatorul trebuie să îl informeze pe procuror cu privire la rezultatele medierii, cel mai târziu la 8 luni de la momentul la care acesta a dispus măsura. Extinderea perioadei poate avea loc numai în situații excepționale cu încă 4 luni. Acesta este cadrul legal pentru *adultți*.

Pentru *minori* însă nu există nici o referință explicită în legea luxemburgheză. Magistrații Departamentului de protecție a minorului din cadrul Parchetului sunt cei care vor recomanda minorului să contacteze centrul de mediere. Această procedură extrem de flexibilă permite utilizarea medierii în limite destul de largi, având totuși în vedere restricțiile legate de cuantumul pedepsei (este vorba evident despre infracțiuni de mică importanță)¹⁴¹.

5.8. Austria

În Austria, necesitatea de a găsi o alternativă la sistemul penal a început să fie resimțită încă de la sfârșitul anilor '70, dar abia în 1984 a fost luată decizia de a se

---

¹³⁹ Vezi E. Fattah, *Gearing Justice Action to Victim Satisfaction. Contrasting Two Justice Philosophies: Retribution and Redress* în Crime, Victims and Justice, edited by Hendrik Kaptein, Marika Malsch, Ashgate 2004

¹⁴⁰ Paul Schroeder, op cit.

¹⁴¹ Vezi Newsletter European Forum for Victim-Offender Mediation, *Restorative Justice Developments in Luxembourg*, June 2003, Vol.4, Issue 2, www.euroforumrj.org

experimenta medierea penală, lucru care de altfel s-a și întâmplat în orașele Viena, Salzburg și Lienz cu referire strictă la delictele comise de minori după 1985. În ceea ce îi privește pe adulți, medierea a fost aplicată începând cu 1992¹⁴². Așadar dispozițiile legislative existente în prezent sunt consecința aplicării cu succes a acestor proiecte pilot în anii '80 pentru minori și în '90 pentru adulți. Adoptarea legislației pentru adulți a întâmpinat anumite dificultăți (a fost invocată inclusiv chestiunea inaplicabilității în cazul violenței domestice, dar cercetările ulterioare au demonstrat că partenerii de sex feminin participanți la mediere au dovedit o creștere a autostimei și o mai mare siguranță ¹⁴³).

Până în anul 2000, medierea victimă-infractor era prevăzută în cazul delincvențelor *minori* în Legea privind Justiția pentru minori (1988), iar în cazul *adulților* în articolul 42 din Codul penal. În prezent, ambele sunt reglementate de articolul 90 din Codul de procedură penală. În același timp, articolul 167 din Codul penal enumeră o serie de fapte care nu ajung în fața instanței, dacă infractorul a restituit de bună voie prejudiciul cauzat.

Condițiile necesare aplicării medierii sunt: o posibilitate destul de mare ca autorul să fie condamnat, acuzatul să fie conștient că a comis o greșeală (nu este necesară o mărturisire completă), acuzatul să nu mai fi comis o infracțiune care necesită aplicarea măsurilor de prevenție generale (această măsură se aplică în situația în care acuzatul beneficiind de mediere a fost deja condamnat pentru alte infracțiuni în cursul ultimelor 12 luni).

Diferența de regim între majori și minori este legată de cuantumul pedepsei de care sunt aceștia pasibili și în locul căreia se dispune medierea: în cazul minorilor se poate aplica pentru o pedeapsă în cuantum dublu față de cea care s-ar aplica unui adult.

Procurorul poate dispune încetarea formalităților în situația în care pedeapsa pentru infracțiunea respectivă este amenda sau închisoarea care să nu depășească 5 ani

---

¹⁴² A se vedea www.giustizia.it, *Le project M.E.D.I.A.R.E. Mutual exchange of data and information about restorative justice*, Contribution de Transcrime pour la recherche, Juin 2004, Austria.

¹⁴³ David Miers, op cit, pag. 8

(10 ani în cazul minorilor). În maximul de 10 ani care este aplicabil în cazul minorilor se poate include întreaga gamă de sancțiuni care ar putea interveni în cazul infracțiunilor săvârșite de minori.

Procedura de desfășurare a medierii, așa cum am menționat, este condiționată de acordul infractorului de a-și recunoaște responsabilitatea (nu este însă nevoie de o confesiune formală pentru acest lucru), după care, procurorul autorizează asistentul social să ia contact cu infractorul. Trebuie subliniat că în poziția de victimă poate fi atât o persoană fizică cât și una juridică. Din momentul declanșării procedurii există trei faze: premedierea, medierea și post-medierea.

În cadrul premedierii, mediatorul trebuie să verifice existența condițiilor pentru aplicarea medierii, să contacteze victima și infractorul pentru a le obține acordul.

Medierea propriu-zisă poate fi directă, indirectă sau compensatorie. Cel mai des întâlnită este medierea directă ce presupune întâlnirea față în față a autorului și a victimei în cadrul stabilit de mediator. Dacă medierea se soluționează pozitiv, este semnat un acord prin care se stabilesc modalitățile de reparare (materială sau simbolică) a daunei. Acest lucru poate dura până la 3, 4 luni. Medierea indirectă presupune încercarea de a se ajunge la un acord prin intermediul mediatorului care facilitează contactul indirect între cele două părți. Se aplică în cazul diferendelor de lungă durată, în special a celor referitoare la vecinătate.

Medierea compensatorie intervine în situațiile în care întâlnirea directă între părți nu este posibilă, nici dezirabilă (de ex. în situația violențelor sexuale ale căror victime sunt minorii).

În cursul post-medierii se realizează controlul modului în care a fost respectat acordul semnat de cele două părți¹⁴⁴.

Decizia de a face medierea se ia așadar de către procuror; instanța poate și ea din proprie inițiativă sau la cererea victimei infracțiunii să dea o rezoluție în afara curții

---

¹⁴⁴ Vezi M.E.D.I.A.R.E, *Mutual exchange of data and information about restorative justice*, Contribution de Transcrime pour la recherche, Juin 2004, Austria.

(este vorba despre un aranjament extrajudiciar denumit ATA-Aussergerichtlicher Tausgleich).

Responsabilitatea pentru implementarea măsurii medierii revine unei unități aparținând Asociației pentru Serviciul de Probațiune și Asistență Socială, organ autonom finanțat de Ministerul Justiției¹⁴⁵. Mediatorii trebuie să aibă calificare profesională în domeniul asistenței sociale, dreptului sau psihologiei. Mediatorul este responsabil cu instrumentarea cazului ce se finalizează cu trimiterea unui raport procurorului. Medierea autor-victimă este o procedură aflată practic la discreția procurorului. Rata participării victimelor la mediere și gradul de satisfacție al acestora sunt destul de ridicate. De asemenea, cercetările desfășurate au demonstrat că în cazul infractorilor primari gradul de recidivă a scăzut¹⁴⁶.

5.9. Germania

În acest caz se aplică atât medierea penală pentru *adulți* (sediul materiei art. 46 Cod penal și art. 153a din Codul de procedură penală) cât și pentru *minori* (Legea privind Justiția Juvenilă 1953 amendat în 1990).

Astfel, prin Legea de modificare a Codului penal, Codului de procedură penală și altor legi (*Gesetz zur Änderung des Strafgesetzbuches, Der Strafprozessordnung und anderer Gesetze-Verbrechenbekämpfungsgesetz*) din 1994 a fost consacrată legislativ medierea prin introducerea în Codul penal a art. 46a., potrivit căruia „În situația în care autorul a făcut efortul de a ajunge la un acord cu victima și a reparat consecințele faptei sale în tot sau în parte sau a încercat serios să le repare, sau în cazul în care repararea prejudiciului a comportat din partea sa o prestație personală sau o renunțare personală considerabile și a acordat o indemnizație personală totală sau parțială considerabilă, atunci tribunalul poate diminua pedeapsa în conformitate cu art.49 paragraf.1 sau dacă nu este prevăzută o pedeapsă mai mare de 1 an închisoare sau o sancțiune penală până la

---

¹⁴⁵ Vezi David Miers, op. cit., p.7

¹⁴⁶ Brian Williams, *Op. Cit.*, pag. 78 și urm.

360 de zile-amendă, se poate renunța la pedeapsă”¹⁴⁷. Astfel s-a creat o bază legală pentru aspectele practice deja existente în ceea ce privește medierea penală și s-a încurajat rezolvarea pe cale amiabilă a conflictului, cu condiția determinantă a unei implicări reale din partea autorului. Este suficient ca autorul să fi încercat în mod serios să ajungă la un acord cu victima. În cazul în care autorul nu are mijloacele pentru a repara prejudiciul în integralitatea lui, sau dacă acesta a făcut eforturi care nu au dus la un acord, persoana în cauză nu este pedepsită. Problema care se ridică este care sunt criteriile conform cărora este tribunalul în măsură să aprecieze eforturile autorului și în consecință problema concluziilor pe care mediatorul trebuia să le transmită tribunalului).

Articolul în cauză este în fapt singura măsură legislativă luată după reforma din 1994 pentru a instituționaliza medierea în materie penală. Nu există nici un text care să reglementeze procedura aplicării medierii. În 1999, Parlamentul german a adoptat o lege referitoare la introducerea medierii în cadrul procedurii penale (*Gesetz zur Strafverfahrensrechtlichen Verankerung des Täter-Opfer-Ausgleichs*). Această lege prevede expres medierea în materie penală printre măsurile pe care parchetul le poate lua conform art. 153 Cod procedură penală, dar introduce și noi dispoziții relative la medierea în materie penală în interiorul Codului de procedură penală. O primă măsură prevede că tribunalele și parchetele trebuie să verifice pentru fiecare stadiu al procedurii, dacă se poate ajunge la un acord între autor și victimă, medierea nefiind posibilă dacă nu există consimțământul expres al victimei (155aStPo). O a doua măsură conferă tribunalelor și parchetelor posibilitatea de a încredința misiunea medierii serviciilor specializate și reglementează protecția datelor importante trimise acestor servicii.

În plus, legea din 1999 a făcut posibil ca medierea în materie penală să poată fi aplicată într-o manieră mai sistematică, având și o bază legală sigură. Acest lucru a

---

¹⁴⁷ Articolul este reprodus așa cum a fost preluat din prelegerea ținută de Paul Schroeder, Centru de Mediere a.s.b.l.din Luxemburg, *Qual e' il ruolo della giustizia restauratrice nella legislazione riguardante la mediazione penale? Uno studio comparato in 4 paesi europei*, seminarul *La giustizia reparatoria e la mediazione penale adulti: a che punto siamo in Italia*, Modena, 19 martie 2005

atras însă și critici, în sensul că s-a considerat că astfel s-ar slăbi principiile autonomiei și caracterului voluntar al medierii în materie penală. Din modul de reglementare a medierii se deduce că aceasta este orientată în mod special înspre autor. Textul are o formulare destul de largă ce lasă posibilitatea adoptării unor soluții ingenioase care să ia în considerație nevoile persoanelor implicate.

Legat de vârsta autorilor, se aplică conform dispozițiilor art. 153a din Codul de procedură penală infractorilor de peste 21 de ani și în unele cazuri infractorilor de peste 18 ani. În cazurile minore, infractorul poate beneficia în general numai de *diversion*, aceasta constituind singura diferență semnificativă față de medierea pentru minori (pedeapsa trebuie însă să fie redusă, închisoare între o lună și 5 ani sau amendă)¹⁴⁸. În situațiile de o mai mare gravitate, când infractorul ar trebui să fie acuzat, în cazul în care acoperirea daunei și reconcilierea sunt încheiate cu succes, judecătorul poate să dispună retragerea acuzațiilor, cu consimțământul procurorului.

În ceea ce-i privește pe minori, mai trebuie amintite ca dispoziții incidente, art. 45-47 din Legea privind Justiția Juvenilă care stipulează medierea victimă-infractor. Procurorul și judecătorul trebuie să ia în considerare măsurile informale. Judecătorul poate dispune ca medierea să aibă loc ca parte a procedurii educaționale. De exemplu, repararea prejudiciului sau scuzele prezentate victimei pot fi făcute, indiferent de dorința infractorului de a-și admite răspunderea. Acestea pot fi considerate mai degrabă măsuri disciplinare decât de mediere. În practică însă, aceste măsuri sunt aplicate într-un număr foarte mic de cazuri¹⁴⁹.

Medierile sunt organizate în general de asociații care colaborează cu instanțe judiciare, dar sunt independente de acestea. În anumite landuri, există servicii ale tribunalelor care organizează medierea, mediatorii fiind în acest caz funcționari ai serviciului de justiție¹⁵⁰.

---

¹⁴⁸Vezi *Victim-Offender Mediation in Germany* în Newsletter of the European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, Vol. 5, Issue 1, April 2004, www.euroforumrj.org

¹⁴⁹ David Miers, op cit.p.32 și urm

¹⁵⁰ Vezi Paul Schroeder, op. it.

Statisticile oficiale nu înregistrează utilizarea TOA (Täter-Opfer Ausgleich)-medierea victimă-autor. Din 1995 există statistici federale speciale realizate de Ministerul Federal de Justiție; datele sunt culese de la instituțiile abilitate să realizeze medierea dar participarea lor nu este obligatorie, de aceea rezultatele nu pot fi considerate reprezentative. Cazurile pentru care se dispune medierea sunt în continuă creștere, majoritatea medierilor aplicându-se în faza premergătoare judecării (90% din cazuri în 2002), procurorul jucând rolul determinant.

În ceea ce privește principalele infracțiuni supuse TOA, majoritatea sunt infracțiuni de violență (47%, deci aproape jumătate), infracțiuni împotriva proprietății, tâlhării, etc. Două treimi dintre victime sunt de sex masculin. TOA se dovedește a fi o instituție eficientă în Germania, deoarece eșuează doar în 16% din cazuri¹⁵¹.

5.10. Norvegia

O formă a medierii victimă-infractor a fost utilizată în Norvegia încă de acum 20 de ani. Importantă a fost lucrarea lui Nils Christie: *Conflict as Property* (1976) conform căreia conflictele dintre oameni sunt preluate de guverne și reconfigurate ca acuzări împotriva celor care încalcă legea, ceea ce ar determina necesitatea întoarcerii conflictului în sânul părților.

În 1978, în contextul apariției unui raport cu privire la stadiul justiției juvenile, s-a vehiculat printre metodele de reformare și medierea.

Între 1981 și 1983 municipalitatea orașului Lier a desfășurat un proiect pilot pentru infractorii minori, ce crea posibilitatea unei întâlniri cu autorii infracțiunilor, pentru victimele care doreau acest lucru.

În 1983, Ministerul Afacerilor Interne a cerut guvernelor locale din Norvegia să creeze programe de mediere, pentru ca în perioada următoare (1983 și 1985), Direcția

---

¹⁵¹ Jorg-Martin Jehler, *Criminal Justice in Germany.Facts and Figures*, 2005, www.bmj.bund.de

Generală a Procurorilor să emită două circulare prin care cerea Poliției să pună în aplicare programele de mediere¹⁵².

Ulterior, Procurorul General (1988 și 1989) a cerut ca medierea să fie prevăzută în legislația națională și să nu mai fie restrânsă aplicabilitatea ei doar la persoanele sub 18 ani și care au comis pentru prima dată infracțiuni.

În prezent, fiecare municipalitate are acces la unul dintre cele 40 de servicii de mediere. Consiliile municipale de mediere au în vedere orice dispută care se naște ca urmare a unei pierderi suferite de o persoană datorită altei/altor persoane. Medierea este văzută așadar ca o alternativă la procedurile penale normale. Este utilizată atât pentru infractorii minori cât și pentru adulți, acolo unde există o victimă identificabilă și unde există consimțământul ambelor părți.

Legat de vârsta persoanei care poate fi supusă medierii, în timp ce vârsta răspunderii penale este de 15 ani, pot fi trimise spre mediere și faptele persoanelor sub această vârstă. Medierea este cerută fie de părți, fie de procuror ca o consecință a investigației poliției; în cazurile de violență, mediatorul trebuie să organizeze întâlniri premergătoare cu fiecare dintre părți, pentru a pregăti medierea directă. Sunt excluse de la mediere infracțiunile împotriva intereselor publice. În general, tipurile de infracțiuni pentru care se aplică aceasta sunt de mică importanță (atacuri cu o gravitate scăzută, furturi, acte de vandalism, etc.). În funcție de tipul de sancțiune care ar putea deveni aplicabilă, medierea se poate aplica în acele cazuri în care ar interveni o amendă sau o sentință cu suspendare.¹⁵³ Trebuie totuși amintit că relativ recent, la cererea Ministerului Justiției, s-a încercat aplicarea justiției restaurative în cadrul unui proiect și în cazul infracțiunilor de violență. Rezultatele după trei ani de funcționare a proiectului nu au fost cele scontate. În 20 de cazuri nu s-a putut ajunge la mediere. Au fost 6 cazuri de mediere (din care viol, tâlhărie, jaf armat, chiar și un omor). Două dintre acestea au fost întrerupte și pentru două s-a aplicat medierea indirectă. Deși numărul cazurilor ce ar fi putut supuse medierii era mult mai mare, puține victime au fost de acord să participe. În

¹⁵² Lynette Parker, *The Norwegian System. Restorative Elements*, dec.2001 vezi www.restorativejustice.org

¹⁵³ David Miers, op cit, p 44 și urm.

plus, s-a observat că pregătirea medierii în situația acestor infracțiuni de gravitate sporită durează mult mai mult ca de altfel și medierea propriu-zisă. Așadar încercarea de a experimenta justiția restaurativă și în cadrul infracțiunilor ce implică violența și implicit un grad mai mare de pericolozitate din partea infractorului, s-ar putea spune că s-a soldat cu un cvasi-eșec¹⁵⁴.

Conform Codului de procedură penală din 1998, secțiunea 72, o mediere penală care a avut succes duce la încetarea oricărei acțiuni formale.

5.11. Finlanda

Medierea victimă-infractor este principalul exemplu de justiție restaurativă în Finlanda, fiind aplicată încă din 1983.

Există anumite dispoziții în Codul penal finlandez ce recunosc aplicabilitatea medierii, nefiind stabilită însă o autoritate responsabilă cu acest lucru.

Legea finlandeză distinge între infracțiunile pedepsite la plângere prealabilă (este vorba despre cele mai puțin grave) și cele pentru care acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu (de o gravitate mai mare).

În cazul primului tip de infracțiuni, medierea se realizează la inițiativa uneia sau a ambelor părți, la sugestia poliției sau cel mai des la recomandarea procurorului. În practică, dacă reușește sau nu, se poate lua în considerare ca motiv de renunțare la caz, însă dacă se ajunge în faza judecătii, instanța este cea care trebuie să decidă cu privire la sentința ce trebuie pronunțată.

În situația infracțiunilor mai grave, o mediere care a avut succes nu duce automat la încetarea urmăririi penale (dacă se ajunge la un acord, instanța de cele mai multe ori nu dispune condamnarea; pentru că nu există însă niște linii directoare la nivel național, există și puțină uniformitate în jurisprudență).¹⁵⁵

---

¹⁵⁴ Vezi pentru mai multe detalii *Evaluating a Norwegian RJ project: mediation as supplement to punishment in cases of serious violence*, Vol5, Issue2 în Newsletter of The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice, www.euroforumrj.org

¹⁵⁵ Vezi *An International Review of Restorative Justice*, David Miers, Crime Reduction Research Paper 10, Home Office, 2001, p.24

Serviciile de mediere există la nivelul majorității municipalităților finlandeze. Cu toate acestea, se consideră de către unii specialiști că justiția restaurativă este puțin cunoscută în Finlanda¹⁵⁶. Mediatorii sunt voluntari aleși din rândul populației și care urmează programe de instruire specifice. Un studiu realizat în 2000 la nivel național, arăta că la acel moment nu exista un model unitar de mediere la nivel național, ceea ce afecta eficiența acestuia. Se impunea așadar la acel moment elaborarea unui act normativ care să reglementeze medierea și prin care să se poată realiza managementul general al acesteia.¹⁵⁷

5.12. Danemarca

Justiția restaurativă este utilizată numai la nivel experimental. La inițiativa Ministerului Justiției, între 1998 și 2002 a fost aplicată în trei districte, aplicându-se tuturor infractorilor de peste 15 ani care au comis infracțiuni împotriva proprietății și care și-au recunoscut responsabilitatea. Experimentul a fost desfășurat de Consiliul Prevenirii Criminalității din Danemarca, din grupul de lucru făcând parte pe lângă reprezentanții acestuia și membri ai Ministerului Justiției și Ministerul Afacerilor Sociale, procurorii, poliția și mediatorii¹⁵⁸. Inițial, proiectul ar fi trebuit să dureze 3 ani dar a fost prelungit până în 2002, fiind incluse în proiect 19 municipalități din cele 275 pe care le deține Danemarca. În perioada 1998-2002 medierea autor –victimă a avut loc în 143 de cazuri. Singura formă cunoscută este cea de mediere directă. Ca regulă, se aplică medierea în faza pre-procesuală, dar dacă părțile își exprimă dorința în acest sens, poate avea loc și după terminarea procesului. Ca periodizare, se poate vorbi și în acest caz despre o etapă premergătoare a stabilirii contactului cu fiecare în parte, întâlnirea propriu-zisă în prezența mediatorului și în cazul în care se ajunge la un acord, urmărirea situației de către mediator la o lună după încheierea medierii. În ceea ce privește locația medierii, aceasta se desfășoară într-un loc neutru cum ar fi sălile de conferințe ale

---

¹⁵⁶ A se vedea Henrik Elnheimo, *Restorative Justice Theory and The Finnish Mediation Practices*, www.restorativejustice.org

¹⁵⁷ Juhani Iivari, Research Manager in STAKES, *Challenges of Organizing Victim-Offender Mediation*, www.restorativejustice.org.

¹⁵⁸ David Miers, op. cit, p.21

primăriei, biblioteca, etc. Medierea are caracter confidențial. Pot participa și membri ai familiilor sau observatori, dacă doresc acest lucru. Mediatorii sunt persoane neutre care trebuie să nu lucreze pentru poliție, administrația penitenciară sau sistemul judiciar în general, să facă parte din comunitatea locală și să își desfășoare activitatea de mediator în timpul lor liber. Există o cooperare periodică între mediatori și poliție privind aspectele practice ale medierii. Aceasta având în vedere că poliția este cea care poate dispune ca un caz să fie supus procedurilor de mediere. Medierea poate avea loc însă și la cererea expresă a părților, chiar dacă poliția rămâne principalul solicitant¹⁵⁹.

5.13. Olanda

Există numai dispoziții complementare, de revizuire a legii penale pentru minori (art.77 Cod penal, M. Of 1994, 528) și reguli statutare prevăzute de programul HALT (tHe ALternative), iar nu o reglementare expresă a medierii autor-victimă.

Medierea operează în patru programe, unul pentru *minori* și trei pentru *adulți*.

Programul HALT este un program pentru minori, constituindu-se ca o alternativă pentru minori la justiția penală clasică în cadrul căruia infractorul trebuie să desfășoare fie o muncă neplătită, fie să ia parte la un proiect educațional; se aplică în cazul comiterii de infracțiuni ușoare, situațiile concrete fiind stabilite de procuror.

Celelalte trei programe se referă la adulți și se aplică după cum urmează:

- în zonele defavorizate, la inițiativa parchetului, în cazul unor infracțiuni de mică importanță. Se presupune că victima și infractorul se cunosc, trăind în aceeași comunitate și de aceea trebuie să fie invitați la centrele de justiție din cartier pentru un interviu de mediere.
- tuturor infracțiunilor în principiu, dar având în vedere gravitatea cazului, desigur (este vorba despre *diversion*). Se poate dispune atât la nivelul cercetărilor penale, cât și la nivelul urmăririi penale.

---

¹⁵⁹ Crime Prevention Council in Denmark, *An Experiment with Victim-Offender Mediation in Denmark*, 2002, www.crimprev.dk

- post condamnatoriu și numai infracțiunilor mai serioase cum ar fi tâlhăria, anumite tipuri de omor, viol și au în vedere o reconciliere non-patrimonială între victimă și infractor.

Aceste dispoziții nu înlocuiesc însă legea penală.¹⁶⁰

5.14. Spania (Catalonia)

În ceea ce privește medierea, Catalonia este singura regiune autonomă având competență deplină în ceea ce privește deciziile referitoare la *adulți* și la infractori *minori*. În celelalte situații, regiunile hotărăsc numai pentru minori, iar Ministerul de Interne hotărăște în ceea ce privește situația adulților. De altfel, în 1999 a fost lansat un program de mediere pentru minori și în Țara Bascilor.

Cadrul legal pentru *minori* este reprezentat printr-o lege din 1992: *Ley Reguladora de las competencias y el procedimiento de Los Jugados de Menores* modificată prin *Reguladora de la responsabilidad penal de los menores* (Legea 5/2000, intrată în vigoare în 2001). Anterior lui 1992, legislația referitoare la delincvență juvenilă era fondată pe principiile clasice ale pozitivismului și reabilitării prevăzute în Legea privind Instanțele pentru Minori din 1948¹⁶¹. Legea din 1992 a apărut ca o consecință a experimentării devierii (*diversion*) în cazul infractorilor minori începând cu 1990, proiectul pilot dovedindu-se un succes, lucru demonstrat și de evaluarea desfășurată între 1992 și 1997. Conform acestor legi, medierea este parte integrantă a procedurilor judiciare pentru minori. Instanța poate dispune pe lângă aceasta, cu acordul infractorului, ca acesta să efectueze servicii în folosul comunității (*prestaciones en beneficio de la comunidad*), acestea fiind stabilite prin sentință separată.

Legea 4/1992, prevede *două posibilități* de justiție restaurativă. Astfel, se aplică devierea (*diversion*) de la procedurile procesuale normale dacă infractorul este de acord să repare prejudiciul. Procedura se declanșează printr-o întâlnire evaluativă cu ambele

¹⁶⁰ A se vedea David Miers, *Op cit.*, p. 39 și urm.

¹⁶¹ Pentru detalii privind proiectul de mediere din Catalonia a se vedea Jaime Martin, José Dapena, *Mediation in Juvenile Criminal Cases. The Case of Catalonia*, www.restoratiedjustice.org

părți, în scopul de a propune instanței un program de conciliere ce trebuie implementat sub coordonarea mediatorului. De asemenea, instanța poate amâna sentința în funcție de un angajament mediat în care infractorul este de acord să plătească reparația. Dacă se ajunge la acest acord, programul trebuie implementat așa cum am spus anterior, sub coordonarea mediatorului, iar dacă are un final pozitiv, mediatorul raportează judecătorului care hotărăște la rândul-i prin sentință ce măsură ulterioară poate dispune.

A doua posibilitate intervine când victima nu vrea să participe la mediere, dar instanța poate să ia totuși în considerație la stabilirea sentinței, dorința infractorului de a face acest lucru. Aceste dispoziții denotă faptul că accentul este centrat în procesul de mediere pe infractor.

Limita de vârstă a minorilor care pot beneficia de această măsură a fost schimbată prin Legea 5/2000 (de la 12-16 ani ajungând la 14-18 ani, în unele cazuri limita superioară ajungând la 21 de ani)¹⁶².

Regimul *majorilor* relativ la măsurile de justiție restaurativă este stipulat în Codul penal spaniol. Pentru prima dată a fost prevăzută în Codul penal spaniol posibilitatea de suspendare a sentinței prin care s-a dispus pedeapsa cu închisoarea în cazul adulților.

5.15. Franța

Primele experiențe în domeniul medierii penale s-au înregistrat în Franța începând cu 1985, dar abia din 1989 a început să se aplice pe tot teritoriul național.

Cadrul legal pentru medierea între victimă și infractor rezidă dintr-o combinație de modificări ale Codului de procedură penală (din 1993 și 1999), decrete, circulare departamentale, practici emise de INAVEM (Institutul Național de Asistență a Victimelor și Mediere)¹⁶³.

---

¹⁶² David Miers, op cit, p.56 și urm.

¹⁶³ Le projet M.E.D.I.A.RE. *Mutual exchange of data and information about restorative justice, Contribution de Transcrime pour la recherche*, Juin 2004, Franța, www.giustizia.it

Articolul 41(6) din Codul de procedură penală, intrat în vigoare în ianuarie 1993, stipulează că procurorul poate să se pronunțe înainte de a dispune punerea în mișcare a acțiunii penale și cu acordul părților și să decidă asupra aplicării medierii, dacă i se pare că medierea va duce la repararea prejudiciului cauzat victimei și la reabilitarea autorului faptei.

Medierea victimă-infractor se aplică atât în cazul *adultilor* cât și în cel al *minorilor*. Se urmărește o înțelegere între autor și victimă prin care acesta să recunoască greșeala și să recupereze daunele de ordin material. Este de fapt o procedură aplicată în faza premergătoare punerii în mișcare a acțiunii penale¹⁶⁴.

Medierea se aplică în cazul delictelor și crimelor pentru care sunt prevăzute pedepse cu închisoarea mai mici de o lună. De cele mai multe ori, cazurile concrete au în vedere victime și infractori care se cunoșteau deja înainte de producerea faptei (fiind vorba despre membri ai familiei, vecini, colegi de serviciu).

În Franța, măsurile reparatorii funcționează în general în cadrul procedurii penale obișnuite, dar nu pot fi supuse controlului judiciar. Procedura de mediere poate fi inițiată de procuror sau de părțile care se adresează în mod spontan unui centru de mediere. Pentru o mai bună înțelegere a procedurii de mediere trebuie amintită și distincția care se face între medierea penală „nedelegată” realizată prin intermediul Caselor de justiție și de drept (Maison de Justice e de Droit-MJD) și care depind direct de Parchet și „medierea delegată” ce este lăsată la aprecierea asociațiilor pentru victime care încheie un acord cu Parchetul competent.

Etapele medierii sunt în număr de 5: premedierea, medierea, căutarea unui acord (*recherche d' un accord*), faza acordului și faza succesivă executării acordului (*suivi de l' exécution*). Dincolo de această etapizare a procesului de mediere, trebuie amintită aici o altă variantă, preferată în literatura de specialitate aparținând lui J.Morineau care pornește de la o abordare diferită. Pentru aceasta, medierea trebuie să conducă la depășirea sentimentului de gol și a lipsei de comunicare declanșate de conflict. În

---

¹⁶⁴ David Miers, op cit, p.28

conformitate cu această abordare, fazele medierii ar fi teoria, criza și catarsis-ul. Teoria constă în relatarea de către fiecare dintre părți a evenimentului și descrierea modului în care acesta a influențat-o. Criza constă în confruntarea părților și declanșarea emoțiilor. Catarsis-ul presupune acceptarea suferinței ce permite depășirea și rezolvarea conflictului.

Mediatorul este considerat extrem de important în procesul de mediere, ceea ce a dus la stipularea incompatibilității mediatorului cu orice funcție legată de activitatea judiciară (avocat, procuror, expert judiciar, magistrat), ceea ce ne face să deducem că s-a dorit păstrarea independenței mediatorului față de autoritatea judiciară¹⁶⁵.

Înscrisă într-o gamă largă de măsuri alternative cu caracter educativ, trebuie amintită aici și reparația, definită în legislația franceză (art. 118 al Legii din ianuarie 1993) ca "un răspuns judiciar specific minorilor delincvenți menit să favorizeze procesul de responsabilizare a acestora față de fapta comisă și de a conștientiza consecințele faptei comise asupra lor înșiși, asupra victimei și asupra societății în ansamblul ei"¹⁶⁶. Poate fi aplicată în toate stadiile sau fazele procedurii judiciare, la propunerea judecătorului de către educatorii și mediatorii sectorului public din Protecția judiciară a tinerilor, special abilitați în acest sens.

Măsura reparației în legislația franceză beneficiază de anumite garanții: este inițiată și controlată de un magistrat, necesită acordul scris al delincventului minor și al părinților acestuia, precum și a acordului victimei. Noutatea și specificul acestei măsuri constă în faptul că, deși este o măsură judiciară, ea este pusă în aplicare de asistenți sociali profesioniști.

5.16. Italia

Justiția restaurativă a ajuns să fie aplicată destul de târziu în Italia. Primul experiment restaurativ desfășurat cu *minori* a avut loc în 1994 la Torino. I-au urmat

---

¹⁶⁵ Susanna Vezzadini, *Mediazione penale tra vittima ed autore di reato*, Clueb Bologna, 2003, p.52-56

¹⁶⁶ Michel Allaix, *La mesure de réparation à l'égard des mineurs en France*, în *La justice réparatrice et les jeunes*, Op.cit., p.53

Milano, Bari, Trento, Veneția, Catanzaro, Roma, Cagliari și Salerno. În prezent se desfășoară un proiect de mediere penală pentru *adulți* la Modena. În 1998 Departamentul de Justiție pentru Minori al Ministerului Justiției a organizat primul seminar privind medierea victimă-autor, continuând să o promoveze pe site-ul său www.giustizia.it¹⁶⁷. Actualmente, se consideră că medierea se poate realiza prin intermediul a două instituții: Oficiul de mediere pentru minori și instituția judecătorului de pace. Un alt aspect ce trebuie amintit este posibilitatea de aplicare a medierii în orice stadiu procesual (urmărire penală, judecată și executarea pedepsei).

În ceea ce privește cadrul legislativ, nu există nici o reglementare expresă privind medierea penală. Literatura de specialitate amintește însă o lege (DPR 448/88), prin care se stabilesc măsuri alternative închisorii, fiind inclusă printre acestea și medierea penală. Articolele ce prezintă importanță sunt art. 9, 27, 28, 30.¹⁶⁸

Medierea penală pentru minori este văzută ca o activitate desfășurată de un terț neutru, cu scopul de a repara un conflict între două părți, de a repara prejudiciul victimei sau de a se reconcilia cu aceasta.

Referitor la adulți, legea procesuală penală dădea posibilitatea Ministerului Public să încerce reconcilierea între victimă și autorul faptei (conform legii procedurale din 1989) numai în cazurile de plângere prealabilă. Reforma procesuală din 2000 a încredințat însă această atribuție judecătorului. Medierea poate fi aplicată în faza de executare a pedepsei în situația în care este vorba despre pedepse pecuniare, iar autorul se dovedește a fi insolubil, pedeapsa putând fi convertită de judecător în mediere (vezi art.101 și următoarele din Legea 689/81)¹⁶⁹

În prezent însă această posibilitate o are și judecătorul de pace. Instituția judecătorului de pace, gândită încă din anii 1970, a fost consacrată legislativ prin Legea 374/91 care îi atribuia competențe în dreptul civil. Ulterior, prin Decretul 274/2000

---

¹⁶⁷ Newsletter of the European Forum for Victim Offender Mediation and Restorative Justice, vol.3, Issue3, www.euroforumj.org

¹⁶⁸ Pentru mai multe detalii, vezi *Mediazione e giustizia riparatoria nel sistema penale italiano*, Al X-lea Congres al Națiunilor Unite privind prevenirea criminalității și tratamentul infractorului, Viena, 10-17 aprilie 2000

¹⁶⁹ Le project M.E.D.I.A.R.E. *Mutual Exchange of Data and Information about Restorative Justice*, Italia, www.giustizia.it

intrat în vigoare la 2 ianuarie 2002, au fost conferite atribuții judecătorului de pace și în domeniul penal, fiind acordată pentru prima dată o recunoaștere oarecum formală medierii și justiției restaurative, prevăzându-se posibilitatea de a recurge la centre și structuri de mediere pentru situațiile ce decurg din acțiunile penale introduse la plângere prealabilă¹⁷⁰.

În situația în care făptuitorul repară dauna cauzată victimei sau elimină consecințele negative ale faptei sale, pedeapsa îi poate fi diminuată. În anumite cazuri, condamnatului îi pot fi impuse anumite obligații de a face ceva în favoarea victimei sau a comunității. Desigur, cauzele care pot fi supuse medierii sunt de mică importanță (calomnii, insulte, amenințări, loviri etc.) sau prevăd pedepse reduse.

Deși la început medierea era asigurată de serviciile sociale ale instanțelor, acum majoritatea serviciilor sunt autonome, având însă o relație destul de strânsă cu magistrații. Mediatorii pot avea o pregătire profesională diversă putând fi angajați ai Ministerului Justiției sau ai administrației locale (municipale, provinciale)¹⁷¹.

5.17. Concluzii

În cele ce urmează ne vom concentra concluziile asupra punctelor slabe și punctelor tari ale medierii din sistemul continental, în încercarea de a surprinde cât mai bine contextul în care țara noastră trebuie să se integreze.

O mediere nu se poate desfășura în bune condiții dacă nu se realizează *ab initio* o *recunoaștere informală* din partea autorului a comiterii faptei. Această cerință prezentă în procedurile de mediere ale multor țări a atras numeroase critici, considerându-se că se aduce o gravă atingere prezumției de nevinovăție, prezumție care își găsește de cele mai multe ori o consacrare constituțională (deci se încalcă practic dispozițiile constituționale). Nu putem fi de acord cu această opinie deoarece atâta timp cât nu

---

¹⁷⁰ Antonio Lovati, *Giustizia riparativa e mediazione penale*, www.gesuiti.it

¹⁷¹ Newsletter of the European Forum for Victim Offender Mediation and Restorative Justice, vol.3, Issue3, www.euroforumj.org

există o recunoaștere a faptei, nu se poate vorbi despre o veritabilă mediere, ci despre o ficțiune. Eventual, s-ar putea dispune ca în situația în care nu s-ar ajunge la un final pozitiv, recunoașterea informală făcută de făptuitor să nu poată fi luată în considerare în fază procesuală¹⁷². De altfel, multe din aceste aspecte au fost deja subliniate prin Recomandarea Consiliului Europei 99(19) și memorandumul său explicativ.

Discutabil este și căror *persoane* li se poate aplica această măsură: să fie vorba doar despre minori sau și despre adulți. În Italia, de exemplu, contrar argumentelor care s-ar putea invoca în favoarea medierii pentru minori (faptul că minorii încă ar mai putea fi readuși pe calea cea dreaptă și împiedicați să recidiveze), există un curent de opinie care consideră că prin aducerea la mediere a unui minor, acesta nu ar putea ocupa o poziție de egalitate cu un adult chiar dacă acesta este o simplă victimă. În ciuda acestui lucru, în Italia, medierea penală a fost aplicată pentru prima dată ca proiect la nivelul minorilor și de altfel actul normativ care face posibilă aplicarea aceste măsuri se referă la justiția pentru minori.

Deși justiția restaurativă pentru minori pare a fi predominantă încă în sistemul romano-germanic, se observă o aplicabilitate din ce în ce mai pregnantă a acesteia și în cazul adulților.

Se observă însă că în sistemul continental de justiție restaurativă se preferă aplicarea acestei măsuri numai pentru *infracțiuni* care prezintă un *pericol social destul de scăzut*, fapt ce rezidă și din limitele de pedeapsă reduse care s-ar putea aplica în situația în care nu ar interveni medierea penală. De asemenea, un alt aspect ce trebuie luat în considerație este legat de *momentul propice* pentru aplicarea medierii penale. Recomandarea Consiliului Europei amintită anterior consideră ca fiind oportun să se apeleze la medierea penală în orice stadiu procesual.

Cu toate că există destule variații în legislația studiată, nu putem să nu remarcăm că în general se preferă recurgerea la mediere în *faza urmării penale* sau cel mai

---

¹⁷² Pentru mai multe detalii, a se vedea Laura Ferola, *Analisi comparativa sui servizi e sui meccanismi di sostegno alle vittime di reato negli stati membri dell Unione Europea*, www.censis.it

târziu în faza judecării. Mult mai rare sunt cazurile de justiție restaurativă în faza executorie.

Principalele avantaje ale programelor de justiție restaurativă constau în: reconsiderarea poziției victimei dându-i acesteia posibilitatea de a-și exprima părerea despre agresiunea suferită și despre modalitatea concretă de a repara a prejudiciului. De altfel, art. 2 lit. 1 din Decizia 2001/220/JHA a Consiliului Uniunii Europene din 21 martie 2001 privind *Statutul victimei în procedura penală* subliniază necesitatea ca Statele Membre să asigure un rol real și adecvat victimelor în cadrul sistemului de justiție penală, iar art. 10 lit. 1 recomandă Statelor Membre să promoveze medierea victimă - infractor în sistemul de justiție penală (Statele Membre trebuind să adopte măsurile legislative și administrative necesare până la 22 Martie 2006 – art. 17).

Studiile efectuate până în prezent asupra programelor de justiție restaurativă au demonstrat o mai mare probabilitate ca victima să primească reparație decât în cazul sistemului clasic de justiție. De asemenea, în cadrul programelor de justiție este implicată comunitatea care este (chiar dacă în unele cazuri indirect) afectată de infracțiune. În același timp, studiile au demonstrat un grad mai înalt de satisfacție a participanților (victime, infractori), reducerea sentimentului de insecuritate, precum și un grad mai scăzut de recidivism în cazul infractorilor care au participat la ședințele de justiție restaurativă.

Cap. VI. Practici și programe ale justiției restaurative

în Marea Britanie

Primele măsuri legislative în concordanță cu principiile justiției restaurative au fost adoptate încă din anii '70 și au vizat, pe de o parte, acordarea dreptului victimelor la compensație financiară și, pe de altă parte, introducerea serviciului efectuat în beneficiul comunității.

În anul 1985, existau deja șase proiecte comunitare de soluționare a disputelor, două programe de mediere organizate la nivelul poliției și 23 de scheme de reparație, 17 dintre ele aplicate în cadrul tribunalelor¹⁷³. Ulterior, programele de justiție restaurativă s-au diversificat și s-au extins din punct de vedere numeric în Marea Britanie. Unele dintre acestea au fost *integrate* proceselor care se desfășoară în cadrul justiției tradiționale, altele s-au dorit a fi *adiacente* procedurilor convenționale ori s-au derulat *în paralel* cu acestea. Unele s-au focalizat aproape exclusiv asupra nevoilor victimei, altele au pus, mai degrabă, accent pe implicarea comunității în gestionarea problemelor sociale cu care se confruntă. În fine, anumite programe s-au adresat delincvenților și infractorilor primari care au comis delikte minore, altele au avut ca beneficiari tineri și adulți cu cariere infracționale bogate.

6.1. Măsuri reparatorii stabilite de instanțele pentru minori

În ultimii zece ani, în Anglia și Țara Galilor a fost adoptat un set amplu de acțiuni reparatorie ca parte a unui program de reformă în domeniul justiției pentru minori. Astfel, în strategia guvernamentală privind reducerea delincvenței juvenile, elaborată în

---

¹⁷³ David Miers, Michael Semenchuck, *Victim Offender Mediation with Juvenile Offenders in England and Wales*, European Commission GROTIUS II CRIMINAL PROGRAMME 2002-2003, Contract no. JAI/2002/GRP/029, 2002, p. 3

anul 1997 și intitulată *No More Excuses – A New Approach to Tackling Youth Crime in England and Wels*, a fost propusă utilizarea justiției restaurative ca abordare mai eficace de prevenire a recidivei și de reabilitare a copiilor și tinerilor cu comportamente antisociale și infracționale¹⁷⁴. În cadrul acestei strategii¹⁷⁵ au fost stipulate trei principii ale acestui nou tip de intervenție judiciară pe care trebuie să își fundamenteze acțiunea penală instanțele pentru minori:

5. *reparația* - facilitarea unor forme de reparație făcute de tinerii delincvenți victimelor și/sau comunităților victimizate;
6. *responsabilitatea* - încurajarea copiilor și tinerilor infractori și a părinților acestora de a-și asuma activ responsabilitatea pentru fapta comisă;
7. *reintegrarea* - favorizarea reconcilierii dintre minorii delincvenți și victimele acestora și reacceptarea lor cu drepturi depline în comunitate.

Implementarea acestor principii a devenit posibilă o dată cu adoptarea, în anul 1998, a legii *Crime and Disorder Act*¹⁷⁶. Reglementările cuprinse în acest act normativ au făcut referire la trei tipuri de sancțiuni non-custodiale aflate la dispoziția instanțelor de judecată - ordinele de reparație (*reparation orders*), ordinele privind îndeplinirea anumitor planuri de acțiune (*action plan orders*) și ordinele de supraveghere (*supervision orders*). La nivelul practicilor poliției, legea a prevăzut reformarea sistemului de administrare a avertismentelor finale (*final warnings*). Responsabilitatea pentru dezvoltarea tuturor acestor intervenții a revenit echipelor de lucru cu tinerii delincvenți (*young offending teams*), alcătuite din ofițeri de probațiune, polițiști, asistenți sociali, diferiți reprezentanți ai autorităților din domeniul medical și educațional.

---

¹⁷⁴ *No More Excuses – A New Approach to Tackling Youth Crime in England and Wels*, disponibil la www.homeoffice.gov.uk/documents/jou-no-more-excuses

¹⁷⁵ *No More Excuses – A New Approach to Tackling Youth Crime in England and Wels*, Capitolul 9 – *Reform of the Youth Court*, art. 9.21, disponibil la www.homeoffice.gov.uk/documents/jou-no-more-excuses

¹⁷⁶ James Dignan, *Op. Cit.*, p. 108-110

a) *Ordinele de reparație*¹⁷⁷, introduse cu scopul de a înlocui măsura de liberare condiționată, impun persoanei care a săvârșit un anumit delict să repare ori să compenseze pierderile suferite de victimă și/sau de comunitate. Reparația poate lua una din următoarele forme: scuzele adresate victimei (în mod direct sau prin scrisori), înapoierea bunurilor furate, despăgubirea financiară a victimei, efectuarea unei donații către o organizație non-profit aleasă de victimă, întâlnirea cu victima în cadrul unei conferințe restaurative în care sunt discutate natura și consecințele infracțiunii, prestarea unor activități practice în folosul victimei sau comunității, participarea la cursuri educaționale sau de reabilitare, informarea victimei și explicarea motivației actului infracțional. Orice măsură reparativă se desfășoară sub supravegherea unui ofițer responsabil, desemnat de instanță, fie din rândul ofițerilor de probațiune, fie din rândul asistenților sociali ori a membrilor echipelor de lucru cu tinerii delincvenți.

Tribunalul poate prescrie o perioadă maximă agregată de 24 de ore pentru activitățile de tip reparativ, realizabile în decursul unui interval de cel mult trei luni¹⁷⁸. Decizia impunerii unui astfel de ordin se bazează pe un raport elaborat de unul dintre ofițerii mai sus amintiți, cu privire la tipul de activitate apreciată a fi adecvată pentru infractorul în cauză și la atitudinea victimei sau a victimelor față de cerințele propuse spre a fi incluse în ordin¹⁷⁹.

b) *Ordinele privind îndeplinirea anumitor planuri de acțiune* sunt prevăzute ca un tip de intervenție intensivă, individualizată și de scurtă durată (maxim trei luni) pentru minorii și tinerii delincvenți care au săvârșit infracțiuni relativ mai grave¹⁸⁰. Această măsură are, de asemenea, o dimensiune reparativă, *urmărind să combine pedeapsa, reabilitarea și reparația cu perspectiva schimbării comportamentului infracțional și a prevenirii criminalității juvenile*¹⁸¹.

---

¹⁷⁷ Idem, p. 110

¹⁷⁸ *Crime and Disorder Act, Partea a IVa - Dealing with Offenders, Capitolul 1 – England and Wels*, art.67(5), disponibil la www.opsi.gov.uk/acts/1998/19980037

¹⁷⁹ Idem, art. 68(1)

¹⁸⁰ James Dignan, *Op. Cit.*, p. 110

¹⁸¹ Idem, p. 110

Instanțele de judecată pot aplica acest ordin minorilor și adolescenților care se declară vinovați și al căror comportament infracțional nu necesită adoptarea pedepsei cu închisoarea sau impunerea unui ordin de supraveghere, de încredințare către un anumit centru ori de realizarea a unui serviciu în beneficiul comunității. Ordinul solicită copiilor și tinerilor infractori să urmeze un anumit program educațional și să întreprindă o serie de activități specificate de instanță. Cerințele incluse în planul de acțiune pot viza, totodată: prezentarea tinerilor infractori în fața unei/unor persoane anume, la locul și momentul menționate în ordin, evitarea unor locuri sau persoane, efectuarea anumitor acțiuni reparatorie față de victimă sau comunitate¹⁸².

Decizia aplicării unui astfel de ordin se fundamentează, de asemenea, pe un raport elaborat de un ofițer responsabil cu cazul respectiv, raport care conține cerințele propuse spre a fi îndeplinite de către tânărul delincvent, beneficiile pe care acesta le-ar avea ca urmare a realizării lor, atitudinea părinților față de aceste cerințe. În cazul în care infractorul are vârsta sub 16 ani, raportul include deopotrivă și informații despre circumstanțele familiale și efectele ordinului asupra acestora¹⁸³.

Imediat după adoptarea planului, instanțele de judecată fixează un termen pentru o nouă audiere, ofițerului responsabil solicitându-i-se să elaboreze un raport de evaluare privind eficiența ordinului și măsura în care acesta a fost implementat. La această audiere, tribunalul poate, pe baza evaluării, modifica ordinul, fie anulând anumite prevederi, fie incluzând altele noi.

În anul 1999, odată cu adoptarea legii *Youth Justice and Criminal Evidence Act* au fost introduse ordinele de deferire (*referral orders*) ca nouă sentință mandatorie pentru tinerii delincvenți cu vârsta cuprinsă între 10-17 ani, care se declară vinovați și care sunt condamnați pentru prima oară pentru săvârșirea unei anumite infracțiuni¹⁸⁴. Conform acestei reglementări, instanțele de judecată au obligația de a încredința toți

---

¹⁸² *Crime and Disorder Act, Partea a IVa - Dealing with Offenders, Capitolul 1 – England and Wels*, art.69(5) disponibil la www.opsi.gov.uk/acts/1998/19980037

¹⁸³ *Idem*, art. 70(1)

¹⁸⁴ Tim Newburn, Adam Crawford, *The Introduction of Referral Orders into the Youth Justice System. Final report*, Home Office Research Series 242, martie 2002, p. 1

copiii și tinerii care au comis un delict, care nu solicită o pedeapsă custodială, către un panel pentru tineri delincvenți (*youth offending panel*), alcătuit dintr-o echipă formată din specialiști și cel puțin doi voluntari, membri reprezentativi ai comunității locale. Asemănător Consiliilor Reparatrice din SUA, panelul operează ca forum de discuții, unde tinerii infractori, familiile acestora și victimele discută circumstanțele comiterii delictului și impactul acestuia asupra victimelor și comunităților victimizate¹⁸⁵. Atunci când nu există o victimă directă, panelul poate invita „*pe oricine care poate aduce perspectiva victimei în dezbatere, de exemplu, un om de afaceri sau un individ care a suferit de pe urma unei infracțiuni similare*”¹⁸⁶. Panelul încheie un contract cu acești minori pentru o perioadă cuprinsă între 3-12 luni, perioadă stabilită de instanțele de judecată în funcție de gravitatea infracțiunii comise. Acest contract include atât acțiuni de reparație, financiară sau de altă natură, făcută victimei sau oricărei alte persoane afectată de infracțiune, cât și un de program de intervenții menit a preveni comportamentul delinvent. În cazul în care tinerii infractori nu se prezintă la prima întâlnire a panelului ori dacă refuză să încheie un acord, urmează să fie retrimiși în fața instanței pentru a se pronunța o altă sentință. Panelul pentru tinerii delincvenți organizează, la maxim o lună de la încheierea acordului, o întâlnire cu aceștia pentru a discuta progresul înregistrat în ceea ce privește îndeplinirea sarcinilor prevăzute în contract, următoarele asemenea întâlniri desfășurându-se la fiecare trei luni pe toată perioada ordinului. În condițiile în care infractorul dorește să modifice termenii contractului ori să revoce ordinul de deferire pot fi programate și alte întâlniri¹⁸⁷.

---

¹⁸⁵ Adam Crawford, *Involving Lay People in Criminal Justice*, în „Criminology and Public Policy”, vol. 3, nr. 4, 2004, pag. 101-111

¹⁸⁶ Tim Newburn, Adam Crawford, *Op. Cit.*, p.1

¹⁸⁷ *Referral Orders and Youth Offending Panels. Guidance for Courts, Youth Offending Teams and Youth Offending Panels*, Home Office, Lord Chancellor’s Department, Youth Justice Board, februarie 2002, p. 29-34

6.2. Justiția restaurativă ca practică a poliției

Reforma sistemului de administrare a avertismentelor finale aplicate minorilor, așa cum a fost concepută în legea *Crime and Disorder Act*, a constat în substituirea procedurilor tradiționale, permissive non-statutare, criticate pentru ineficiența lor în prevenirea recidivei, cu unele mai restrictive¹⁸⁸. Conform acestor noi reglementări, minorilor și tinerilor infractori care au comis delict de o gravitate redusă le poate fi amânată deferirea către sistemul formal de justiție de cel mult două ori, la primul delict comis, aplicându-li-se o simplă mustrare, iar la al doilea - un avertisment final. Cei care primesc un astfel de avertisment din partea poliției sunt încredințați echipelor de lucru cu tinerii delincvenți în vederea stabilirii unui program de reabilitare sau de „schimbare” a comportamentului infracțional¹⁸⁹. Aceste programe de intervenție conțin, fie o măsură de tip reparativ, prin care se încearcă compensarea prejudiciilor aduse victimei sau comunității, fie, atunci când victima nu dorește să participe, „un exercițiu” de conștientizare a răului comis asupra acesteia. Prima sarcină a echipelor de lucru cu tinerii delincvenți este aceea de a realiza o evaluare psiho-socială a minorilor și adolescenților infractori pe baza căreia să se poată identifica motivele înlăptuirii delictului și posibilitățile de intervenție pentru a preîntâmpina reiterarea conduitei delincvente.

a) *Poliția din Thames Valley* a implementat, în anul 1998, practica atenționării restaurative (*restorative cautioning*). Spre deosebire de procedeul tradițional care nu dura mai mult de 5-10 minute și care se reducea la simpla citire a unui formular tip precum și la explicarea consecințelor legale pe care o infracțiune comisă ulterior le poate avea, în cadrul noii măsuri, ofițerul de poliție îi invită pe toți cei afectați de infracțiune la o discuție despre circumstanțele și consecințele delictului săvârșit¹⁹⁰. Toți

---

¹⁸⁸ James Dignan, *Op. Cit.*, p. 110

¹⁸⁹ *Ibidem*, p. 110

¹⁹⁰ Aidan Wilcox, Richard Young, Carolyn Hoyle, *Two year resanctioning study: a comparison of restorative and traditional cautioning*, Home Office Online report, 57/04, 2004

infractorii, atât cei adulți, cât și cei minori, care au comis prima oară un delict sancționabil prin aplicarea unei atenționări sau mustrări, au devenit subiecții acestui program. Condiția esențială a includerii lor în proiect a fost aceea de a-și recunoaște vinovăția.

Modelul elaborat cuprinde, de fapt, trei practici diferite utilizate în funcție de gravitatea infracțiunii comise și de impactul acesteia asupra victimei și comunității victimizate. Acestea sunt: conferințele comunitare (*community conferences*) (în cazul în care delictul are un impact puternic asupra comunității; solicită prezența, alături de infractor și de familia acestuia, a membrilor reprezentativi ai comunității), conferințele restaurative (*restorative conferencing*) (în cazul în care delictul are impact puternic asupra victimei), atenționarea restaurativă (*restorative cautioning*) (infractorul este confruntat cu acțiunile și consecințele faptelor săvârșite; nu implică prezența victimei la discuții).

Întâlnirile sunt structurate în jurul unui „scenariu” (*script*) care îi permite ofițerului de poliție să formuleze anumite întrebări celor prezenți. Acest scenariu este influențat de teoria criminologică a „*rușinării reintegratoare*” (Braithwaite, 1989).

Obiectivul principal al întâlnirilor este acela de a încuraja infractorul să își asume responsabilitatea pentru fapta săvârșită și să repare prejudiciul adus victimei. Ofițerul accentuează ideea că participanții nu se află la întâlnire pentru a-l judeca pe infractor, ci mai degrabă pentru a discuta efectele produse de comportamentul său delinvent și de a coopera pentru a repara răul produs.

b) *Milton Keynes Retail Theft Initiative* reprezintă un program de sesiuni de întâlniri organizate în cadrul secțiilor de poliție, cu scopul de a preveni reiterarea faptelor infracționale comise de minori și tineri. Programul a fost lansat în 1998, un proiect similar fiind inițiat recent, în Banbury, Oxfordshire (martie 2004). Inițiativa se fundamentează, de asemenea, pe metoda „atenționării restaurative” (*restorative cautioning*)

Procedura începe atunci când un tânăr este arestat pentru săvârșirea infracțiunii de furt din magazine. Dacă acesta se află la primul său delict, ofițerul de poliție nu îl arestează și îi comunică faptul că, benevol, se poate prezenta la secție pentru a fi încredințat unui program de intervenție de tip restaurativ. În condițiile în care infracțiunea comisă implică, nu numai furtul, ci și distrugerea proprietății sau vătămarea corporală a uneia sau mai multor persoane din magazin, cazul își urmează traseul tradițional.

Programul debutează cu un interviu condus de un ofițer de poliție, care încearcă să afle cauzele și modul în care a fost comisă infracțiunea, restul programului derulându-se într-una din zilele săptămânii. Dacă infractorul are vârsta cuprinsă între 10-17 ani, interviul este realizat în prezența părinților acestuia. Ulterior, infractorul se întâlnește, treptat, cu un reprezentant al sectorului comercial (o victimă posibilă), selectată dintr-un panel, care îi explică acestuia consecințele furtului din magazine (asupra celor care lucrează în magazin, asupra prețurilor bunurilor comercializate etc.), cu un consilier cu care discută despre „factorii de risc și cei protectivi” ai conduitei delincvente (de pildă, cum să facă față presiunii grupului de prieteni), cu un asistent social, care analizează circumstanțele familiale ale delincventului, problemele pe care acesta le are la școală, interesele și hobby-urile sale, atitudinile, consecințele și aspectele morale ale infracțiunii pe care a săvârșit-o, cu doi ofițeri din penitenciare, care îi vorbesc despre realitățile și experiența închisorii, despre dificultățile pe care le întâmpină deținuții după ce părăsesc închisoarea și, în fine, cu un sergent sau un inspector de poliție care îi explică consecințele infracțiunii și care îi administrează atenționarea formală, în prezența părinților¹⁹¹.

---

¹⁹¹ David Miers și colab., *An Exploratory Evaluation of Restorative Justice Scheme*, Home Office, Crime and Reduction Research Series Paper 9, 2001, 136-137

6.3. Raportul de evaluare a programelor de justiție restaurativă din Marea Britanie¹⁹²

Raportul, elaborat în anul 2001 de Ministerul de Interne al Marii Britanii, prezintă rezultatele unui studiu de evaluare a eficacității a șapte programe de justiție restaurativă derulate în Anglia și Țara Galilor - *AMENDS (Amends Waltham Forest Victim Offender Mediation Service)*, *Gloucestershire Diversion Unit*, *Leicestershire Young Offenders Diversion scheme*, *Mansfield Restorative Conferencing Programme*, *Suffolk County Council (Youth Justice) Caution Plus scheme*, *West Midlands Probation Service Victim Offender Unit (Coventry)* și *West Yorkshire Victim Offender Units*. Acest studiu de evaluare a reprezentat prima etapă a unei cercetări mai ample derulate în cadrul Programului de Reducere a Criminalității, program finanțat de guvernul Marii Britanii care are ca scop principal identificarea practicilor și procedurilor judiciare cu rezultate pozitive în ceea ce privește reducerea infraționalității¹⁹³. Informațiile culese, în perioada iulie 1999-noiembrie 2000, au vizat aspecte precum: istoricul, obiectivele, politicile și metodele de intervenție ale respectivelor proiecte de justiție restaurativă dar și nivelul lor de operaționalitate, măsurat prin rata de participare la programe a victimelor și infractorilor, rata de completare a acordurilor încheiate între părți, rata de recidivă și costurile pe care aplicarea lor le implică.

a) istoricul și obiectivele proiectelor de justiție restaurativă

- *West Yorkshire Victim Offender Units* și *West Midlands Probation Service Victim Offender Unit* au fost inițiate în anul 1985. Acestea au ca beneficiari atât infractori adulți, cât și delincvenți minori, fiind două dintre cele patru proiecte de reparație, cu caracter experimental, finanțate de guvernul Marii Britanii care și-au

¹⁹² David Miers și colab., *Op. Cit.*

¹⁹³ Idem, p. (V)

început activitatea la mijlocul anilor '80. Ele se focalizează atât pe nevoile și interesele delincvenților, cât și pe cele ale victimelor. Medierea este concepută ca *un proces de comunicare în care părților implicate într-un delict specific li se oferă posibilitatea soluționării disputei în contextul mai larg al sistemului de justiție penală. Infractorului i se oferă ocazia de a-și asuma responsabilitatea morală pentru fapta comisă și de a îndrepta, pe cât posibil, răul pe care l-a cauzat, în timp ce victimei i se acordă dreptul de a fi implicată în procesul de justiție, de a-și exprima sentimentele și punctele de vedere față de actul infracțional, de a obține informații despre delincvent și motivația acestuia.*¹⁹⁴

- *Leicestershire Young Offenders Diversion*, înființată tot în 1985, și *Suffolk County Council (Youth Justice) Caution Plus*, înființată în 1992, sunt de tipul „plus atenționare” (*caution plus*), fiind destinate exclusiv tinerilor infractori. Programul derulat în Leicestershire se centrează mai degrabă asupra minorilor și tinerilor delincvenți, având ca scop *dezvoltarea unor criterii clare și consistente de atenționare, care să pună accent pe natura infracțiunii, pe caracteristicile și antecedentele celui care a săvârșit-o și să ia în considerare efectele faptei penale asupra victimei*¹⁹⁵. În mod similar, proiectul *Suffolk County Council (Youth Justice) Caution Plus* nu oferă servicii de mediere, ci intervenții de tipul „plus atenționare”. Obiectivul este acela de a angaja infractorii adolescenți într-un program de lucru, în cadrul căruia să fie abordate aspecte ce țin de contextul conduitei lor infracționale și de impactul pe care aceasta l-a avut asupra victimei și comunității. Programul oferă, în același timp, posibilitatea implicării serviciilor educaționale și a celor medicale, în sprijinirea tinerei persoane.

- *AMENDS (Waltham Forest Victim Offender Mediation Service)* și *Gloucestershire Diversion Unit* au fost create mai recent, în 1997, iar *Mansfield Restorative Conferencing Programme* - în 1998¹⁹⁶. Toate cele trei programe lucrează, de asemenea, cu minorii și tinerii delincvenți. AMENDS a fost creată pentru a acorda

---

¹⁹⁴ Idem, p. 89

¹⁹⁵ Idem, p. 109

¹⁹⁶ Idem, p. 16-17

servicii de mediere care să le ajute pe victimele infracțiunilor să înțeleagă ce li s-a întâmplat și să îi sprijine pe cei care au săvârșit respectivele delikte să își asume activ responsabilitatea pentru faptele comise¹⁹⁷. Centrul de justiție restaurativă din Gloucestershire constituie o inițiativă dezvoltată în parteneriat, care își propune, la rândul său, servirea comunității, contribuind la reducerea fenomenului de delincvență juvenilă și a temerii cauzată de acesta¹⁹⁸. Infractorului i se oferă, în acest sens, posibilitatea participării la anumite programe individuale care îi permit să repare pagubele cauzate de delictul comis. Pentru victimă, centrul acționează ca loc în care aceasta se poate vindeca de temerile, anxietatea, mânia, supărarea pe care le resimte după ce a fost subiectul unei infracțiuni. Programul de conferințe restaurative din Mansfield urmărește să confrunte tinerii delincvenți cu consecințele pe care actele infracționale săvârșite le au asupra lor și familiilor lor, victimelor și comunității și de a-i ajuta să-și dezvolte un anumit sens al responsabilității¹⁹⁹.

b) beneficiarii programelor

- AMENDS (*Amends Waltham Forest Victim Offender Mediation Service*), Gloucestershire Diversion Unit, Leicestershire Young Offenders Diversion scheme, Mansfield Restorative Conferencing Programme, Suffolk County Council (*Youth Justice*) Caution Plus scheme se ocupă, prin definiție, de tinerii infractori. Punctul de intervenție îl constituie arestul sau prima înfățișare în fața instanțelor de judecată, toate cazurile încredințate acestor programe fiind condiționate de recunoașterea vinovăției²⁰⁰. Infracțiunile admise la astfel de programe sunt, cu precădere, incidentele minore, precum distrugerea proprietății, furturile, comercializarea bunurilor furate, spargerile, lovirile. Unele infracțiuni sunt excluse în mod direct: omorurile, infracțiunile sexuale sau disputele rasiale, violența domestică, tâlhăria, infracțiunile privind consumul, posesia și traficul de droguri, vătămarea corporală gravă. În cazul tuturor acestor

---

¹⁹⁷ Idem, p. 97

¹⁹⁸ Idem, p. 104

¹⁹⁹ Idem, p. 114

²⁰⁰ Idem, p. 21

proiecte care au ca beneficiari minorii delincvenți, majoritatea cazurilor provin de la paneele multi-instituționale (*multi-agency panels*), către care poliția a încredințat delincvenții.

- *West Midlands Probation Service Victim Offender Unit (Coventry)* și *West Yorkshire Victim Offender Units* sunt destinate infractorilor adulți și se ocupă cu delikte mai grave, deși și acestea tind să excludă cazurile de viol sau alte infracțiuni sexuale, violența domestică sau infracțiunile cu motivație rasială. O diferență semnificativă între cele două programe este aceea că, în timp ce în *West Yorkshire* dorința delincventului de a participa la mediere nu este adusă, în mod deliberat, în atenția instanțelor de judecată, înainte de stabilirea sentinței, în *West Midlands*, aceasta este specificată în raportul prezentință, adeseori cu intenția de a propune reducerea pedepsei. Așadar, în cadrul primului proiect, procesul de mediere este voluntar și nu are nici o influență asupra sentinței date infractorului²⁰¹. În cadrul acestor programe, încredințările provin fie de la poliție, fie de la serviciul de probațiune, instanțe de judecată ori serviciul pentru întraajutoararea victimelor.

Odată primit cazul, toate cele șapte proiecte, atât cele pentru minori, cât și cele pentru adulți, aplică diferite criterii pentru a evalua gradul de adecvare a infractorului și victimei la program. Aceste criterii stipulează anumite prerechizite formale precum admiterea de către infractor a vinovăției, domicilierea sa în aria de operare a programului, dorința de a participa la o astfel de intervenție, cuplată eventual cu exprimarea regretului pentru fapta comisă. Alte criterii vizează gravitatea infracțiunii săvârșite, istoricul infracțional, răspunsul autorului faptei la intervențiile judiciare anterioare etc.

c) *tipurile de intervenții*

- Centrele din *West Yorkshire* și *West Midlands* oferă, cu precădere, servicii de mediere directă și indirectă²⁰². Ședințele de mediere directă au anumite reguli de bază și un format prestabilit. Astfel, fiecărei părți i se permite să vorbească, fără a fi întreruptă,

---

²⁰¹ Idem, p. 21

²⁰² Idem, p. 92- 95

despre infracțiune și impactul pe care aceasta l-a avut asupra sa, ulterior, oferindu-i-se posibilitatea să formuleze întrebări, să ofere informații și în final, să concluzioneze cu privire la modul în care a fost afectată de delict. În cazul medierii indirecte, moderatorul se întâlnește și negociază separat cu ambele părți, încercând să obțină un acord. Acesta poate lua forma unei scrisori prin care delincventul își cere scuze victimei, a unei compensații oferite voluntar acesteia ori a unor activități practice desfășurate, fie în folosul victimă, fie în folosul comunității.

- Procedurile folosite de *AMENDS* sunt relativ similare, în timp ce gama serviciilor oferite în cadrul *programului desfășurat în Gloucestershire* este mai diversificată. Pe lângă mediere, reparație și compensație financiară, sunt organizate conferințe cu grupul familial, în cazul celor mai grave infracțiuni abordate - spargeri din apartamente - dar și programe de reducere a recidivei sau de tipul *retail theft initiative*. Indiferent de tipul de proceduri utilizate, fiecare ofițer, realizează cu infractorii sesiuni privind rezistența lor la presiunea exercitată de prieteni și de conștientizare a răului produs victimei, cursuri de planificare profesională, ședințe de terapie pentru consumatorii de droguri²⁰³.

- Intervențiile oferite în cadrul *centrelor din Leicestershire și Sufflok* includ programe de management al mâniei, de empatizare cu victima, de conștientizare a consecințelor și implicațiilor infracțiunii, de sprijinire a tinerilor în găsirea unui loc de muncă și de implicare a lor în activitățile convenționale de petrecere a timpului liber²⁰⁴. Programele cuprind, în mod obișnuit, 4-6 sesiuni de o oră, realizate fie acasă la tânărul delincvent, fie într-o cafenea sau alt loc public, la școală, la o secție de poliție sau chiar la sediul centrelor de justiție restaurativă. În cadrul întâlnirilor se discută despre detaliile infracțiunii, despre motivația comiterii delictului, despre relațiile familiale și efectele comportamentului antisocial asupra acestor relații, despre nevoile și interesele tinerei persoane și despre probabilitatea de reiterare a faptelor infracționale.

---

²⁰³ Idem, p. 106-107

²⁰⁴ Idem, p. 112-113, p. 121-122

6.4. Raportul de evaluare asupra modului de implementare a unor noi programe de justiție restaurativă²⁰⁵

Raportul prezintă rezultatele studiului de evaluare întreprins în cadrul celei de-a doua etapă a cercetării desfășurate sub egida Programului de Reducere a Criminalității. Analiza menționată anterior a evidențiat că majoritatea proiectelor de justiție restaurativă operează la scală redusă, nu au suficiente cazuri și se ocupă, cu precădere, de infractorii minori și tineri. Pe baza acestor constatări au fost înființate, cu sprijinul financiar oferit de Ministerul de Interne al Marii Britanii, trei noi programe: *Connect*, *Remedi* și *Justice Research Consortium*. Acestea diferă de practicile anterior dezvoltate în Anglia și Țara Galilor, din trei puncte de vedere:

1) își propun să implice o proporție cât mai mare de infractori adulți;

2) cazurile sunt încredințate, îndeosebi, după etapa de pronunțare a hotărârii de condamnare ori înainte de eliberarea din închisoare;

3) implică nu numai cazuri minore, ci și infracțiuni cu un grad ridicat de pericolozitate precum tâlhării, spargerii și vătămări corporale grave²⁰⁶.

a) *Connect* are ca obiective reducerea amplitudinii și gravității comportamentului infracțional, informarea victimei în legătură cu fapta comisă, despăgubirea acesteia, financiar sau sub altă formă, creșterea sensului responsabilității și răspunderii personale a autorului infracțiunii și oferirea oportunității de a-și îndrepta greșeala²⁰⁷.

Proiectul lucrează cu infractorii adulți condamnați de tribunalele Camberwell și Tower Bridge și cu victimele acțiunilor lor²⁰⁸. Sunt încredințate acestui program

²⁰⁵ Joanna Shapland și colab. *Implementing Restorative Justice Schemes (Crime Reduction Programm). A Report of the First Year*, Home Office Online Report, 32/04, 2004

²⁰⁶ Idem, p. 2

²⁰⁷ Idem, p.6

²⁰⁸ Ibidem

majoritatea tipurilor de infracțiuni cu o victimă identificabilă, care a experimentat un prejudiciu fizic, material sau emoțional. Sunt excluse incidentele de violență domestică și infracțiunile sexuale, precum și acele cazuri în care infractorul continuă să se declare nevinovat sau să blameze victima, ori atunci când există îndoieli în legătură cu capacitatea infractorului de a face față cerințelor incluse în contractul restaurativ (de pildă, dacă acesta are probleme de sănătate mentală sau un stil de viață haotic).

Intervențiile restaurative se realizează în perioada suspendării unei sentințe. Cu toate acestea, decizia infractorului de a nu participa la program nu poate fi utilizată ca justificare pentru aplicarea unei sentințe mai dure decât cea stabilită inițial.

Instanța de judecată amână pronunțarea sentinței pentru trei săptămâni, timp în care personalul proiectului contactează victima și infractorul pentru a stabili dacă aceștia doresc să ia parte la programul de justiție restaurativă, elaborând, în acest sens, un așa - numit raport de fezabilitate. Dacă ambele părți sunt interesate, sentința va fi ulterior amânată pentru maxim șase luni, perioadă necesară realizării activităților cu caracter restaurativ.

Principalele metode utilizate sunt:

4. conferința de grup, în cadrul căreia i se acordă oportunitatea victimei de a participa împreună cu suporterii săi, pentru a-și exprima opiniile și sentimentele și pentru a primi scuze din partea delincventului;
5. medierea directă sau întâlnirile moderate de către profesioniști și medierea indirectă, atunci când una din părți nu dorește să se întâlnească față în față sau când membrii programului consideră nesigură sau neproductivă o astfel de întâlnire;
6. reparația practică care implică efectuarea de către autorul faptelor penale a unor sarcini sau activități în beneficiul victimei sau comunității.

Indiferent de metoda utilizată, conținutul discuției este unul informal, confidențial și non-judiciar. Dacă întâlnirea restaurativă se încheie cu succes, urmează să fie elaborat

un plan de activități restaurative întreprinse de infractor și verificat periodic de către moderator.

b) *Remedi*, numită anterior *South Yorkshire Victim Offender Mediation Service*, a oferit inițial servicii de mediere în Sheffield. Programul are ca obiective: *repararea relațiilor, reducerea probabilității apariției unor conflicte ulterioare între victimă și infractor, creșterea participării acestora în rezolvarea aspectelor legate de infracțiune, oferirea unui răspuns corect și drept la fapta comisă*²⁰⁹.

Proiectul diferă de celelalte două inițiative de tip restaurativ, prin aceea că este specializat în acordarea serviciilor de mediere (directă și indirectă) și mai puțin în organizarea conferințelor restaurative. În același timp, intervențiile sunt oferite după ce a fost luată decizia cu privire la tipul de sancțiune aplicată infractorului²¹⁰. Astfel, aceasta lucrează cu adulții, în perioada ce urmează pronunțării sentinței și cu minorii - subiectul unor avertismente finale.

Cazurile sunt încredințate, cu precădere, de Serviciul de Probațiune din South Yorkshire. Proiectul utilizează voluntari alături de mediatorii, inițial în evaluarea gradului de adecvare la program a cazului încredințat și apoi în identificarea și contactarea părților. Atunci când medierea nu este posibilă, deoarece părțile nu își doresc sau nu pot fi găsite, se organizează, cu infractorii, sesiuni de conștientizare a răului comis victimei.

c) *Justice Research Consortium* are ca obiectiv introducerea experimentală a conferințelor de justiție restaurativă, atât pentru adulți, cât și pentru minori, în trei regiuni din Anglia și Țara Galilor - Londra, Northumbria și Thames Valley²¹¹. Modelul a fost influențat de activitatea întreprinsă de profesorii Larry Sherman și Dr. Heather Strang, în cadrul proiectului RISE din Canberra, Australia. Experimentul urmărește să identifice efectele conferințelor de justiție restaurativă în diferite etape ale procesului juridic, asupra unor populații diferite de infractori și tipuri diferite de infracțiuni, cu

---

²⁰⁹ Idem, p. 39

²¹⁰ Ibidem

²¹¹ Idem, p. 13

accent pe utilizarea sa în cazul unor fapte grave săvârșite de adulți. Activitățile întreprinse încurajează întâlnirile față în față, între infractor, victimă și suporterii lor, întâlniri facilitate de un moderator care pregătește ambele părți pentru conferință, utilizând un „scenariu” standard. Majoritatea intervențiilor solicită obligativitatea prezenței victimei la întâlniri și un număr cât mai mare al suporterilor.

Cap. VII. Servicii acordate victimelor din perspectiva Justiției Restaurative

Atenția redusă acordată victimelor este un fapt surprinzător, în condițiile în care sistemul judiciar ar avea de suferit atunci când victimele ar refuza să colaboreze. Este necesar ca victima să nu mai fie percepută ca un personaj necunoscut și neglijat și să fie considerată ca o ființă umană care are nevoie de anumite servicii – de ajutor, pentru a

putea primi ajutor, pentru a putea fi analizată global în dinamica acțiunii autor – victimă, în raport cu personalitatea sa cu contextul în care se desfășoară infracțiunea.

Se impune înființarea unor centre care să ofere servicii specializate victimelor din perspectiva justiției restaurative (să susțină victimele mai ales când acestea sunt pe cale să cadă în depresie și izolare), în paralel cu centrele de reintegrare socială a tinerilor și adulților autori de infracțiuni.

Abordarea corectă a infracțiunii din perspectiva dinamicii autor-victima implică dezvoltarea și adaptarea unor coduri etice capabile să ofere un suport manifest pentru a se putea trata corect și a se aprofunda problematica complexă a victimei.

7.1. Servicii acordate victimelor din perspectiva Justiției Restaurative

Marea majoritate a victimelor cred că sistemul penal ar trebui să fie responsabil în a le oferi consiliere psihologică și alte servicii în rezolvarea traumei suferite. (Freedy, Resnick, Kilpatrick, Dansky, & Tidwell, 1994²¹²; Amick- McMullan et al., 1991²¹³; Kilpatrick, Amick & Resnick, 1990²¹⁴).

Subiecții unui studiu realizat la nivel național în S.U.A. (eșantion alcătuit din membrii supraviețuitori ai familiilor cu omucideri – Kilpatrick et al., 1990²¹⁵) și a unui studiu realizat în Carolina de Sud (eșantion format din victimele infracțiunilor ale căror cazuri au fost recent judecate de justiție – Freedy et al., 1994²¹⁶), au fost întrebați dacă sistemul judiciar ar trebui să fie responsabil pentru oferirea către victimele infracțiunilor și familiile lor de consiliere și alte servicii.

- Aproape trei din patru membrii supraviețuitori ai familiilor cu omucideri (74%) și mai mult de patru din cinci victime ale infracțiunii (83%) spun că sistemul de justiție penală ar trebui să ofere accesul la consiliere.

---

²¹² Freedy, Resnick, Kilpatrick, Dansky, & Tidwell, *The psychological adjustment of recent crime victims in the criminal justice system*, Journal of Interpersonal Violence, 9(4), 450-468.

²¹³ Amick-McMullan, A., Kilpatrick, D.G., & Resnick, H.S. (1991). *Homicide as a risk factor for PTSD among surviving family members*, Behavior Modification, 15(4), 545-559.

²¹⁴ Kilpatrick, D.G., Amick, A., & Resnick, H.S. (1990, August). *The impact of homicide on surviving family members*. NIJ Grant No. 87-IJ-CX-0017, submitted to the National Institute of Justice, United States Department of Justice.

²¹⁵ Idem.

²¹⁶ Freedy et al., op.cit., 450-468.

- În contrast cu așteptările lor, că accesul la consiliere ar trebui oferit, majoritatea membrilor supraviețuitori ai familiilor cu omucideri (50%) și victimele infracțiunilor (63%) au afirmat că ei și familiile lor nu au avut un acces adecvat la consiliere psihologică.
- În Carolina de Sud, din studiul victimelor infracțiunii doar 27% din victime au primit consiliere psihologică (Freedy et al., 1994²¹⁷).
- Chiar printre aceste victime ale infracțiunii care au suferit o trauma posttraumatică, doar 36,7% au primit consiliere.

În concluzie, există o problemă deoarece majoritatea victimelor infracțiunilor așteaptă ca sistemul de justiție să le ofere acces la consiliere, dar cei mai mulți dintre ei incluzând cei cu PTSD, afirmă că nu au primit consilierea de care aveau nevoie.

Există în literatura de specialitate sute de psihoterapii diferite, dar doar câteva sunt indicate pentru a putea fi folosite și care să aibă o eficacitate obiectivă evaluată. Majoritatea cercetătorilor, vizând eficacitatea tratamentului traumei psihologice a infracțiunii relatate, au afirmat că eficiența este mai mare în cazul victimelor adulte ale violurilor decât ale victimelor copii sau ale victimelor adulte ale altor tipuri de infracțiuni. Pentru a putea oferi servicii victimelor infracțiunii, este nevoie ca sistemul judiciar să-și formeze specialiști care să aibă pregătire, o formare specifică în trauma psihologică a infracțiunilor relatate.

7.2. Tratamente specializate în diferite țări

În multe țări profesioniștii din sistemul justiției penale tind să folosească mai degrabă procedurile de tratament universale, decât utilizarea unui tratament specific tipului de traumă suportată. Oricum, există tratamente specializate care au fost evaluate în ceea ce privește eficiența utilizării lor.

---

²¹⁷ Idem, 450-468.

A. În Canada²¹⁸, Serviciul public de educare și informare juridică este o organizație cu scop nelucrative care caută să furnizeze populației informații de natură juridică. Această organizație primește ajutorul material și financiar al Ministerului Justiției din Canada, al Fundației pentru avansarea drepturilor Nouveau Brunswick și al Ministerului Justiției din Nouveau Brunswick. Printre alte servicii oferite gratuit victimelor unor acte criminale, acest serviciu public oferă și servicii de consiliere.

Aceste servicii sunt oferite persoanelor care prezintă dificultăți de ordin psihologic ca urmare a violenței suportate. Dacă aceste persoane consideră că, din cauza anxietății sau a altor tulburări, nu sunt în măsură să depună mărturie la tribunal, ele se pot adresa Direcției de servicii oferite victimelor din Ministerul Securității Publice. Acest minister îndrumă victima pentru a fi consultată de un psiholog, dar numai în cazul în care victima acceptă.

Direcția de servicii oferite victimelor suportă cheltuielile serviciilor pe care terapeutul le oferă până la limita de 1000 USD/caz pentru consilierea posttraumatică și la fel până în 1000 USD, dacă este vorba de consiliere pe termen scurt.

- Consiliere posttraumatică. Actul criminal poate determina o traumă producând anxietate și traumă până la un punct în care persoanele respective nu pot depune mărturie. Ședințele de consiliere posttraumatică debutează la puțin timp după crimă (violență). Scopul lor este să ajute persoana traumatizată, pentru a fi în măsură să depună mărturie în fața tribunalului. În cursul ședințelor, terapeuții nu vor căuta să influențeze victimele în susținerea unei anumite depoziții.
- Consiliere pe termen scurt. Acest tip de consiliere are ca scop să ajute victimele pentru a face față sechelelor psihologice, asociate faptului că au fost victimele unui act criminal, să ofere sprijin și suport în ameliorarea stărilor de anxietate, de depresie, etc. Consilierea pe termen scurt este oferită în cadrul unui program de despăgubire pentru victimele actelor criminale. În toate cazurile consilierea se focalizează doar asupra repercusiunilor violenței. Direcția de servicii a

---

²¹⁸ Services À L' Intention des Victimes d' actes criminels, <http://www.legal-info-legale.nb.ca>.

Ministerului de Securitate Publică trebuie să aprobe ședințele care se vor desfășura împreună cu terapeutul. Înainte de a primi ajutor financiar de la Direcția de servicii pentru victime, acestea trebuie să se folosească de toată protecția oferită de poliție în cadrul unui program de ajutor, îngrijire și asigurare a securității personale. Direcția dispune de un număr de terapeuți care pot oferi servicii victimelor în regiunea respectivă. Alegerea terapeuților se face de către victimă. Direcția va facilita întâlnirea victimei cu terapeutul ales de aceasta. În cazul în care victima nu se prezintă sau anulează data ședinței stabilite de comun acord cu terapeutul Direcția nu va reprograma întâlnirea. Victimele minore (până la 19 ani) au nevoie de consimțământul unui părinte sau tutore pentru a beneficia de serviciile de consiliere oferite de Direcție.

Servicii acordate victimelor violenței familiale în provincia Manitoba-Canada.

Violența în familie poate avea diferite forme, în special următoarele: abuzul fizic, psihologic și afectiv, abuzuri sexuale, intimidări și amenințări. Noțiunea de violență familială presupune un abuz de putere și trădare a unei relații de încredere și depășește toate barierele socio-economice, religioase și culturale. Termeni frecvenți utilizați pentru a descrie violența între parteneri intimi sunt: violența familială, violența în familie, violența conjugală, violența între soți și violența gravă.

În cadrul provinciei Manitoba, cu ajutorul comunității a fost elaborat un program de prevenire a violenței familiale. Acest program asigură și finanțează servicii specializate femeilor, bărbaților și copiilor „prinși” în cercul violenței familiale. Aceste servicii sunt oferite în toată țara prin intermediul a 34 de organizații comunitare.

Gama de servicii:

- Refugii pentru femei. Zece refugii pentru femei (victime ale violenței familiale) oferă găzduire în situații de urgență și servicii de consiliere prin susținerea și încurajarea femeilor și a copiilor lor. În a II a etapă există patru programe de găzduire sigure, pe termen lung a femeilor care rup (sfârșesc) o relație de violență și care au nevoie de servicii complete. Aceste programe oferă servicii de suport

practic și afectiv prin consultații individuale și de grup, suport pentru părinți și oferirea de informații.

- Centre de resurse pentru femei. În plus programul asigură nouă centre de resurse femeilor care au suportat violență în familie. Aceste centre asigură femeilor servicii de consultanță, informare și orientare, servicii externe, programe educative, cursuri benevole, activități de dezvoltare comunitară, dar și posibilitatea de a participa la grupuri de suport.
- Susținere în mediul urban. În orașul Winnipeg, șase programe de susținere în mediul urban oferă servicii de educație publică și de consiliere individuală de lungă durată. De asemenea în cadrul acestor programe sunt încurajați să se implice și alți potențiali furnizori de servicii.
- Programe specializate. Există șapte programe specializate care oferă servicii cum ar fi vizitele supravegheate, consilierea familială de cuplu, etc.
- Linii on-line. Prin instalarea unor linii telefonice on-line se oferă posibilitatea acelor care sunt victime ale violenței familiale sau cunosc pe cineva care au fost victime ale violenței să beneficieze de servicii de consiliere, suport și informații confidențiale legate de serviciile oferite.

B. În Italia²¹⁹, Differenza Donna (asociație contra violenței) primește și asistă victimele în trei centre de primire, finanțate de provincie și municipalitatea de la Roma. Programul lor de asistare începe prin discuții cu victimele în vederea cunoașterii istoriei lor personale. Aceste întâlniri permit ameliorarea traumatismelor suportate de victime și elaborarea imediată a unei metode de asistență adaptată la situația specifică. O asistență socială, medicală, psihologică-juridică și administrativă este asigurată în cadrul organizației. Differenza Donna își însoțește victimele în toate etapele procedurii judiciare. O metodă specifică de asistență practică de Differenza Donna este faptul că, în cele trei centre de primire, se organizează întâlniri ale victimelor care au suferit

²¹⁹ Des projets novateurs dans l'assistance psychologique, <http://www.victimsoftrafficking.esclavagemoderne.org/FR/assistance>

diferite tipuri de violență (fizică, sexuală, conjugală, psihologică, etc.). În cadrul acestor reuniuni, prin metoda dezvăluirilor, împărtășirii experiențelor, victimele au posibilitatea să-și situeze (conștientizeze) experiențele negative prin care au trecut într-un context mai cuprinzător.

Differenza Donna a inițiat proiecte noi în asistența psihologică a victimelor. Este vorba despre ședințele numite „self help”. În cadrul acestor reuniuni, victimele vorbesc de experiențele lor și încearcă să-și înțeleagă trăirile, analizează consecințele violenței suportate de ele

Printre alte metode se utilizează un chestionar asupra percepțiilor corporale ale victimelor. Femeile tinere suferă de un mecanism de disociere între percepția spiritului și corpului. Este vorba de un mecanism extrem de apărare în fața violenței suportate. Această anchetă permite analizarea sciziunii și oferă răspunsurile adecvate.

O alta alternativă terapeutică oferită victimelor este un program bioenergetic. Scopul acestuia este de a cunoaște și învăța victimele cum să-și gestioneze tensiunile emoționale. În cadrul acestor ședințe, femeile tinere experimentează prin voce (meloritmoterapie) și prin mișcările corpului (terapie prin dans) experiențele traumatice suportate. Toate mișcările corporale ale victimelor sunt expresii ale stărilor acestora ca urmare a violenței suportate. Aceste forme de terapie permit victimelor să-și restructureze identitatea conștientizând trecutul, acceptându-l.

C. În Elveția

Diferite tipuri de terapie (Universitatea din Geneva – Departamentul Victimologie) utilizate în cazul victimelor care au suportat un atentat direct asupra integrității corporale, sexuale sau psihice²²⁰:

Terapia psihanalitică, este vorba de aplicarea hipnozei , libera asociere și tot felul de tehnici introspective pentru a scoate la iveală traumatismele trăite în trecut.

---

²²⁰ <http://www.tecfa.unige.ch/tecfa/teaching>

Analiza sistematică este foarte utilă în cazurile de disfuncțione în cadrul aceleiași familii. Permite să iei legătura cu victima într-un context mai larg și nu numai să vezi simptomele. Analiza sistematică este utilizată în familii cu persoane care au suportat agresiuni și în familii în care există o persoană care este obiectul de batjocură a celorlalți sau o persoană tolerantă care în timp acumulează agresiunile, suferințele la care a fost supusă de membrii familiei.

Terapia cognitivă și comportamentală este o terapie care încearcă să ia în calcul comportamentul disfuncțional al victimei; se bazează pe dialog și permite persoanei să se deschidă puțin câte puțin și să înțeleagă mai bine funcționarea sa.

Terapia de grup este utilizată de exemplu pentru colectivele de femei violate sau în cazul copiilor care au îndurat maltratări. Rezultatul împărtășirii unui destin comun poate sparge solitudinea căreia, la un moment sau altul victima este sortită.

Acestea sunt terapii care cer o anumită maturitate, pentru că trebuie să îndrăznești să împarți experiența ta și să o prezinți în fața celorlalți. Victima se simte securizată, protejată de persoanele care fac parte din grupul terapeutic. Aceștia nu o judecă, nu fac interpretări vizavi de experiența relatată, din contră o încurajează și o susțin. Terapia de grup este întotdeauna condusă de unul sau mai mulți terapeuți.

Art-terapia (muzicoterapia, etc.) presupune exprimarea emoțiilor și a durerii printr-un proces creativ, care poate fi un desen, cântec, poezie. Pe parcursul actului creativ durerea trebuie să prindă sens ceea ce permite victimelor să se purifice de angoasa lor, de anumite amintiri cu puternică încărcătură emoțională până atunci parțial sau total refulată.

D. În Belgia, Crucea Roșie din Belgia

Scopul Serviciului de Intervenții Psihosociale Urgente (Sisu) – Centrul de Tratament al Traumei (CTT)²²¹ este de a preveni traumatismele psihologice consecutive trăite de un eveniment potențial dramatic.

Sisu intervine înainte, pe perioada și după criză

---

²²¹ <http://www.croix-rouge.be/code/page>.

Bazele Serviciului de Intervenții Psihosociale Urgente (Sisu) au fost puse în 1987: scopul era de a asigura servicii de ajutor social catastrofelor.

Confruntată cu o cerere crescândă, Sisu a dezvoltat activități psihosociale în funcție de contextul catastrofei intervenind în situații de urgență individuale (agresiuni, accidente, sprijin în identificarea victimelor, susținerea profesioniștilor specialiști).

În 2000, Centrul de Tratament a Traumatizațiilor (CTT) și Sisu și-au unit forțele și competențele, pentru a acoperi un câmp de acțiune mai larg, pentru a răspunde mai bine nevoilor victimelor.

Activitățile Sisu sunt organizate după trei axe:

- Suport psihologic pentru victime
- Suport în intervenții
- Informații

Aceste activități se dezvoltă după diferite nivele de intervenție:

- Sensibilizarea profesioniștilor și a non-profesioniștilor;
- Formarea și pregătirea celor care intervin în prima linie;
- Formarea și perfecționarea specifică;
- Supervizare și intervenție;
- Intervenții imediate generale și specifice;
- Suport psihologic colectiv sau individual;
- Suport colectiv sau individual complex;
- Suport terapeutic individual;
- Suport instituțional.

Contextul intervenției:

- Catastrofe și incidente majore;
- Evenimente critice atât în instituțiile publice cât și private (accidente de muncă, agresiuni, violențe psihice și verbale...);
- Evenimente traumatizante legate de particulari;

- Echipe de intervenție în situații de criză (echipe de psihosociologi, terapeuți, psihologi, etc.);
- Etc..

Serviciul de intervenție psihosocial este compus din profesioniști (psihologi, asistenți sociali, infirmieri sociali), permanenți și din voluntari, persoane specializate în psihotraumatologie și în practicarea unor tehnici specifice de intervenție în situații de criză. Acest serviciu poate interveni imediat pe ansamblul teritoriului francofon belgian. Este disponibil pentru:

- Intervenții pre și post criză de tip formativ;
- Intervenții generale imediate;
- Intervenții specifice imediate;
- Suport psihologic colectiv și individual;
- Suport psihologic colectiv și individual complex;
- Suport terapeutic individual;
- Suport instituțional.

E. Republica Cehă²²².

Servicii de consiliere. Organizația Bily Kruh bezpeci (BKB) oferă gratis servicii specializate și discrete. Serviciile sunt oferite în șase centre unde își desfășoară activitatea voluntar juriști, psihologi și asistenți sociali. Consilierii oferă în special informații legale, sfaturi practice și suport psihologic. În cazuri extrem de grave însoțesc victima la tribunal, vizitează victima „rănită” la spital și mediază viitoarele servicii de care va avea nevoie

BKB oferă victimelor infracțiunii următoarele:

- Timp pentru a vorbi;
- Informații legale;

---

²²² <http://www.bkb.cz/english>

- Întâlniri cu psihologi;
- Sfaturi practice și ajutor;
- Sfaturi cum să ia despăgubiri și compensații financiare de la stat;
- „Trezirea” propriei conștiințe.

În șase centre de consiliere din Praga, Brno, Olomouc, Ostrava, Pilsen și Pardubice, victimelor li se oferă servicii care contribuie rapid la ameliorarea sau chiar depășirea consecințelor infracțiunii și care le redă încrederea. Consilieri BKB ajută victimele să depășească starea de stres, trauma suportată, le oferă sfaturi practice și informații folositoare despre procedurile infracționale. Victimele primesc informații despre serviciile BKB de la poliție, help on-line, centre de criză și de la autorități.

A. Finlanda

Servicii de suport acordate victimelor infracțiunii în Finlanda 1994 – 2000²²³

În fiecare an aproximativ 50.000 de infracțiuni sunt reclamate la poliție, victimele având posibilitatea de a beneficia de serviciile aferente. În Finlanda planificarea și organizarea serviciului „Victim Support” acordat victimelor infracțiunii a început în anul 1994. Serviciul a fost fondat de Slot Machine Association și de Ministerul Justiției. Victim Support Finlanda este coordonat de Crucea Roșie.

Victim Support Finlanda oferă sfaturi practice și sprijin psihologic victimelor infracțiunii, persoanelor asupra cărora s-a încercat o agresiune, celor apropiați lor și martorilor infracțiunii. Persoanele care oferă ajutorul sunt voluntari. Ei sunt specializați în a oferi suport, sfaturi practice, sprijin psihologic persoanelor care sună. Fiecare serviciu este condus de coordonator regional, expert în relații umane. Serviciul este on-line. Scopul acestor servicii vizează îmbunătățirea (creșterea) statutului social al victimelor infracțiunii prin schimbarea atitudinilor și a legislației existente. Victim Support Finlanda oferă victimelor informații asupra drepturilor lor și asupra modului cum pot să își rezolve anumite probleme la nivel instituțional. Victim Support Finlanda

---

²²³ <http://www.rikosuhri>

organizează și activități de grup, „self help group” pentru rezolvarea nevoilor victimelor infracțiunii. Aceste grupuri sunt conduse de un specialist.

B. Irlanda de Nord.

Victim Support Irlanda de Nord²²⁴ este o societate de caritate care oferă ajutor persoanelor care au suferit agresiuni. Este o societate independentă care oferă gratis și confidențial servicii chiar dacă infracțiunea a fost sau nu reclamată. În fiecare an Victim Support Irlanda de Nord oferă servicii la aproximativ 50.000 de persoane care au fost victimele agresiunilor. Acest ajutor este oferit prin rețeaua locală de network pe teritoriul întregii țări. Conducerea și voluntarii din centrele rețelei sunt pregătiți (formați) să ofere sprijin emoțional, informativ și ajutor practic persoanelor care au suferit de pe urma unei infracțiuni (de la simplu furt până la uciderea unei rude). Victim Support oferă serviciul martorilor care funcționează în Judecătoria Laganside din Belfast. Conducerea și voluntarii sunt pregătiți să ofere sprijin și informații în procesul martorilor înainte, pe perioada și după proces. Din luna aprilie 2005, martorii adulți din toate tribunalele de pe teritoriul Irlandei de Nord vor primi suport și consiliere.

Tratamentul terapeutic al autorilor de violențe în sânul familiei:

Portugalia. GEAV (Gabinete de Estudos e Atendimento a Vitimas)²²⁵ este un institut de cercetare, intervenție și asistență în domeniul criminalității și victimizării. Activitatea sa se desfășoară pe cinci direcții.

- susținere psihologică sau terapia victimelor:
- tratamentul psihologic al delincvenților (de ex. bărbați și femei autori de violențe în sânul familiei, minori delincvenți);
- evaluarea medico-legală a victimelor, delincvenților și a situațiilor care implică stabilirea capacități parentale;

---

²²⁴ http://www.victimsupport.org/vs_ni/

²²⁵ <http://www.coe.int/eyuality/fr>

- studii în domeniul violenței, criminalității, victimizării și intervenției psihologice;
- formarea și încadrarea profesională.

În Portugalia esențiale sunt programele psihoeducative (se ocupă de comportamentul părinților agresori) și programele psihoterapeutice. Programele psihoeducative vizează implicarea delincvenților în schimbarea comportamentului, conștientizarea responsabilităților și a consecințelor actelor comise. Finalitatea acestor programe o reprezintă formarea atitudinilor sociale și cognitive ale delincvenților. Programul psihoterapeutic vizează să inducă o schimbare în structura psihoemoțională a delincventului prin terapii individuale și de grup.

Norvegia

ATV (Alternative la violență)²²⁶ s-a înființat în 1987. Este primul centru de primire și tratament în Europa de Nord pentru oameni violenți vis a vis de soți și/sau parteneri. Organizarea centrului a fost posibilă prin finanțări de la stat și din partea orașului Oslo. În primii patru ani de existență, direcția a fost condusă de doi psihologi angajați full-time (profesor. Isdal și profesor. A.Norbech).

Astăzi ATV este o asociație cu trei centre de tratament în Norvegia, la Oslo, la Drammen și la Telemark unde își desfășoară activitatea 18 psihologi și psihoterapeuți cu normă întreagă. Din 1993 ATV oferă servicii terapeutice tinerilor, femeilor violente, copiilor martori la violențe și ajutor psihosocial pentru femeile care trăiesc cu bărbați care solicită tratament.

Metode terapeutice asociate:

- principii terapeutice eclecticice;
- cunoștințe specifice despre violență și organizarea securității.

---

²²⁶ ibidem, p.25

ATV oferă terapii individuale și de grup. Durata terapiilor individuale este de un an, doi ani pentru terapiile de grup. Tratamentul este prescris individual, fiecare participant având posibilitatea de a urma tratamentul atâta timp cât este necesar pentru a-și schimba comportamentul.

Concluzii

Justiția restaurativă propune o nouă modalitate de abordare a criminalității, care pune accent pe responsabilizarea infractorului, implicarea victimei și a comunității în actul de justiție, repararea prejudiciului produs victimei și comunității și restabilirea ordinii sociale perturbate de infracțiune, spre deosebire de sistemul clasic de justiție retributivă în care accentul era pus pe pedepsirea infractorului.

Primele programe au fost puse în practică în țările cu un sistem de common law: Canada, Statele Unite, Australia, Noua Zeelandă. În prezent, în aceste state programele de justiție restaurativă s-au dezvoltat puternic și se aplică astăzi pe scară largă, atât pentru infractori minori, cât și majori, pentru un spectru larg de infracțiuni. Cele mai des întâlnite forme de programe de justiție restaurativă sunt: medierea, conferințele familiale, panelurile de victime care se adresează agresorilor, cercurile de verdict, munca în folosul comunității, grupurile comunitare de sprijin pentru victimele infracțiunilor și infractori.

În Europa, programele de justiție restaurativă au fost implementate recent, iar numărul de cazuri rezolvate printr-un program restaurativ este încă destul de scăzut, comparativ cu cel al cazurilor care fac obiectul unei condamnări penale în justiția clasică. Dintre programele de justiție restaurativă cunoscute, la nivelul Europei au fost experimentate, până în momentul de față, medierea, reparația și grupurile comunitare de suport pentru victime și infractori.

În timp ce în Canada, Statele Unite sau Australia programele de justiție restaurativă se adresează atât infractorilor minori, cât și majorilor, în Europa programele s-au adresat în special infractorilor minori și doar într-o mică măsură infractorilor adulți.

Dacă în prima fază eforturile inițiatorilor programelor de justiție restaurativă se orientau către multiplicarea numărului acestora, în prezent majoritatea adeptilor justiției restaurative s-au concentrat și în direcția formulării unor principii care să fie aplicate în programele naționale și internaționale de justiție restaurativă. În acest sens, menționăm

elaborarea de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a documentului din 15 septembrie 1999 *Recomandarea (99)19 privind medierea penală* și a documentului aprobat în 2002 de către ONU *Principiile fundamentale privind aplicarea programelor de justiție restaurativă în domeniul penal*.

Deși în prezent unele forme de justiție restaurativă, precum medierea sau munca în folosul comunității se implementează în numeroase state, există variații de la un stat la altul (sau chiar în cadrul unui singur stat) în funcție de: tipul de delict, categoriile de delincvenți care sunt eligibile pentru program și instituția care derulează programul.

Dacă la începuturile sale, justiția restaurativă se adresa infracțiunilor cu un grad scăzut de pericolozitate, în prezent ele se aplică inclusiv infracțiunilor foarte grave, așa cum este cazul SUA unde ședințele de mediere se pot organiza inclusiv pentru infracțiunile de omor.

Programele de justiție restaurativă pot fi derulate din inițiativa guvernului, a autorităților judiciare, a organizațiilor neguvernamentale, a organizațiilor religioase sau a universităților. Fiecare dintre aceste instituții poate dezvolta propriile programe de justiție restaurativă, dar există și cazuri în care se construiesc adevărate rețele de instituții care colaborează, pe baza unor protocoale, în derularea unor programe.